

A Training in Manners (etiquette)

Կրթութիւն քաղաքավարութեան

*This is a machine working draft produced by the Grabar Archive (Steps Ventures).
Transcriptions are dual-model reads reconciled against the page images; English passages
are machine drafts. Nothing in this file is a citation: consult the page scans linked from the
site before quoting. Source scans: British Library Endangered Archives Programme /
archive.org, public domain.*

EAP180-1-2-163_001R.jpg

HEAD

Կ Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
EDUCATION IN URBANITY [AND GOOD MANNERS]

TEXT

Տ Պ Ե Ա Լ Յ Օ Ր Թ Ա Գ Ի Ի Ղ 1829
Printed in Ortaköy, 1829.

EAP180-1-2-163_002R.jpg

HEAD

Կ Ր Թ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Վ Ա Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
EDUCATION IN CIVILITY

TEXT

Հաւաքեալ 'ի Պատուելի Գրիգոր դպրէ փէշտըմալճեան : 'Ի
պէտս ուսման նորավարժ մանկանց, և այլոց բազմաց
Հասարակութեան : Տ Պ Ե Ա Լ Հրամանաւ ամենապատիւ և
վեհափառ Պատրիարքի կոս_ տանդնուպօլսոյ Տնն Կարա_
պետի Արք Եպսի : 1829 Յ Օ Ր Թ Ա Գ Ի Ի Ղ ռմհը 'ի Տպարանի
Պօղոսի արապեան ապուշէխցոյ :

Compiled by the Honorable Grigor Dpir P'■■st■■mal■■ean: For the educational
needs of novice youths, and of many others of the public: PRINTED By the
command of the Most Honorable and Sublime Patriarch of Kostandnup■■lis,
the Lord Karapet, Archbishop: 1829 IN ■■RT'AGIW■ [Armenian Era] 1278
In the Printing House of P■■■■os Arabeian of Apu■■'ex.

TEXT

Մարմնոյ կրթութի առ սակաւ ինչ օգտակար է . իսկ ածպաշտութի առ ամ ինչ օգտակար է , և զաւետիս կենաց ունի՝ զարդիս և զհանդեր ձելոյն : || ա . տիմոթ . դ . 8 :

Bodily exercise is profitable unto a little [measure]; but godliness is profitable unto all things, having promise of the life [which now] is, and of that which is to come. || I Timothy iv. 8.

EAP180-1-2-163_003R.jpg

NOTE

3

[NOTE:] 3

HEAD

Յ Ա Ռ Ա Զ Ա Բ Ա Ն :

PREFACE:

TEXT

Ամենաբարին ած մարդս ստեղծելու ատենը՝ տրվաւ անոր անմահ հոգի , իմացական միտք , և ազատ կամք • ոպ զի իմացական մտք՝ չարն ու բարին ճանչնայ , օգտակարը և վնասակարը որոշէ . և ազատ կամքը՝ չարէն և վնասակարէն հեռի կենայ, և բարին և օգտակարն ընէ . և ան մահ հոգւովն յաւիտեանս յաւի տենից ժառանգէ իր բարեգործու թեան վարձքը , որ է երանաւետ կեանքը և արքայութիւն : Երբ ած նիւթական արարած ները ստեղծեց , բոլորին համար ալ ածաշունչին մէջը գրրված է այս խօսքս . ետես ած զի բարի են . բայց երբ մարդուս ստեղծումը կը պատմէ, չէ գրրված այս խօսքը , զի բարի են: Վ ա զի ուրիշ ամմէն նիւթական արարածները՝ ածային բարերարու

When the All-Benevolent God created man, He gave him an immortal soul, a rational intellect, and free will, so that with [his] rational intellect he might

know good and evil, [and] discern the profitable from the harmful; and by [his] free will he might keep away from evil and harm, and do what is good and profitable; and with [his] immortal soul inherit forever and ever the reward of his good works, which is the beatific life and the Kingdom [of Heaven]. When God created the material creatures, for all of them these words are written in the Holy Scriptures: "God saw that they were good"; but when the creation of man is related, these words are not written: "that they were good." Because all the other material creatures [through] the divine beneficence...

EAP180-1-2-163_004L.jpg

NOTE

4

NOTE: 4

TEXT

թէն ինչ կարգ և ազդեցութի տը պատրած ունին իրենց բնութե մէջը, անով կը շարժին, և բնաւ չեն կըրնար փոխել. և այն ածասահ ման կարգովը բարի են : Բայց որովհետև անձնիշխան է մարդս, ազդեցութ բնութ չըվար վիր, իր կամքը ինչ որ կուզէ՝ զայն կընէ, եթէ բարի և եթէ չար . ա պա ինչպէս չարը գործելովը չար կըլլայ, այսպ ալ բարին գործելովը բարի կըլլայ : Ստոյգ է որ՝ այլ ամմէն նիւթա կան արարածները մարդոյս Համար, իսկ մարդս այ Համար ստեղծաւ . ա պա մարդս պիտի ջանայ և աշխատի բարի ըլլալ, և անով իր վախճանին Հասնիլ: 11 ա զի մեծ անարգանք է մար դոյս, որ պատկեր և նման այ՝ և վե այ ստեղծվեր է, և տր և իշխան ամ արարածոց դըրվեր է, եթէ բարի ...whatever order and influence [the other creatures] have imprinted within their nature, by that do they move, and they cannot at all change [it]; and by that God-ordained order they are good. But since man is endowed with free will, he is not directed [solely] by the impulse of nature; whatever his will desires, that he does, whether it be good or whether it be evil. Thus, just as by working evil he becomes evil, so also by working good he becomes good. It is certain that all other material creatures were created for man, but man was

created for God. Therefore, man ought to endeavor and labor to be good, and thereby attain unto his end. For it is a great disgrace for man, who was created in the image and likeness of God and for God, and was placed as lord and master over all creatures, if [he does not strive to be] good...

EAP180-1-2-163_004R.jpg

NOTE

5

NOTE: 5

TEXT

և առաքինի չլլայ, անբան անասու նի պէս կենցաղավարի, և իր վախ ճանին չը հասնի : Բայց որովհետև գլխաւոր և դիրին ճանապարհ՝ և յարմար մի ջոց բարի և առաքինի լլլալու, է քաղաքավարական կրթութիւն . որ անով մարդս զինքը օրէնքի տակ կը ձգէ . և խօսքը և գործքը կը բարե կարգէ . և հետևապէս առաքինի և երջանիկ կըլլայ : Ուստի բարոյա կան գրքերէն առաջ՝ պէտք է մար դուս ՚ի տղայուն ժամանակին քաղա քավարուն գիրք կարդայ և սորվի, որ մեծուն ատենը առաքինի լլլայ : Վ ո զի ինչպէս նորատունկ ծառ մը՝ որ թէ անխնամ՝ մնալով ծու ռումուռ բուսանի, քանի որ մատ դաշ և կակուղ է՝ քիչ մը դարմանով կըրնայ շտկըվիլ . Բայց երբ աճի և պնդանայ, պարտիզպանին ամմէն ջան քը և աշխատանքը դատարկ կը հանէ:

...and if he be not virtuous, he shall live like a brute beast, and shall not attain unto his proper end. But whereas the principal, easiest path, and the most fitting means to become good and virtuous is civil education [and good breeding]; for thereby man doth subject himself unto the law, ordereth well his speech and deeds, and consequently becometh virtuous and happy. Therefore, even before moral books, it behooveth man in the time of his childhood to read and learn a book of civility [and manners], that in the time of his adulthood he may be virtuous. For just as a newly-planted tree, which, if through neglect it should grow crooked, may, while it is yet tender and soft, be straightened with

a little care; but when it hath grown and hardened, it maketh void all the toil and labor of the gardener.

EAP180-1-2-163_005L.jpg

NOTE

6

NOTE: 6

TEXT

Ասորպէս ալ մարդս քանի որ ման կական Հասակի մէջ է, անոր պակա սութիւն սակաւ աշխատութեամբ կը լինայ ուղղել • Բայց երբ զարգանայ և մեծնայ, իր պակասութիւն ալ Հետը կը մեծնայ, և ունակութիւն կը լինայ և կը Հաստատուի . և այնուհետեւ ամեն ինչ և կրթութիւն գրեթէ զուր և անօգուտ կը լինան . ինչպէս Հասարակաց առաջը կը լինի . օճը քանի ծեղանայ՝ շապիթը կը փոխէ, Բայց բոլոր ծիծառները փոխուի : Եւ այսպէս անկիրթ և անխրատ մարդը՝ չար և վայրենի մէկ մը կը լինի երկրի վրայ • մինչև իրաւամբ կը լինայ կոշկիլ այնպիսին, ժանտախտ մարդկային ընկերութեւ . և անպիտան բեռն աշխարհի : Վեղի անարգ փուշերը և բոյսերը, թունաւոր զեռունքը և ճրճի քը, ամենի գազանքը և թռչունքը, որը կենդանեաց կերակուր, որը

In like manner, so long as a person is in childhood, he can rectify his defect[s] with little labor; but when he develops and grows up, his defect[s] also grow along with him, and become a habit and take firm root; and thereafter, all admonition and instruction become almost in vain and useless, as the common proverb says: “As much as the serpent may grow old, it changeth its skin, but it changeth not its nature.” And thus, an uneducated and uninstructed man becometh a wicked and savage being upon the earth, so that such a one may justly be called a pestilence to human society, and a useless burden unto the world. For [even] the vile thistles and plants, the venomous reptiles and creeping things, the untamed beasts and birds, [serve a purpose]—some being food for living creatures, others [being]...

EAP180-1-2-163_005R.jpg

TEXT

ախտից և ցաւոց դեղ, և որը կրթութիւն պիտանի կըլլան մարդուս . իսկ չար և կոշտ մարդը՝ իսպառ անարգ է և անպէտ, և ատելի ամցուն . ինչ պէս որ բարի և քաղաքավար մարդը՝ ամմէնուն պիտանի է և սիրելի : Ուստի հիմա այս գրքոյկը՝ որ կոչի կրթութիւն Քաղաքավարութեան, դպրատան մանկանց Համար կամեցանք յարմարել ռամկական ոճով՝ որ հեշտ հասկընան . և մէջը եղած կանոնները՝ ի մանկութեան սորվին և ունակութիւն ընեն . որ այնուհետև իրենց բոլոր կեանքին մէջը ի գործ դնեն . և այսպէս բարի քաղաքավարութիւն օր ըստ օրէ կատարեալ առաքինութիւն ստանան . և միշտ Հանգիստ և երջանիկ ըլլան՝ թէ այս աշխարհի մէջը և թէ ի Հանդերձեալ կեանքը :

...a remedy for ailments and diseases, and which through cultivation [or training] become useful unto man; whereas the wicked and uncouth man is utterly vile and useless, and hateful unto all; just as the good and polite [or civil] man is useful and beloved unto all. Wherefore, we have now desired to adapt this little book, which is entitled *Instruction in Politeness* [or *Civility*], for school children in the vernacular [or vulgar] style, that they may easily understand [it]; and that from their childhood they may learn the rules contained therein and form a habit [thereof], so that henceforth they may put [them] into practice throughout their entire lives, and thus, through good manners, day by day acquire perfect virtue, and be ever peaceful and happy, both in this world and in the life to come.

EAP180-1-2-163_006L.jpg

TEXT

Կրթեա՛լ գրեզ՛ ով պատա նի, լինել բարի՛ քաղաքա ցի . Զի թէ չիցես՝ մարդավա րի, չկարես լինել՝ առաքի նի :

Educate thyself, O youth, to be a good citizen; for if thou art not civil [in conduct], thou canst not be virtuous.

EAP180-1-2-163_006R.jpg

HEAD

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

HEAD: INSTRUCTION IN CIVILITY

TEXT

Ածային անհուն իմաստութիւն , ամմէն մէկ մարդ ոչ միակերպ՝
այլ տարբեր և աննման բնական խառն ճրվածովը , և
գործարանաց կազմը վաճառքովը ստեղծեց: Անոր Համար իւրաքանչիւր մարդու ուժը , քաջութիւն , միտքը , բարքը , և այլ Հոգւոյ
և մարմնոյ կարողութիւնք և գործողութիւնք միակերպ չեն , այլ
տարբեր և աննման են միմեանց: Այս պատճառաւ է , որ ոմանք
'ի բնու թէ Հանճարեղ' և ոմանք յիմար կըլլան . ոմանք ուժեղ' և
ոմանք տկար . ոմանք խըրոխտ և Հրամանատու , և ոմանք Հեզ և
Հրամանակատար . ոմանք ծառայական արհեստի Հետևող , և
ոմանք ազատակա՝ նի . ոմանք Հոգևորի փափագող , և ոմանք
մարմնականի . և այսպէս ամմէն մէկը

The infinite Divine Wisdom created each man not alike, but with diverse and dissimilar natural temperaments and constitutions of [bodily] organs.

Wherefore, the strength, valor, intellect, character, and other faculties and operations of the soul and body of each individual are not uniform, but differ and are unlike one another. It is for this reason that some are by nature gifted and some foolish; some strong and some weak; some imperious and commanding, and some meek and obedient; some followers of servile arts, and some of liberal [ones]; some desirous of the spiritual, and some of the carnal; and thus each [and every] one...

EAP180-1-2-163_007L.jpg

NOTE

10

[Note:] 10

զանազան բնատրուի և բաղձանք ու նենայով՝ զանազան վիճակի մէջ կը գրտոն նըվին . և միմեանց օգնականութիւնը կը կարօտին : 1] 5 այսորիկ սկսան մարդիկ գիւղ և քաղաք շինել և միատեղ բնա կիլ, որ փոխադարձ օգնականութիւն ընեն, և միմեանց պակասութիւնը լեցընեն: Եւ յիրաւի՝ լծվարն երկիր չէր կըրնար վարէր, եթէ դարբինն խոփ և մանգաղ չը շինէր : Ոստայնանկը կտաւ չէր կըրնար գործէր, եթէ Հիւսը գործարան և գործիք չը կազմէր : պա Հարկաւոր եղաւ իւրաքանչիւր մարդոյ անանկ մէկ առաքինութիւն մը, որ այլևայլ բնատրուի և այլևայլ վիճակ ունեցող մարդկանց Հետ կարենայ աղէկ կենցաղավարիլ , և ամմէնուն սիրելի ըլլալ, և իր պիտոյքը լեցընել. և այս առաքինութիւն է՝ որ կըսվի Քաղաքա վարութի: (պա Քաղաքավարութիւն է առաքինութիւն, որով մարդս կը բարեկար գէ իր խօսքը և գործքը՝ ընկերուն և քաղաքական կենցաղավարուն մէջ: Եւ ինչպէս Ճարտար բժիշկները՝ զա նազան ախտից և Հիւանդունց զանա

Having diverse dispositions and desires, [men] find themselves in diverse conditions, and stand in need of one another's assistance. For this reason did men begin to build villages and cities, and to dwell together, so that they might render mutual aid and supply one another's want. And indeed, the plowman could not till the earth if the blacksmith did not fashion the plowshare and the sickle. The weaver could not produce cloth if the carpenter did not construct the loom and the tools. Wherefore, there was need for every man of such a virtue whereby he might conduct himself well with men of diverse dispositions and diverse conditions, be pleasing unto all, and supply his [own] needs; and this virtue is that which is called Politeness [or Civility]. Politeness is the virtue whereby a man ordereth his speech and his deeds in society and in civil intercourse. And just as skillful physicians [apply] diverse [remedies] unto diverse ailments and diseases...

TEXT

զան դեղ և դարման սահմաններ են, որով հիւանդները իրենց մահաբեր ցաւէն ազատին և առողջանան: Ասորպէս ալ քաղաքավար անձինք զանազան պակա_ սութիւնները ուղղելու համար՝ զանազան կանոններ սահմաններ են . որով տխմար տղայք և սոպռ մարդիք իրենց անկար_ գուիը բարեկարգեն, վայրենի վիճակէն ելլան, և քաղաքավար ըլլան: Եւ այս_ պէս արտաքին բարեկարգութիւն խօսքեր նին և շարժմունքնին կանոնաւորելով, հետզհետէ բարոյական առաքինութիւն ստանան . որով ըստ տեղոյն՝ ըստ անձին՝ և ըստ ժամանակին իրենց պարտաւորու թիը ճանչնան և կատարեն, և հանգիստ և երջանիկ կեանք վարեն: Հեղինակները բարութք կենցաղավարութիւն վրայ շատ կերպ կանոններ աւան դեր են . իսկ մենք անոնց մէջէն ժամա նակիս և տեղոյս յարմար եղածները ծաղկաքաղ ընելով դրոհինք • Բայց ամ_ մենէն յառաջ դպրատան մանկանց հար կաւոր եղածները, և ապա իւրաքանչիւր Հասակի և վիճակի պատշաճեալ կանոնները, ոպ զի ամցուն ալ օգտակար ըլլայ:

[... have prescribed diverse] remedies and cures, whereby the sick may be freed from their mortal afflictions and restored to health. In like manner also, courteous persons have established diverse rules for the correction of diverse shortcomings, whereby foolish youths and uncouth men may reform their disorderliness, emerge from a savage state, and become civil. And thus, by regulating their speech and their deportment through outward good order, they may gradually acquire moral virtue; whereby they may recognize and fulfill their duty according to the place, according to the person, and according to the time, and lead a tranquil and happy life. Authors have transmitted rules of many sorts concerning proper conduct; as for us, having culled from among them such as are suitable to our time and place, we have set [them] down—first and foremost, those necessary for the children of the schoolhouse, and

thereafter the rules fitting for each age and station, so that it may be profitable unto all.

EAP180-1-2-163_008L.jpg

NOTE

12

NOTE: 12

HEAD

Գ Լ Ո Խ Ե Մ : Կանոն դպրատուն գացող մանկանց :

CHAPTER I: Rules for Children Going to School.

TEXT

ա . Երբ առտըվանց քունէն կելլաք, երեսնիդ լըվացէք և խաչակնքեցէք ըսե լով . յանուն հօր և որդւոյ և հոգւոյն սբյ : Որըդ եթէ վարժապետէն եկեղեցի եր թալու պատուէր ունիք նէ , առանց ծուլութե գնացէք, և ջերմեռանդութ աղօթեցէք . և որըդ եթէ չունիք, պար կեշտութի դպրատուն գնացէք . աստիս անդին մի' երերաք • տուներուն խա նութներուն առջև մի' կանգնիք: Բ . Երբ որ դպրատուն մտնաք, երես նիդ բերաննիդ և ձեռքերնիդ լըվաց ված և մաքուր պիտի ըլլայ, և ըղունկ ներնիդ կըտրած : Եւ ինչպէս սովորու թի է , վարժապետին գլուխ ծռելով խոնարհուի ըրէք, և տեղերնիդ նըստե ցէք: Բայց թէ Հարկաւոր գործ պատահի, և դպրատուն ուշ երթալու ըլ լաք, ճշմարիտ պատճառը վարժապետին պատմեցէք : գ . (ռտըվան աղօթքը ըսված ատե

1. When you rise from sleep in the morning, wash your face and cross yourselves, saying: "In the name of the Father, and of the Son, and of the Holy Spirit." If any of you have a command from the schoolmaster to go to church, go without sloth, and pray with devotion; and if any of you do not [have such a command], go with modesty to the schoolhouse. Do not loiter hither and thither; do not stand before the houses [and] shops. 2. When you enter the schoolhouse, your faces, your mouths, and your hands must be washed and clean, and your nails pared. And as is the custom, pay deference to the schoolmaster by bowing [your] head, and take your seats. But if some

necessary matter should occur, and you should happen to arrive late to the schoolhouse, recount the true cause to the schoolmaster. 3. At the time when the morning prayer is being said...

EAP180-1-2-163_008R.jpg

NOTE

13

NOTE: 13

TEXT

նը՝ ծընկան վրայ եկէք, բարև բռնեցէք . և ապա լռութ Համարնիդ սերտեցէք, և գրերնիդ գրեցէք : Եթէ վար ժապետնիդ ձեզի բանմը Հարցընէ, ոտ քի վրայ ելէք , և այնպէս պատասխան տըվէք : դ . կէսաւոր աղօթքին ատենը, միւ սանգամ ծնկան վրայ եկէք, և կարգաւ սեղանատունը գնացէք • և ապա ձեռքերնիդ լըվացէք տեղերնիդ եկէք • և յետ գոհուե Հայրմերին , ձեր գործ քին պարապեցէք : ե . Եթէ ձեր քովը նստողը՝ Հարկաւ տը պատճառով մը տեղէն ելլայ, անոր տեղը մի՛ նստիք , անոր թողը կամ գրիչը մի՛ առնէք: գ . Մէկ մէկի Հետ բան մի՛ փոխէք. բան մի՛ գնէք • բան մի՛ ծախէք • խօսակցութ ժամանակը դատարկ մի՛ անցընէք: է . Դուք զձեզ մոռնալով՝ ոտքեր նուղ Հետ մի՛ խաղաք • բերաննիդ բաց մի՛ թողուք • մատով քիթ մի՛ խառնէք • և այլ ասոնց պէս ան ա բաներ մի՛ ընէք • որպիսի են բեր. ծել. աչք բանալ գոցել. թուշ ուռեցընել. լեզու

[...when], fall upon your knees [and] offer your greeting; and then in silence study your lessons and write your exercises. If your teacher asketh anything of you, rise to your feet, and in that manner give [your] answer. 4. At the time of the midday prayer, fall once more upon your knees, and go in an orderly manner to the refectory; and thereafter wash your hands, return to your places, and following the Thanksgiving [and] the Lord's Prayer, attend unto your work. 5. If the one seated beside you should leave his place for some necessary reason, do not sit in his place, [and] do not take his paper or pen. 6. Do not barter anything one with another; buy nothing; sell nothing; [and] do not spend

the time idly in conversation. 7. Forgetting yourselves, do not play with your feet; do not leave your mouths open; do not pick your noses with a finger; and do not do other such unseemly things, such as scratching, winking [or] blinking the eyes, puffing out the cheeks, [sticking out] the tongue...

EAP180-1-2-163_009L.jpg

NOTE

14

NOTE: 14

TEXT

Հանել. պոնկունք խածնել. ակոյայ կը ճըռցընել. ըղունկ ծամել, և
այլն: Ը . Թեզնիքով կամ փէշով քթերնիդ մի' սրբէք • այլ
թաշկինակ (մահրամայ) պահեցէք վրանիդ, և անով սրբեցէք :
Թ . Թէ մարդու քով նստած ատեն նիդ թքնելու ըլլաք, երեսնիդ
մէկ կող մը դարձուցէք, թաշկինակի մէջ թքէք. և թքնելէն յետոյ՝
չըլլայ որ թաշկինակ կը բանաք մէջը նայիք • վասն զի շատ
զըզվելի բան է : Ժ . Փռռընգտալու ատենը, ձեռքեր նիդ կամ
թաշկինակնիդ բերաններուդ դէմ բերէք • չըլլայ որ թուքերնիդ
այլոց վրայ ցաթկէ: Ժա . Երեկոյեան աղօթքը ընելէն ե տև , երբ
ազատ ըլլալու կարգը ձեզի կուգայ , ելէք վարժապետին գլուխ
ծռելով խոնարհութիւն ըրէք, և ապա գնացէք: Ժբ .

Ճանապարհին ձեռքերնիդ փայտ մի' առնէք • քար մի' նետէք •
մէկըզմէկ մի' հրէք • մի' պոռչաք • աստիս անդին մի' կանգնիք •
մի' վազէք, Հանդարտ գնա ցէք: Եթէ ձմեռ ժամանակ է , ջրե

[...to] pull; biting [one's] lips; grinding [one's] teeth; chewing [one's] nails,
and so forth. 8. Do not wipe your noses with [your] cuff or skirt; but keep a
handkerchief (*mahrama*) upon you, and wipe with it. 9. If you should happen
to spit while sitting beside someone, turn your face to one side [and] spit into a
handkerchief; and after spitting, by no means open the handkerchief to look
inside, for it is a most loathsome thing. 10. When sneezing, bring your hands or
your handkerchief before your mouths, lest your spittle should spray upon
others. 11. After performing the evening prayer, when the turn comes for you

to be dismissed, rise, bow [your] head in reverence to the schoolmaster, and then depart. 12. On the road, do not take sticks in your hands; do not throw stones; do not shove one another; do not shout; do not loiter here and there; do not run; walk quietly. If it be wintertime, [do not walk upon the] waters...

EAP180-1-2-163_009R.jpg

NOTE

15

NOTE: 15

TEXT

րուն մէջէն կամ ցեխոտ տեղերէն մի' քալէք • երկու ձեռքերնիդ
մէկէն ճէ_ պէրնիդ մի' դնէք , չըլլայ որ իյնաք և վնասիք : Ժդ . Եթէ
մէկը մարմնոյ արատ կամ տգեղուի ունի , անոր վրայ մի' ծիծա_
ղիք: կամ թէ մէկը վարժապետէն չեխ լըսեր է , կամ ծեծ կերեր է ,
անոր երե_ սը մի' տաք , և ուրիշին մի' պատմէք : Ժդ . Երբ որ
տուն կերթաք, ձեր ծնո ղաց ձեռքը պագէք . եթէ ձմռըվան ատեն
է , և թաղարով կրակ կայ , կածա_ ռով կամ այլ ինչ բանով
կրակին Հետ մի' խաղաք • կամ գէշ Հոտ ունեցող բան կրակին
մէջ մի' ձգէք • կամ թաղարին մէջը մի' թքնէք : Ժե . Բ
ղունկներնիդ մի' թողուք որ եր կըննայ • շաբաթը անգամ մը
մկրատով կամ զմելիով կտրեցէք առանձին տեղ մը նստելով •
վասն զի տմարդուի է մար_ դու առջև կտրելը : Ժգ . կիրակի
օրերը անպատճառ սբ եկեղեցի գնացէք, և լոուբ աղօթեցէք. և
չըլլայ որ սբ պատարագը կիսատ թո_ ղուք , և լէք կերէքին , կամ
Հոգի

...Do not walk through [puddles] or muddy places. Do not put both your hands into your pockets at once, lest you fall and hurt yourselves. 14. If someone has a bodily blemish or deformity, do not laugh at him; or if someone has received a rebuke from the teacher, or has taken a beating, do not reproach him with it, nor tell [it] to another. 14 [sic]. When you go home, kiss your parents' hands. If it is wintertime and there is fire in the brazier (*t'aghar*), do not play with the fire using tongs (*katsar*) or anything else; neither cast anything foul-smelling

into the fire, nor spit into the brazier. 15. Do not allow your fingernails to grow long; cut them once a week with scissors or a nail-knife (*zmeli*), sitting in a private place, for it is ill-mannered to cut them in front of others. 16. On Sundays, go without fail to the holy church and pray in silence; and let it not be that you leave the Holy Liturgy half-finished, and [go]...

EAP180-1-2-163_010L.jpg

NOTE

16

NOTE: 16

TEXT

ային ելլաք • այլ մինչև աւարտը կեցէք, որ լման վարձք առնէք • և ապա շիտակ տուն գնացէք : կերակրէն ետև փողոց ները մի' ելլաք շրջիք • վատթար ման_ կանց Հետ մի' խաղաք • տանը մէջ անմեղ խաղուց պարապեցէք : Ժէ . 1 | երջապէս՝ սուտ խօսք , եր_ դում, գրպարտուի, բամպասանք, Հայ_ Հոյուի , և այլ այնպէս բան՝ որ մարդ_ կուրծ և քրիստոնէութե չը վայելէր , բերաննիդ ամեննին մի' առնէք , միտք բերելով նք առաքելոյն խրատը որ կը պատուիրէ: * (մենայն բան տգեղ'ի բե րանոյ ձերմէ մի' ելցէ • | | եփես • դ • 29 : (յլ ձեր ամմէն խօսքը Համեստ և մաքուր պիտի ըլլայ • ինչպէս նոյն նք առաքեալը կըսէ : * Բանն ձեր յամ՝ Ժամ լի շնորհօք տն, իբրև աղիւ Համե_ մեալ լիցի • | | կող • դ • 6 :

...go out; but remain until the end, that you may receive a full reward, and then go straight home. After the meal, do not go out to wander the streets; do not play with wicked children; [rather,] occupy yourselves with innocent games within the house. 17. Finally: falsehood, oaths, slander, gossip, blasphemy, and any other such thing that is unfitting for humanity and Christianity—do not take them into your mouth at all, bearing in mind the counsel of the holy Apostle, who commandeth: *Let no corrupt communication proceed out of your mouth* (Ephes. 4:29). But let all your speech be modest and pure, even as the same holy Apostle saith: *Let your speech be alway with grace of the Lord, seasoned as it were with salt* (Col. 4:6).

HEAD

ԳԼ • Բ :

HEAD: CHAPTER II.

TEXT

Ինչպէս յառաջն ըսինք , տըղայմը մանկուն ատենը ընտոր սորվի, մեծուն

As we said before, howsoever a child learns during the time of [his] childhood, [in] adulthood...

EAP180-1-2-163_010R.jpg

NOTE

17

NOTE: 17

TEXT

Ժամանակն ալ անանկ կը մնայ . ապա պիտի ջանայք որ 'ի մանկուն կըրթը_ վիք, շէնք ու շնորք ունենայ ձեր նստե լը կանգնելը, ուտելը խմելը, և բոլոր կենցաղավարութիւր :

a. When you awake from sleep, put on your garments quickly; do not walk about half-dressed, lest you take a chill and fall ill, or [lest] an honorable person meet you, and you suffer shame. b. Wash your hands, your face, your mouth, [and] your teeth well, so that your mouth may not smell, and your teeth may not rot. And if the water be cold, it is very good; for washing with cold water is exceedingly beneficial and wholesome for a person. But see that you do not wet your clothes; do not splash the water hither and thither; [and] the towel (*p'■shk'ir*)...

HEAD

ԳԼ • Գ: կանոն անկողինէն ելլալու :

CHAP[TER] III: Rules for rising from bed.

TEXT

ա . Երբ քընէն կարթըննաք , շուտ մը Հանդերձնիդ Հագէք . կիսահա_ գուստ մի շրջիք , չըլլայ որ մսիք և հի_ վընտնաք • կամ

պատվաւոր մարդ մը դէ_ մերնիդ ելլայ , և ամօթ կրէք: Բ .
 Զեռքերնիդ , երեսնիդ , բերան_ նիդ , ակռանիդ աղէկմը լըվացէք
 . որ բերաննիդ չը հոտի, և ակռաներնիդ չը փըտի: Եւ եթէ ջուրը
 պաղ ըլլայ, շատ աղէկ է . վասն զի պաղ ջրով լըվացվիլը խիստ
 օգտակար և առողջարար է մար_ դուս: Բայց նայեցէք որ
 լաթերնիդ չը թրջէք . ջուրը ասդիս անդին չը ցաթկըցընէք .
 դաստառակը (փեշկիրը)

Time likewise remaineth thus. Wherefore ye must strive to be educated from
 childhood, so that your sitting [and] standing, eating [and] drinking, and all
 [your] conduct of life may possess dignity and grace.

NOTE

Բ

[Chapter] II

EAP180-1-2-163_011L.jpg

NOTE

18

[Note:] 18

TEXT

բոլորովին չը թրջէք՝ այլ մէկ կողմը մի այն , որ կարենան
 ուրիշներն ալ նոյն դաստառակովը սրբըվիլ: Գ . |;թէ կրընաք
 եկեղեցի երթալ, առանց դանդաղելոյ գացէք . իսկ եթէ չէք
 կրընար , տանը մէջը ձեր սովորա կան աղօթքը ըրէք • ալ
 շնորհակալուի տըվէք որ այն գիշերը Հանգիստ քնով ձեզի
 առաւօտուն Հասուց • և խնդրե ցէք յայ՝ որ նոյն օրն ալ
 խաղաղութ և առանց մեղաց պահէ : դ . Տօն և կիրակի օրերը
 անպատճառ եկեղեցի գնացէք , նախ երեսնիդ խա չակնքեցէք ,
 Հայր մեր ըսէք, և ծնրա դրութ աղօթեցէք . և ապա լռութ միտ դրէք
 ածային ժամերգուն և նք պա տարագին : ե . |;կեղեցոյ մէջ
 բարձրաձայն ա ղօթք մի՛ ընէք, որ այլոց դիտաւորուիր և աղօթքը

չըխափանի • և չըլլայ որ Հոգևոր պաշտամանց մտադրութիւն թողութ, և միմեանց Հետ խօսակցութիւն ընէք. այլ լոռութ մտքերնիդ առ ած վերու ցէք, որ անպտուղ չելլաք • վե զի կըսէ առաքեալը: * կացից յաղօթս Հոգւով,

...do not wet [it] entirely, but only one side, so that others also may be able to dry themselves with the same towel. 3. If you are able to go to church, go without delay; but if you are not able, say your customary prayers at home. Give thanks to God that He brought you to the morning through a restful sleep that night; and ask of God that He may keep [you] on that same day in peace and without sin. 4. On feast days and Sundays, go to church without fail. First cross yourselves, say the Lord's Prayer, and pray kneeling; and then in silence attend to the divine office and the holy liturgy. 5. Do not pray aloud in church, lest the intention and prayer of others be hindered; and let it not be that you abandon attention to the spiritual services and converse with one another. Rather, in silence lift up your minds unto God, that you may not be unfruitful; for the Apostle saith: "I will pray with the spirit..."

EAP180-1-2-163_011R.jpg

NOTE

19

NOTE: 19

TEXT

կացից յաղօթս և մտօք • սաղմոս ասացից Հոգւով, սաղմոս ասացից և մտօք : || ա, կորն . Ժդ . 15 :

a. In order to walk with grace, it is necessary that you lift your feet so much that they do not scrape the ground [or] make a shuffling noise; let your strides (your steps) be neither large nor small, but moderate. b. When you walk, do not hold your head high like haughty and arrogant men; neither bend it down too much toward the ground like one searching for something; but rather walk with it in its natural posture. c. Do not clasp your hands behind your back, nor swing [them] about like a sower of seeds, and do not play with a rosary (*resp■h*) on the street. d. At every pace, do not sway from side to side like a tempest-tossed ship; [do not]...

HEAD

ԳԼ • Դ : Կանոն քալելու :

CHAPTER IV: Rules for Walking.

TEXT

ա . Շ նորքով քալելու Համար պէտք է որ՝ ոտքերնիդ այնչափ վերցընէք որ գետինը չը քերէ, քրսքրս ձայն չը Հա նէ . քայլերնիդ (առըմնիդ) ոչ մեծ և ոչ պըզտիկ՝ այլ չափաւոր ըլլայ : Բ . Քալելու ատեննիդ՝ գոռոզ և ամ Բարտաւան մարդոց նման գլուխնիդ բարձր մի՛ բռնէք . և կամ Բան փընտըռոզ ղի պէս՝ դէպ ՚ի գետին շատ մի՛ ծռէք . այլ իր բնական դիրքովը քալեցէք : Գ . Ձեռքերնիդ ետննիդ մի՛ կա պէք . և կամ սերմն ցանօղի պէս մի՛ փար տէք . և Համրիչով (րէսպիհով) ճանա պարՀին մի՛ խաղաք : Դ . (մէն քայլափոխի Հողմակոծեալ նաւի պէս կողմէ կողմ մի՛ շարժիք . չա

a. In order to walk with grace, you must lift your feet sufficiently so that they do not scrape the ground [or] make a shuffling noise; your steps (paces) should be neither too large nor too small, but measured. b. When walking, do not hold your head high like arrogant and haughty men, nor bend it too much toward the ground like one searching for [some]thing; rather, walk with it in its natural posture. c. Do not clasp your hands behind your back, nor swing them about like a sower of seeds, and do not play with prayer beads (*tasbeeh*) along the way. d. At every step, do not sway from side to side like a tempest-tossed ship; do not...

EAP180-1-2-163_012L.jpg

NOTE

20

NOTE: 20

TEXT

փէն աւելի ծանր մի՛ քալէք, և մի՛ խիստ արտորանօք, բայց երէ ստիպող առիթ մը՝ կամ հարկաւոր գործմը պատահի: Ե .

Ճանապարհին միրգ կամ այլ ինչ բան մի՛ ուտէք • ինքնիրեննիդ մի՛ խօսիք • և խաղ կամ տաղ ըսելով՝ քթերուդ տակէն ձայն մի՛ հանէք: գ . կարգաւոր կամ իշխան դիմացնիդ ելլայ նէ, ճանապարհին մայթէն (խալտը ըըմէն) վար իջէք . եթէ ծանօթ մարդ է , հանդերձնիդ ամփոփ բռնեցէք, և պարկեշտութիւն կանգնեցէք: է . Եթէ տարիքով կամ պատվով մեծ ծիմը հետ տեղ երթալու ըլլաք , միշտ ջանացէք որ անոր ետնէն , կամ թէ քիչմը ետօք վարի կողմէն քալէք : Եթէ ձեզի հետ խօսելու ըլլայ, խոնարհութեամբ պատասխան տրվէք. և չըլլայ որ հետը բարձր խօսիք , կամ լրբաբար ծիծաղիք: ը . Եթէ պատահի՝ որ եկեղեցի կամ տուն կամ սենեակ մեծիմը հետ պիտի մտնաք, սպասեցէք որ մեծը առաջ մըտնայ , և ապա դուք: թ. Եթէ տեղմը կը խորրկէ վարժաւոր

Do not walk more heavily [than is proper], nor with exceeding haste, unless a pressing occasion or necessary business should occur. 5. Do not eat fruit or anything else upon the road; do not talk to yourselves; and do not hum under your breath by reciting games or songs. 6. If a cleric or a prince should come before you, step down from the sidewalk ([that is, the] *khalderēm*) of the road. If he be an acquaintance, gather your garments close and stand with modesty. 7. If you should happen to go anywhere with one greater [than you] in age or in honor, strive always to walk behind him, or else a little behind on the lower side. If he should happen to speak with you, give answer with humility; and let it not be that you speak loudly with him, or laugh impudently. 8. If it should happen that you are to enter a church or a house or a room with a greater [person], wait until the greater one enters first, and then you. 9. If [the] tutor sends [you] to a place...

EAP180-1-2-163_012R.jpg

NOTE

21

NOTE: 21

TEXT

պետնիդ կամ ծնողքնիդ, կամ վարպետ նիդ, ինչ խօսք ձեզի ըսին՝ լաւ մըտքեր նիդ պահեցէք . և ինչ որ ըսին՝ նոյնը խօսեցէք, ձեր քովէն բան մի՛ խառնէք: Բայց երէ բարկուե ժամանակը պատահիք, և երկու կողմանց մէկը՝ վատ և ա նարգ խօսք մը ըսէ , կամ հայհոյութի ընէ, զայն մի՛ ըսէք . այլ միայն բուն և հարկաւոր խօսքը պատմեցէք . որ չըլլայ թէ խռովութի կամ թշնամուի ձգած ըլլաք անոնց մէջը:

1. When you go to a place where an honorable man greater than yourselves—an ecclesiastic or a prince—is seated, kiss the hand of the honorable one; and if those seated are men of equal honor, make an obeisance to them also, [and] stand toward the lower side keeping a posture of greeting, [and] do not sit down of your own accord. And if they are not of equal honor, only

HEAD

ԳԼ • Ե: Կանոն նստելու կանգնելու :

CHAPTER V: Rules for Sitting [and] Standing.

TEXT

ա . Երբ տեղմը երթաք, ուր ձեզնէ մեծ պատվաւոր մարդ՝ կարգաւոր կամ իշխան նըստեր է, պատվաւորին ձեռքը պագէք . և երէ նստողքը հաւասարա պատիւ մարդիկ են՝ նց ևս խոնարհութի ըրէք , վարի կողմը բարև բըռնելով կանգնեցէք , ինքնիրեննիդ մի՛ նստիք : Եւ թէ հաւասարապատիւ չեն, միայն Whatever word your superior, or your parents, or your master may say to you, keep [it] well in your mind; and whatever they have said, speak the very same, [and] mix in nothing of your own. But if you happen upon a time of anger, and one of the two parties should utter an evil and ignoble word, or cast an insult, do not repeat it; but relate only the essential and necessary word[s], lest you should cast discord or enmity between them.

EAP180-1-2-163_013L.jpg

NOTE

NOTE: 22

TEXT

մեծին ձեռքը պագէք, և շնորքով կանգ նեցէք : Ոտքերնիդ խիստ իրարու քով չլլայ , և ոչ խիստ իրարմէ բաց , այլ քիչմը մէկըմէկէ հեռու : բ . Երբ հրավիրեն նստելու , Հան դերձնիդ ամփոփեցէք , խոնարհութի ըրէք , վարի կողմերը ծունկ չոգելով նըստեցէք : գ . Նըստելնիդ ալ անշնորք չլլայ . ծունկերնիդ իրարմէ մի' զատէք . կըռ նըկի կամ կուրծքի վրայ մի' ծռիք . գի նովի պէս մի' երերաք , Հանդարտ և շի տակ նըստեցէք : դ . Եթէ խօսք ունիք խօսելու, դուք ձեզնէ իսկոյն մի' խօսիք . նայեցէք որ մեծը ձեզի Հարցընէ , և դուք ան ատէ նը խօսիք : ե . Երբ Հաւասար ընկերաց մէջ նըս տիք, տակաւին զգուշութի ունեցէք . ոտքերնիդ մի' երերցընէք, մէկ մէկի վրայ մի' դնէք, և մի' երկընցընէք . կըռթընէ լով մի' նըստիք, կըռնակնիդ ուրիշի մի' դարձընէք . դուք ձեզի թուղթ մի' կար դաք, քրթերուդ տակէն խաղ կամ տաղ մի' ըսէք : Եթէ քուններնիդ գայ նէ,

[a.] Kiss the hand of the elder, and stand with grace. Let your feet be neither too close to one another, nor too far apart, but slightly separated from each other. b. When they invite [you] to sit, gather your garments, make an obeisance, [and] sit toward the lower places, kneeling down. c. Let your sitting also not be graceless; do not part your knees from one another; do not bend upon [your] heels or chest; do not sway like a drunkard; sit quietly and upright. d. If you have words to speak, do not speak immediately of your own accord; see to it that the elder asks you, and only then speak. e. When you sit among equals, still exercise caution: do not swing your feet, do not cross one over the other, and do not stretch them out; do not sit leaning back; do not turn your back upon another; do not read papers to yourself; do not hum a song or verse under your breath. If you should become drowsy,

EAP180-1-2-163_013R.jpg

NOTE

NOTE: 23

TEXT

նոսրի վրայ ելէ՛ք, դուք զձեզ զգաստա ցուցէք, բազմութե մէջ մի՛ մըրսփէք: զ . Երբ նոսրի վրայ պիտի ելլաք, ու ընդի վրայ մի՛ կըռթընիք • ձեռքով զե տինը մի՛ հրէք, այլ շիտակ առանց վար ծռելու ելէք: Է . Եթէ ընկերներէդ բաժնըվելու երթալու ըլլաք, նըստողներուն շնորհա կալութի և խոնարհութի ըրէք, և ապա գնացէք :

1. When you are to sit at the table, wash your hands; and until your elder sits, do not sit; and see that you sit toward the lower ends [of the table]. 2. After the blessing of the table, wait until your elder reaches [his] hand to the food, and then do you also reach [your] hand. Keep this custom with respect to every kind of eating that [is at the] ta[ble...]

HEAD

ԳԼ • Զ: Կանոն կերակո-ը ստելո- :

CHAPTER VI: Rule[s] for Eating Food.

TEXT

ա . Երբ սեղան պիտի նստիք, ձեռ քերնիդ լըվացէք . և մինչև ձեզնէ մեծը չընըստի՝ դուք մի՛ նստիք • և նայեցէք որ վարի կողմերը նստիք : Բ . Յետ օրհնուն սեղանին, ըսպա սեցէք որ ձեզնէ մեծը կերակրոյն ձեռք երկընցընէ, և ապա դուք ալ ձեռք եր կընցուցէք: Այս սովորուիլը պահեցէք ամմէն տեսակ ուտելուի վրայ՝ որ սե

a. When you are to sit at table, wash your hands; and until one who is greater than you has sat, do not sit; and see to it that you sit at the lower places. b. After the blessing of the table, wait until one who is greater than you puts forth his hand to the food, and then you too may put forth your hand. Keep this custom with respect to every sort of eating that [is at] table...

EAP180-1-2-163_014L.jpg

NOTE

TEXT

զանը կը դընեն : դ . Սեղանի շատ մօտ կամ շատ հեռու մի' նստիք • սեղանի վրայ իյնալու պէս մի' ընէք, կամ թներնիդ վրան մի' դնէք: դ . Պատառներնիդ ոչ խիստ մեծ' և ոչ խիստ փոքր ըլլայ. և կերակուրը այն քան մի' լեցընէք բերաննիդ , որ ամմէն ակռաներով ծամէք • այլ չափաւոր ըրէք, որ կարենաք մէկ կողմով ծամել: Ե . կերակուրը խիստ արտորանօք կամ Հեվալով մի' ուտէք, այլ միջոց տալով. և ծամելու ձայնը մի' Հանէք, կամ շըր թունքնիդ մի' չըփլացընէք : գ . Մէկ պատառը չը կերած, մէկալ պատառը բերաննիդ մի' դընէք • ձեր խածած պատառը՝ կերակուրին մէջը մի' թաթխէք: Է . Եթէ պատառաքաղ (չաթալ) գործածելու սովորուի ունիք, յարմար եղած կերակուրը անով կերէք . և եթէ սովորութի չունիք նէ, երեք մատով ա ոէք, ամմէն մատներնիդ մի' թաթխէք: Ը . Եթէ պատահի՝ որ ծամած պատառներուդ մէջը քար՝ կամ այլ ինչ չուտվելու բան գըտնըվի , պէտքը չէ

[...they] place the [...]. 4. Do not sit too close to or too far from the table; do not act as though falling upon the table, nor place your arms upon it. [5.] Let your morsels be neither exceedingly large nor exceedingly small; and do not so fill your mouth with food that you must chew with all [your] teeth, but [take] a moderate [portion], so that you may be able to chew on one side. [6.] Do not eat food in great haste or with panting, but with intervals [between bites]; and do not make a chewing sound, nor smack your lips. [7.] Do not put another morsel into your mouth before you have eaten the first; do not dip the morsel you have [already] bitten into the food. [8.] If you have the habit of using a fork (*ch'at'al*), eat suitable food with it; and if you do not have [such] a habit, take [it] with three fingers, [and] do not dip all your fingers [into it]. [9.] If it should happen that a stone or some other inedible thing is found among the morsels you are chewing, it is not proper [...]

NOTE

25

NOTE: 25

TEXT

շուտամը մարդոյ առաջն գանելով դուրս Հանել . այլ կամացուկ մը ձեռքերնիդ առէք, եթէ փիաթայ ունիք՝ անոր մէկ կողմը դրէք . և եթէ չունիք՝ սեղանին մէջը ձեր առջևը դրէք: Իսկ եթէ զըզ վելի բան է , պատճառանօք մը դուրս ելէք, և մարդու ցոյց չը տալով թափեցէք: (յսպէս եթէ կերած կերակուր ներուդ մէջը փուշ կամ կուտ կայ, փիա թային մէջը կամ սեղանին վրայ գլուխ ծռելով՝ թքնելու պէս բերաններէդ մի՛ ձգէք . այլ ձեռքերնիդ առէք և այն պէս դրէք: Թ . Թաթախեալ ձեռքով դրգալ կամ պատառաքաղ մի՛ բռնէք . կամ աղամա նէն աղ մի՛ առնուք . և կամ գլուխնիդ կամ մարմիննիդ մի՛ քերէք: Ժ . 1 թէ կերակուր ունիք բերան նիդ, մինչև կուլ չը տաք մարդու Հետ մի՛ խօսակցիք, և ջուր կամ գինի մի՛ խմէք : Ժա . 'Ի խմելն՝ մի՛ ֆչաք քթով . և մի՛ կուռք կուռք ընելով խմէք . և մի՛ Հառաչէք յետ խմելոյն . և շրթունքնիդ մի՛ սրբէք ծրծելով, կամ լեզվօք, կամ ձեռքով, այլ ձեր վրայի պաստառովը:

...[rather than] hastily bringing [it] out before people; but take [it] gently with your hand: if you have a plate, place it to one side thereof; and if you have none, place it upon the table before you. But if it be a repulsive thing, go out upon some pretext, and cast [it] away without showing [it] to anyone. Likewise, if there be a bone or a pit in the food you have eaten, do not cast [it] from your mouth by bending your head over the plate or upon the table as though spitting; but take [it] with your hand, and set [it] down in that manner. 9. Do not hold a spoon or fork with a soiled hand; neither take salt from the saltcellar; nor scratch your head or your body. 10. If you have food in your mouth, do not converse with anyone until you have swallowed [it], neither drink water nor wine. 11. In drinking, do not snort through the nose; neither

drink by making a gulping sound; nor sigh after drinking; and do not wipe your lips by sucking [them], or with the tongue, or with the hand, but with the cloth [napkin] upon you.

EAP180-1-2-163_015L.jpg

NOTE

26

NOTE: 26

TEXT

Ժբ . Երբ գինի խմէք, ձեզնէ մեծին խոնարհուի ըրէք, և երեսնիդ մէկ կողմը դարձուցէք . և խմելնիդ քիչ կամ չա_ փաւոր ըլլայ : Իսկ թէ բռնադատեն ևս անելի խմել, որ թէպէտ օրէնք չէ բռնադատել, դուք խոնարհ խօսքերով ներումն խնդրեցէք , հրաժարեցէք և մի' խմէք, որ չըլլայ թէ գինովնաք . վե գի գինովութին՝ մարդուն խելքը գը_ իսէն կը տանի, անպէտ և անշնորք խօս_ քեր խօսել կու տայ, և ամմէնուն ծա_ դըր և կատակ կընէ : Ժգ . Հացին պատառը երկու ձեռքով կըտրեցէք . և մէկ ձեռքով մի' կըտրէք կըսմըթելով : Ժդ . Եթէ Հացերնիդ Հատնի, ուրիշի առջևէն մի' քաշէք առնէք . այլ ձևովմը սպասաւորին իմացուցէք . կամ թէ չէք Համարձակիր, Համբերեցէք որ տանու_ տէրը կամ սպասաւորը տեսնայ և տայ: Ժե . Թան կամ ապուր կամ այլ ինչ ջրոտ կերակուր ըլլայնէ , դըգալնիդ խիստ լեցուն մի' ընէք . որ պատառին վրայ չը թափթըփի : Ժզ . կերակուրին մնացած ջուրը խը

12. When you drink wine, bow [in deference] to your elders, and turn your face to one side; and let your drinking be little or moderate. And if they compel [you] to drink yet more—though it is not proper to compel—beg pardon with humble words, decline, and do not drink, lest you become intoxicated. For drunkenness carries away a man's wits from his head, causes [him] to speak useless and unseemly words, and makes [him] a laughingstock and a jest unto all. 13. Break a morsel of bread with both hands; and do not break [it] with one hand by pinching [it] off. 14. If your bread runs out, do not reach out and take

[it] from before another; but in some [discreet] manner make [it] known to the servant; or if you dare not, have patience until the host or the servant sees [it] and gives [it to you]. 15. If it be *t'an* [yogurt soup], or broth, or any other watery food, do not fill your spoon too full, lest it spill upon [your] morsel. 16. The remaining broth of the food, dr[ink...]

EAP180-1-2-163_015R.jpg

NOTE

27

NOTE: 27

TEXT

մելու Համար՝ ըսկաւառակը (սահանը) բերաննիդ մի՛ տանիք • կամ՝ դըգալը լե ցընելու Համար ըսկաւառակը մի՛ ծըռէք • այլ դըգալով մէջէն առէք : Ժէ . Ոսկը մի՛ կրծէք , և մի՛ ծեծէք սեղանին կամ՝ Հացին վրայ՝ ծուծը Հա նելու Համար : Ժը . (դտտտ ձեռքերնիդ սեղանի սրվի ռոցին, և կուրծքի կամ՝ ծնկան պաստառին մի՛ սրբէք • այլ ջնջոցաւ մաքրե ցէք • կամ՝ սպասեցէք որ լըվանաք : Ժթ . Ուրիշի կերածին վրայ աչքեր նիդ մի՛ տնկէք, որպէս թէ պատառնին կը Համբէք : Ի . Դանակի ծարով կամ՝ պատառա քաղով կամ՝ մատներով ակռաներնիդ մի՛ խառնէք • այլ յետոյ քչփորիկով (հիլա լով) . կամ՝ աւելի ճեղմը լըվացէք , և անով մաքրեցէք : Իա . կերակուրին աղէկ պատառը , և մըրգին լաւը կամ՝ խոշորը մի՛ գատէք • այլ որ ինչ առջենիդ կը գըտնըվի , առանց խտրելոյ գայն կերէք : Իբ • Ոսկը, կամ՝ մըրգի կեղև, կամ՝ այլ ինչ այսպիսի՝ սեղանին տակը մի՛ ձգէք •

[...to] [drink], do not bring the dish ([or] plate) to your mouth; nor tilt the dish in order to fill the spoon, but rather take [from it] from within with the spoon. 17. Do not gnaw upon a bone, and do not strike [it] upon the table or upon the bread in order to extract the marrow. 18. Do not wipe your soiled hands upon the tablecloth, nor upon the breast-cloth or knee-napkin; but rather cleanse [them] with a napkin, or wait until you wash [them]. 19. Do not fix your eyes upon what another is eating, as though you were counting their morsels. 20. Do

not pick your teeth with the point of a knife, nor with a fork, nor with your fingers; but rather afterwards with a toothpick (*hilal*), or, still better, wash [them] with water and cleanse [them] thereby. 21. Do not pick out the choice morsel of the food, nor the finest or the largest of the fruit; but whatsoever is found before you, eat that without making distinctions. 22. Do not cast a bone, or fruit peel, or any other such thing under the table[...]

EAP180-1-2-163_016L.jpg

NOTE

28

NOTE: 28

TEXT

այլ փիաթային մէջը, կամ՝ առաջնիդ դրէք: իգ . Եթէ կշտանաք , իսկոյն սեղանէն մի՛ ելլաք • այլ սպասեցէք մինչև որ ու ըիշներն ալ կըշտանան , և գոհութեան աղօթքը ըսեն : իդ . Յետ կշտանալոյն՝ մի՛ խաղաք սեղանին վրայ դանակով, կամ՝ դըգալով, կամ՝ ոսկը կոտրելով, կամ՝ կոտ կոտրե լով • այլ Հանդարտ նստեցէք : իե . Եթէ ուրիշները դադարեցան ու տելէն , դուք ալ մի՛ ուտէք : իզ . Երբ սեղանին գոհութե աղօթքը կըսվի, եթէ ձեզի Հաւասար մարդիկ են, Հոն լըվացվեցէք: Իսկ եթէ պատվաւոր անձինք են, դուրս ելէք և լըվացվեցէք:

A civil and cultivated man conducteth himself toward every person in such a manner that both he and his deeds become beloved and pleasing unto all. For he reflecteth beforehand, that [...]

HEAD

ԳԼ • Է:

CHAP. VII.

TEXT

Քաղաքավար և կրթեալ մարդը՝ ա նանկ կենցաղավարուի կընէ իւրաքանչ իւր մարդու Հետ, որ ինքը և գործքը ամմէնուն սիրելի և Հաճոյ կըլլայ : 11 5 զի յառաջմանէ կըմտածէ, թէ

A civil and cultivated man conducteth himself toward every person in such a manner that both he and his deeds become beloved and pleasing unto all. For he reflecteth beforehand, that [...]

EAP180-1-2-163_016R.jpg

NOTE

29

NOTE: 29

TEXT

ինչ բան պիտի խօսի , կամ՝ ինչ գործ պիտի ընէ : ‘Նաև կը կշռէ մտօք , թէ ինքը ինչ աստիճան մարդ է, և դիմացի_ նը ինչ • եկեղեցական թէ աշխարհա_ կան, իշխանաւոր թէ Հասարակ, իմաս_ տուն թէ տգէտ : Յետ այնորիկ կընայի թէ ուր՝ և ինչ տեղ է . ուրախուե տուն թէ սգոյ . բարեկամի մէջ է թէ օտարի , բազմա_ մարդ տեղ թէ առանձին : Ժամանակն ալ կը նայի , թէ տեսնը ված մարդը ինչ վիճակի մէջ է . յաջո դուրս թէ ձախորդուե , Հիւանդուե թէ առողջուրե , զբաղմանց մէջ թէ Հանգստութե : Ասոնց պէս ալ ուրիշ ամմէն պարագա ները լաւ մտածելով՝ կը կարգաւորէ իր ամմէն խօսքը և գործքը: 11 5 զի շատ անգամ՝ կը պատահի ա_ նանկ անճոռնի խօսք կամ՝ կոպիտ շարժ մունք, որ ներելի պակասութի կը սեպ_ վին՝ եթէ մէկը ընելու ըլլայ Հասարակ մարդումը Հետ • Բայց նոյն խօսքը և շարժմունքը՝ եթէ Պատրիարքի կամ՝ առաջնորդի կամ՝ արգոյ իշխանաւորի

what thing he ought to speak, or what deed he ought to do. He also weigheth in his mind of what rank of man he himself is, and what [rank] the one before [him]—whether ecclesiastic or secular, a person of authority or a commoner, wise or ignorant. After that, he considereth where and in what place he is—whether in a house of joy or of mourning, among friends or among strangers, in a populous place or in private. He considereth also the time [and occasion], in what condition the person met with is—whether of prosperity or of adversity, of sickness or of health, amidst occupations or at leisure. Thinking well upon all other circumstances such as these, he regulateth his

every word and deed. For it happeneth oftentimes that such an awkward word or rude gesture is accounted a pardonable shortcoming if one should commit it with a common person; but the very same word and gesture, if [committed before] a Patriarch, or a prelate, or an honorable person of authority...

EAP180-1-2-163_017L.jpg

NOTE

30

NOTE: 30

TEXT

Հետ մէկ կոշտ մարդմը Համարձակի և ընէ նէ, մեծ յանդգնութի է և յան_ ցանք . և կըլլայ պարտաւոր դատաստա_ նի և պատժոյ: Ուստի այժմ՝ այս Քաղաքավարուն գրքոյկը՝ ոչ թէ միայն տխմար տղայոց Համար, այլև ասանկ տմարդի մարդկանց Համար յօրինեալ տպագրեցաւ . ոպ զի անանկներն ալ կարդան, և իրենց սոպ_ ռութիը ճանչնան, և մարդավարի ըլլա_ լու ջանք ընեն :

1. In society, one ought not to cause vexation to others in order to satisfy one's own private pleasure and will. For example, [when] one is to sit at table with a company, [yet] at that time occupies himself with another matter of his heart's desire, and makes the company wait for him; because, as the wise say, it is unseemly

HEAD

ԳԼ · Ը: Կանոն կենցաղավարո-նէ :

CHAPTER VIII: Rules of Deportment:

TEXT

ա . Պէտք չէ ընկերուն մէջ՝ մարդմը իր առանձնական Հաճոյքը և կամքը կա տարելու Համար այլոց սրտնեղուի տալ: Օ որ օրինակ՝ մէկմը բազմուն Հետ սե_ դան պիտի նստի , ան ատենը ուրիշ իր սրտին ուզած բանին Հետ պարապի, և բազմութիը իրէն սպասել տայ . վս զի ինչպէս իմաստունքը կըսեն , տգեղ է

1. In society, one ought not to cause vexation to others in order to satisfy one's own private pleasure and will. For example, [when] one is to sit at table with a company, [yet] at that time occupies himself with another matter of his heart's desire, and makes the company wait for him; because, as the wise say, it is unseemly

EAP180-1-2-163_017R.jpg

NOTE

31

NOTE: 31

TEXT

այն մասը՝ որ բոլորին չը Համաձայնիր : Բ . Պէտք չէ ընկերութե մէջ ոչինչ և դատարկ բանիմը Համար դըժվարիւ, և երես թըթվեցընել: Որպէս թէ՛ վեր տեղ չը նըստեցուցին • կամ փափուկ անկողին չը ձգեցին . կամ բան Հարցուցի շուտ չը պատասխանեցին • կամ ամիրայ և պարոն չըսին . կամ արժանեացս չափ ինծի պատիւ չըրին : Ուստի ասանկ սը նոտի պատճառներով մէկ դի քաշվիլ , և բազմութե գատ նստիլ՝ Հպարտութե յառաջ կու գայ : գ . Պէտք չէ ընկերուե մէջ՝ խօսքմը կամ գործքմը իր Հաճոյիցը դէմ գալուն Համար սըրդողիլ, ուրիշը չեխել, և խոռ վութի և աղմուկ Հանել. ինչպէս բար_ կացող մարդիկները կընեն . որ մեծ տը մարդութիւն է : դ . Պէտք չէ ընկերուե մէջ՝ ուրիշի պակասուիլ ուղղել , ըսելով թէ՛ այդ խօսքը խօսիլ չէր վայլէր • այդ գործքը արժան չէր ընել: 1] ա զի այլոց կանոն_ նադիր և խրատիչ ըլլալ, անխտիր ամ_ մէն մարդու չը վայելէր, այլ միայն ան կըրնայ ընել, որ Հոգևոր կամ մարմնա_ ...that part which doth not accord with the whole. 2. One ought not, in company, to take offense at nothing and over empty matters, nor to put on a sour countenance: as if [to complain], "They did not seat me in a higher place," or "They did not lay out a soft bed [for me]," or "I asked a thing, and they did not answer promptly," or "They did not address me as *Amira* or *Paron*," or "They did not render me honor according to my merit." Therefore, to withdraw

to one side for such vain reasons, and to sit apart from the multitude, proceedeth from pride. 3. One ought not, in company, to become vexed because a word or a deed goeth against one's pleasure, nor to reprove another and raise disturbance and tumult, as angry men do; which is a great unseemliness. 4. One ought not, in company, to correct the defect of another, saying, "It was not seemly to speak that word," [or] "It was not proper to do that deed." For to be a lawgiver and preceptor unto others becometh not every man indiscriminately; rather, he alone may do so who [possesseth] spiritual or temporal...

EAP180-1-2-163_018L.jpg

NOTE

32

NOTE: 32

TEXT

ւոր իշխանութեան տր է, կամ խիստ մտեր մութի և Համարձակութի ունի : Է . Պէտք չէ խոժոռիլ և դէմքը ծը ռել, երբ որ իրմէն մեծը՝ կամ մտերիմ բարեկամը՝ ըրած պակասութիւն իրեն կի մացընէ և կը խրատէ • այլ մանաւանդ շնորհակալ պիտի ըլլայ, և անոր խրատը մըտիկ ընելով զինքը ուղղէ : | ասն զի ինչպէս իմաստունքը կըսեն , թէ այն մարդը ճշմարիտ բարեկամ՝ սեպելու է մեզի, որ մեր պակասութիւն երեսնիս կու տայ և կը խրատէ . և ոչ թէ այն՝ որ մեր ամմէն խօսքը և գործքը կը գովէ : Զ . Պէտք չէ տեսնի ըրած մարդուն բնական պակասութիւն նայիլ ու քննել, և պատճառը Հարցընել: Դիցուք թէ տեսնըված մարդուն մէկը միականի, կա սապատող, կամ կաղ ըլլայ, կամ այլ ինչ մարմնաւոր արատ ունենայ , Հետաքրքիր քիր ըլլալ և Հարցընել , թէ այս ե՞ր կամ ինչէն քեզի պատահեցաւ : | 5 գ ասանկ խօսքերը ընկերին արատը երես տալ է, և Հետաքրքրութեամբ կամ սոպոռ յառաջ կուգայ : Է . Պէտք չէ ուրիշին խօսքին կա ...is the master of [such] authority, or has extreme intimacy and boldness [with him]. 7. One must not frown and contort one's face when an elder or an

intimate friend makes known to him a shortcoming he has committed and offers admonition; but rather, he should be thankful, and, heeding his advice, amend himself. For as the wise say, that man is to be accounted a true friend unto us who confronts us with our shortcoming to our face and admonishes [us], and not he who praises our every word and deed. 6. One must not stare at and examine the natural defects of a person one visits, nor inquire after the cause thereof. Suppose that one of the persons visited be one-eyed, or hunchbacked, or lame, or have some other bodily blemish; [it is improper] to be inquisitive and ask: “When did this happen to thee, or whence did it come upon thee?” For such words are [tantamount to] casting a companion’s blemish in his face, and arise out of curiosity or impudence. 7. One must not [interrupt] another’s speech or...

EAP180-1-2-163_018R.jpg

NOTE

33

NOTE: 33

TEXT

գործքին խառնըվիլ՝ որ այն բանը իրեն չը պատշաճիր • մանաւանդ անանկ տեղ, ուր շատ ընտանութի և Համարձակուի չունի: 1] ‘ս զի ամմէն մարդ որչափ և տգէտ ըլլայ, տակաւին իր տանը բանը աղէկ կըրնայ գիտնալ՝ քան թէ այլք : ը . Պէտք չէ Հետաքրքիր ըլլալ գիտ նալու Համար այն բաները, որ այլք իր մէն ծածկել կը ջանան : Ուստի ար ժան չէ ականջ դնել այլոց խօսակցու թեր՝ որ առանձին կընեն . կամ անանկնէ թուր քովը երթալ կամ մօտ պըտըտիլ, որ թուղթ կամ ողջունագիր կը կարդան : Բայց քաղաքավար մարդուն ալ չը վայել լէր ընկերուն մէջ՝ որ այլք նստեր են, առանձին թուղթ կարդալ • իսկ թէ Հարկն պահանջէ, պէտք է նըստօղներէն ներում խնդրել և ապա կարդալ: թ . Պէտք չէ անխորհրդաբար բանմը խոստանալ մէկին, և յետոյ չը կըրնալով իր խոստումը կատարել ըստ ժամանա կին, ամօթահար ըլլալ, կամ սուտգրուց երևնալ: (յլ

յառաջ պէտք է իր ան ձին կարողութիւն կշռել, և ժամանակին պարագաները և յարմարութիւն նկատել՝

to meddle in affairs that do not properly concern oneself, especially in a place where one lacks intimate familiarity and license. For however ignorant a person may be, they are still better able to understand the matters of their own house than others [would]. 8. One ought not to be inquisitive to know those things which others endeavor to conceal from him. Hence, it is not fitting to eavesdrop upon the conversations of others which they conduct in private; or to go near or pace closely around such as are reading a letter or an epistolary greeting. Yet, it likewise does not befit a polite person to read a private letter in company where others are seated; but if necessity so requires, one must ask pardon of those who are seated, and only then read. 9. One ought not to promise something to anyone inconsiderately, and thereafter, being unable to fulfill his promise in due time, be stricken with shame or appear a liar. But first, one must weigh the capacity of his own person, and take into consideration the circumstances and the suitability of the time—

NOTE

4

NOTE: 4

EAP180-1-2-163_019L.jpg

NOTE

34

NOTE: 34

TEXT

թէ կըրնա՞յ մի կատարել, և յետոյ այն բանը խոստանալ: Ժ . Պէ՛տք չէ կենցաղավարութե մէջ՝ ծաղր ընել կամ վար զարնել օտար ազգի կամ քաղաքի սովորուիը, որ իրէն խորթ և անվայելուչ կերևնայ : 1] ‘ս զի անոնց աչքէն կելլայ և ատելի կըլլայ . և յետ այնորիկ անոնք ալ իրէն թըշնամի կըլ լան, և վնաս կը հասցընեն : Ժա . Պէ՛տք չէ կեղծաւորութ հրաժա թում ցոյց տալ՝ երբ իշխանաւորմը մէկը կը հրաւիրէ իր տունը կամ իր

սեղանը: 1] 'ս գի անոր սէրը և շնորքը ոչինչ ընել կերևնայ • այլ կըվայելէ շնորհակալութիւն ընդունիլ, և խոնարհութիւն ցոյց տալ:

a. When it is necessary to go pay a visit to a friend's house, it is not seemly to go straightaway into his presence; rather, [one ought] to wait in the courtyard of the house and send word through someone.

HEAD

ԳԼ • Թ: Կանոն այցելութեան երթալու :

CHAPTER IX: Rules for Going to [Pay] a Visit.

TEXT

ա . Երբ բարեկամի տուն տեսութեան երթալ հարկաւորի, մէկէն 'ի մէկ անոր քովը երթալ չըվայելէր • այլ տանը բա կը կենալ, և մէկի մը ձեռքով իմացընել.

1. When it is necessary to go to the house of a friend for a visit, it is not seemly to go straight into his presence all at once; rather, [one must] remain in the courtyard of the house and send word through someone.

EAP180-1-2-163_019R.jpg

NOTE

35

NOTE: 35

TEXT

երբ որ դառնայ և հրաւիրէ, ան ատենը քովը պէտք է երթալ: Իսկ եթէ քուն է, կամ առանձին գիր ունի, կամ այլ հարկաւոր բանի մը հետ զբաղեալ է, ադէ'կ է սպասելու յօժարուի ցոյց տալ, քան թէ իսկոյն քովը երթալ և անհանգիստ ընել: Իսկ թէ ազգական և ընտանի է, և անխտիր երթնեկութի կայ միմեանց տունը, անանկին քովը համար ձակ երթալ ամօթ չէ: Բ . Յետ խոնարհութեան բարեկամի 'փոքր մի արժան է կանգնիլ . եթէ այն տեղը ուրիշ հաւասարապատիւ անձինք նըստերեն նէ, զանոնք ալ պէտք է ողջունել: Եւ երբ հրաւիրեն և տեղ ցոյց տան նըստելու, պէ'տք չէ

հրաւիրումը կրկնել տալ, այլ խոնարհութիւն նստիլ. և ապա երթալուն պատճառը իմացընել: Եթէ խնդակից ըլլալու համար է, ծիծաղերես նստիլ պէտք է, և զըվարթ խօսքերով օրհնել և շնորհատրել: Իսկ եթէ ցաւակցուե համար է, ծանրը նըս տիլ, և իր սրտին ցաւը յայտնել, և միւի թարական խօսքերով անոր տրտմութիւնը թերեցընել:

When he turns and extends an invitation, only then ought one to approach him. But if he is asleep, or is [engaged in] private writing, or is occupied with some other necessary matter, it is better to show a willingness to wait, rather than to approach him immediately and disturb [him]. Yet, if he is a relative and a familiar, and there is unreserved intercourse between one another's houses, it is no shame to approach such a one boldly. 2. After greeting [him] with humility, it is fitting to stand for a short while; if other persons of equal dignity are seated in that place, one must greet them as well. And when they invite [him] and point out a place to sit, one must not cause the invitation to be repeated, but rather sit with humility, and then make known the reason for his coming. If it is to share in joy, one must sit with a smiling countenance, and with cheerful words pronounce blessings and congratulations. But if it is for condolence, [one must] sit with solemnity, express the grief of his heart, and with words of comfort lighten the other's sorrow.

EAP180-1-2-163_020L.jpg

NOTE

36

NOTE: 36

TEXT

Իսկ եթէ իր երթալը՝ անոր այցելու թեր և տես գալուն փոխարէն Հատու ցումն է, պէ՛տք է խոնարհ խօսքերով իր անձը պարտաւոր ցոյց տալ անոր այցել լութերը Համար, որ առաջ խոնարհեցաւ եկաւ իր տեսութեանը : գ . Եթէ նստողները խօսք կը խօսէին, չը վայելէր Հետաքրքիր ըլլալ և Հար ցընել՝ թէ ի՞նչ կը խօսէիք , կամ թէ ինքն ալ անոնց խօսքին մէջը խառնը վիլ.

այլ միայն լռութե ականջ դնել, մինչև բանին իսկութեը աղէկ տեղեակ ըլլալ . որ երբ իրեն ալ Հարցընեն, ան ատենը իր գիտցածը խօսիլ: դ . Եթէ իշխանաւորի քով երթալ Հարկ ըլլայ , իր երթալուն պատճառը յայտնելէն ետև, պէտք է լուռ կենալ, և նոր խօսք չը բանալ. և երբ իշխանաւորը ըսկըսի խօսիլ կամ բան Հարցը նել, ան ատենը քիչ խօսքով պարկեշտութե պատասխանը տալ: Ե . Նաև նստելն ալ չափաւոր պիտի ըլլայ • վե գի օրէ՛նք չէ երկար նստիլ և ձանձրուի տալ. այլ քիչ մը ժամանակէ յետոյ, կամ ինչպէս սովորուի է՝ սուրճ

But if his going is a repayment for that person's visit and coming to see [him], he must, with humble words, show himself indebted for the visit of him who first humbled himself and came to see him. 3. If those seated were conversing, it is not fitting to be curious and ask: "What were you speaking of?" or to meddle in their speech himself; rather, [he should] only listen in silence until he is well acquainted with the reality of the matter, so that when they ask him as well, only then may he speak what he knows. 4. If it becomes necessary to go before a dignitary, after stating the reason for his coming, he must remain silent and not open a new topic of conversation; and when the dignitary begins to speak or ask something, only then [should he] give the answer with few words and with modesty. 5. Furthermore, [his] stay must also be moderate; for it is not proper to stay long and cause weariness, but rather after a short time, or as is customary, [after] coffee...

EAP180-1-2-163_020R.jpg

NOTE

37

NOTE: 37

TEXT

խմելէն յետոյ շատ չը կենալ. հրաժարա կան ողջոյն տալ, և շնորհակալուի ընէ_ լով մնաք բարով ըսել: գ . Երբ որ բարեկամի տեսուե եր_ թալ պատահի , եթէ բարեկամի կամ՝ այլ ինչ թուղթ և գրըված գրտնըվի Հոն, տմարդուի է առնել կարդալ. վե գի եթէ

խորհրդական գիր ալ չըլլայ նէ, տակաւին անախորժ կըրթվի
բա_ ընկամին :

1. When one goes to visit a sick person, [one] must inquire after their condition in few words, as though wishing to hear the signs of their recovery. And one ought not to ask after their condition several times, lest it cause weariness to the sick person. But if one wishes to know [it] well, one may afterwards inquire of the family, or of those found within the house, and [of] his

HEAD

ԳԼ • Ժ: Կանոն հիվանդի այցելո-ն :

CHAPTER X: Rules for the Visitation of the Sick:

TEXT

ա . Երբ որ հիվանդի տեսուն եր_ թալ ըլլայ, քիչ խօսքով
հարցընելու է անոր որպիսուիլ • ոպ թէ կըկամի լսել անոր
աղէկուն նշանները : Եւ պէտքը չէ քանիմը անգամ՝ հարցընել
անոր որ_ պիսուիլ, որ հիվանդին ձանձրուի բե_ ըէ: Այլ եթէ կուզէ
աղէկ մը իմանալ, յետոյ կըրնայ հարցընել ընտանեացը , կամ՝
տանը մէջը գըտնըվօղներուն, և իր

After drinking, [one should] not stay long, [but] give a farewell greeting and, expressing thanks, say goodbye. 6. When it happens that [one] goes to visit a friend, if a letter of greeting or any other paper and writing be found there, it is ill-mannered to take and read [it]; for even if it is not a confidential letter, it will still seem disagreeable to the friend.

EAP180-1-2-163_021L.jpg

NOTE

38

NOTE: 38

TEXT

սիրտը Հանդարտեցընել: Բ . Հիվանդի քով զգուշանալու Բարձր
ձայնով խօսելէն, ծիծաղելէն մեռնելու կամ՝ վախ բերելու բանե
պատմելէն . այլ Հիվանդին սիրտ տալո խելացի խօսքեր խօսելու

է: Եւ չը վայ լէր Բժիշկի պէս դեղ և կերակուր կա նոնել
Հիվանդին, և բժշկին կանոններ պախարակել: Բայց առաւել
զգուշա նալու է երկար նստելէն , և փուճ և անպէտ խօսքերով
Հիվանդը ձանձրա ցընելէն : գ . Եթէ Հիվանդին սենեակը գէշ և
զըզվելի Հոտ գըտնըվի, չէ արժան իս կոյն քիթը գոցել և դուրս
ելլալ, ըսե լով թէ՝ գէշ Հոտոյն չը կըրցայ նստիլ . այլ քաղցրութ
պատճառել՝ թէ Հիվանդին սրտնեղութի չըլլայ :

...to quiet [one's] heart. 2. In the presence of the sick, one must beware of speaking in a loud voice, of laughing, [and] of recounting things concerning death or bringing fear; but rather one must speak sensible words, giving heart to the sick. And it is not fitting, like a physician, to prescribe medicine and diet to the sick, and to disparage the physician's prescriptions. But above all, one must beware of lingering long and wearying the sick with vain and useless talk. 3. If a foul and loathsome odor be found in the room of the sick, it is not proper instantly to close one's nose and go out, saying, "I could not abide the foul odor"; but rather [one ought] with gentleness to make an excuse, so that it may not cause vexation to the sick.

HEAD

ԳԼ · ԺԱ: Կանոն այցելո-նի եկողի :

CHAPTER XI: Rules for one who cometh on a visit.

TEXT

ա . Երբ մէկը տեսուե Համար բարե կամին տունը կու գայ , պէտք
չէ շատ

a. When one comes to a friend's house for a visit, [he] ought not [stay] too
[long]...

EAP180-1-2-163_021R.jpg

NOTE

39

NOTE: 39

TEXT

սպասել տալ բակը կամ սենեկին դուռ սը , այլ շուտով ներս հրրավիրել: բ . Եթէ եկողը քան զինքն պատվա տր է , պէտք է անոր առաջքը երթալ շատ կամ քիչ տեղ՝ անոր արժանատ րութեր չափ . իսկ եթէ Հաւասարապա տիւ անձն է , պէտք է տեղէն ելլալ, կամ բազմոցէն վար իջնալ: գ . Եկողին բարևը առնելէն յետոյ, շուտ մը պատվաւոր տեղ հրավիրել . և յետ նստելոյն , ինքն ևս մօտ նստիլ . և անուշ խօսքերով հաճուի ցոյց տալ անոր գալուն վրայ . և մինչև վերջը ամենևին ձանձրանալոյ կարծիք չը տալ՝ շատ նըս տելուն Համար : դ . Երբ որ եկողը երթալ կամենայ, յօժարուի երևցընելու է այլ ևս նըս տիլ. և երթալու ժամանակը շնորհակալ ըլլալ անոր գալուն վրայ . և հետը ըն կերակից ըլլալ մինչև սենեկին դուռը, կամ սանդուխին գլուխը . և եթէ իշ խան մարդ է, անոր հետ փողոցը ելլալ, և սպասել մինչև հեռանայ անկէց: Բայց որովհետև ամմէն մէկ քաղաքի և ազգի մէջ՝ այլ և այլ սովորուի կայ այ

[not to] keep [him] waiting in the courtyard or outside the chamber door, but promptly to invite [him] inside. 2. If the visitor is of higher rank than oneself, one must go forward to meet him, a greater or lesser distance according to the measure of his dignity; but if he is a person of equal rank, one must rise from one's place, or step down from the divan. 3. After receiving the visitor's greeting, [one must] promptly invite [him] to a place of honor; and after he is seated, [the host] himself should also sit near [him], and with sweet words show pleasure at his coming; and until the end [of the visit], [one must] give no impression whatsoever of being weary on account of his prolonged stay. 4. When the visitor desires to depart, one should show a desire [for him] to stay longer; and at the time of departure, give thanks for his coming, and accompany him as far as the chamber door, or the top of the stairs; and if he is a man of princely rank, go out into the street with him, and wait until he has departed thence. But since in every city and nation there are diverse customs regarding th[is]

NOTE

40

NOTE: 40

TEXT

ցելուի երթալու, կամ այցելուի եկողը ընդունելու . ապա որ քաղաքի մէջ գըտ նըվել պատահի , այն տեղըն բնակող մարդավարի անձանց վայելուչ սովորու թքը պէտք է վարվիլ:
... [either] to go on a visit, or to receive one who comes as a visitor. Then, in whichever city one happens to be, one must conduct oneself according to the becoming customs of the well-mannered persons residing in that place.

HEAD

ԳԼ . ԺԲ : Կանոն ժողովի :

CHAPTER XII: Rules of [the] Assembly.

TEXT

ա . Երբ որ ժողով կըլլայ՝ Հարկա_ տր բանմը խորհելու և տնօրինելու Հա մար, և ժողովին գլխաւորը կը ծանու_ ցանէ պատճառը թէ ի՛նչ բանի Համար զանոնք կանչեր է, և ի՛նչ պիտի խորհին . անտեղը պէտք չէ ուրիշ մէկը իր կար_ ծիքը ըսել, մինչև որ չը Հարցընէ՝ թէ ի՞նչ կըսէք : Բ . Ժողովի մէջ այն մարդը առաջ իր կարծիքը պիտի ըսէ , որ աստիճա_ նաւ կամ պատվով մեծ է : Գ . Երբ որ մէկը իր կարծիքը կըսէ, պէ՛տք է որ կարճ և Համառօտ խօսքով վըճարէ, որ լսողներուն ձանձրութիւն չը տայ :
... [either] to go on a visit, or to receive one who comes as a visitor. Then, in whichever city one happens to be, one must conduct oneself according to the becoming customs of the well-mannered persons residing in that place.

EAP180-1-2-163_022R.jpg

NOTE

41

NOTE: 41

TEXT

դ . (մէնսին չը վայլէր մէկիմը իր կարծիքին վրայ յամառիլ և ըսել, թէ իմ ըսած կերպս խիստ յարմար է , ա_ սանկ ընել արժան է . ոպ թէ կը կամի իր ըսածը բռնութ հալնեցընել ամմէ_ նուն . այլ պէտք է ըսել, իմ մտացս ա_ սանկ բան մը եկաւ , ձեզի ալ ինչ որ վայելուչ կըթըվի՝ զայն խօսեցէք , և ամմէնուն Հաւանութ՝ որըն որ ժամա_ նակիս յարմար՝ և Հասարակաց օգտա_ կար է , այն կերպը ընտրըվի : ե . Եթէ մէկը՝ անկարելի կամ ժամա նակին անյարմար և կամ վնասակար կար ծիք մը յառաջ բերէ , ան խօսքը ջրե_ լու Համար՝ պէտք չէ խօսօղը վար զար_ նել, և կծու խօսքով անոր սիրտը կըս_ կըծցընել. այլ քաղցրութ պատճառը յառաջ բերելով Հասկըցընել անոր, թէ Հաւնելու կարծիք չէ . և սիրտը շահիլ՝ և ընկերական սիրոյն չը վնասել: | ա զի թոյլ տըրված է ժողովքի մէջ, որ ամմէն մարդ իր կարծիքը

Համարձակ ըսէ : գ . Եթէ Հասարակ և նըվաստ մարդ մը չընչին և ծիծաղական խօսք մը կը_ սէ , պէտք չէ լսել և ծաղը ընել. այլ չը

4. It is by no means becoming for anyone to obstinately insist upon his own opinion and say, “The manner I have proposed is most fitting, [and] it ought to be done thus,” as though he wishes to force his own view upon all. Rather, he ought to say, “Such a thought occurred to my mind; speak you also whatever seemeth proper unto you, and by the common consent of all, let that manner be chosen which is suited to the present time and profitable to the public.” 5. If anyone should bring forward an opinion that is impossible, unseasonable, or harmful, one ought not—in order to refute that speech—to demean the speaker and grieve his heart with biting words. Rather, by setting forth the reason with mildness, [one should] make him understand that it is not an acceptable opinion, [so as to] win his heart and do no harm to brotherly love. For it is permitted in an assembly that every man may speak his opinion boldly. 6. If a common and lowly man should speak a trifling and ridiculous word, one ought not to heed [it] and make a mockery [thereof], but [rather] not...

լըսելու ձևով զանց առնելու է ըսածը: է . Եթէ շատին կարծիքը՝
մէկ մար_ դու կարծիքին դէմ ելլան, պէտք է որ այն մէկը լռուէ, և
իր կարծիքը Հաստա տելու ջանք չընէ: 1] ա զի իր պնդելէն
այնպէս կերևնայ, թէ ուրիշ ամմէնքը տգէտ են , և իր խօսքին
զօրութիւն չեն Հասկընար • այլ մանաւանդ իրեն պէտք է՝ որ
շատվորին կարծիքը ընտրէ, և բը նաւ տՀաճութի և խոժոռում
ցոյց չը տայ, ոպ թէ իր խորՀուրդը բանի տեղ չը դրին և չը
Հաւանեցան , այլ իրենց գիտցածը ըրին : ը . Եթէ շատին
Հաւանութ Հաստա_ տած բանը՝ դիպվածմը պատահի և յա_ ռաջ
չերթայ , պէտք չէ որ ժողովին մէջէն մէկը յետոյ ըսէ , թէ իմ խոր_
Հըրդիս չը Հետևեցան, խօսքիս մտիկ չը ըին, անոր Համար չը
յաջողեցաւ . վասն զի ասանկ խօսքերը Հպարտութե նշան են , և
մարդը ատելի կընեն : թ . Ժողովը արձակմանէն յետոյ , պէտք է
որ խորՀուրդը ծածուկ պա_ Հեն, և անոր վրայօք բան չը խօսին .
ոպ զի բանորսակ և Հետաքրքիր մարդիկ

...one must, under the appearance of listening, pass over what was said. 7. If the opinion of the majority turneth against the opinion of one man, it behooveth that one to keep silence, and not to strive to maintain his [own] opinion. For from his insistence it would appear as though all the others were ignorant, and understood not the force of his words; but rather, it behooveth him to adopt the opinion of the majority, and in no wise to show displeasure or a sullen countenance, as if they had made no account of his counsel and had not approved [it], but had done [only] as they knew. 8. If that which was confirmed by the consent of the majority should chance upon some mishap and succeed not, it behooveth not anyone from among the assembly afterwards to say: "They followed not my counsel, they hearkened not unto my words, and therefore it succeeded not." For such words are a token of pride, and make a man odious. 9. After the assembly is dismissed, it behooveth [them] to keep the

counsel secret, and to speak naught concerning it, so that busybodies and inquisitive men...

EAP180-1-2-163_023R.jpg

NOTE

43

NOTE: 43

TEXT

խօսքին ձևերէն կարծիքի չերթան ինչ խորհուրդ ընելնին: Եւ ով որ ժողովի չէ կանչըվէր, անոր ալ պէտք չէ Հետա_ քըրքիր ըլլալ և Հարցընել, ինչ բանի Համար ժողով ըլլալը, և ինչպէս Հաս_ տատվելը:

[one] should not infer from the manner of speech what counsel they are taking. And whoever is not invited to the assembly, it is not proper for him to be curious and inquire as to the purpose for which the assembly was held, and how [matters] were settled.

HEAD

ԳԼ. ԺԳ. Կանոն խօսակցո-նե :

CHAPTER XIII: Rule[s] of Conversation:

TEXT

Ինչպէս զանգակը իր ձայնէն կը ճա_ նաչվի՝ ամբողջ է թէ բեկած, ասորպէս ալ մարդը իր խօսքէն յայտնի կըլլայ՝ սոպո է թէ քաղաքավար , բարեբարոյ թէ վատթար: Ս 'ո զի մարդուն լեզուն ու բերանը՝ մտքին լուսաւոր կամ կոյր ըլլալը, և սրտին՝ առ բարին կամ առ չարն յօժարուի ունենալն յայտնի կը _ նեն . ինչպէս տրն մեր կըսէ : * 'Ի յա_ լելուածոյ սրտի խօսի բերան : | | մատ . Ժբ . 34 : ա . Պէ՛տք է որ բերաննիս և լեզվընիս անմեղ և օգտակար խօսքերու կրթենք . ոպ զի կենցաղավարուե մէջ՝ զըվարճուե

Just as a bell is known by its sound [whether] it is whole or cracked, so too a man is revealed by his speech, [whether] he is crude or polite, well-mannered

or depraved. For a man's tongue and mouth make plain whether his mind is enlightened or blind, and whether his heart has an inclination toward the good or toward the evil, as our Lord saith: *"Out of the abundance of the heart the mouth speaketh"* [Matt. 12:34]. 1. We must train our mouth and our tongue to innocent and profitable words, so that in civil intercourse [and] for diversion...

EAP180-1-2-163_024L.jpg

NOTE

44

NOTE: 44

TEXT

Համար անՀամեստ խօսքեր կամ առաս_ պել պատմութիւնք
չընենք, որ բարի վա_ րուց ընդդէմ են . ինչպէս տրն մեր կը
պատվիրէ : * (մենայն բան տգեղ'ի բէ լանոյ ձերմէ մի' ելցէ : | |
Եփես . դ . 29 : Բ . Պէտք է տեղին և ժամանակը նայ ինք , և
անյարմար խօսք չը խօսինք • վե գի չը վայելէր ուրախութե
Հանդէսի մէջ՝ տրտմուն խօսք, և սուգ եղած տե_ դը՝ ուրախուն
խօսք ընել: (պա թէ ը պատահման անանկ խօսք մէկը խօսի, որ
տեղւոյն և ժամանակին չը պատշաճիր, ձևովմը անոր խօսքը
փոխելու է, և ու_ ըրիշ յարմար բան մը պատմել: գ . Պէտք է
գգուշանալ խօսակցուն մէջ որ չը գովենք մեր անձը, և չը պար_
ծիմք թէ իմաստուն ենք կամ ազնւրվա_ տոհմ. այլ պէտք է ջանալ՝
որ բարի քա_ դաքացի ըլլանք • վե գի ասանկ խօսքերը
Հպարտուն նշան է . ուստի կըսէ իմաս_ տունը : * Գովեսցէ գքեզ
ընկերն, և մի' քո բերան . օտարն՝ և մի' քո շրթունք: | | առակ . իէ
. 2 : Նոյնպս պէտք չէ որ մեր անձը ասելի վար զարնենք, և
անարգ և վատթար երև

[in order that] we do not utter immodest words or tell fables that are contrary to good morals, as our Lord commands: "Let no corrupt communication proceed out of your mouth" (Ephes. 4:29). Second, we must consider the place and the time, and not speak unsuitable words; for it is not fitting to speak words of

sorrow in a gathering of joy, nor to speak words of joy in a place of mourning. But if, by chance, someone should utter such words as do not befit the place and the time, one ought tactfully to turn his conversation and recount some other suitable thing. Third, one must take care in conversation not to praise oneself, nor to boast that we are wise or of noble lineage; rather, we must strive to be good citizens. For such words are a sign of pride; wherefore the wise man saith: "Let another man praise thee, and not thine own mouth; a stranger, and not thine own lips" (Prov. 27:2). Likewise, we ought not to debase ourselves excessively, nor appear vile and wretched...

EAP180-1-2-163_024R.jpg

NOTE

45

NOTE: 45

TEXT

ցընենք • վե զի կեղծաւորութե նշան է: դ . Պէ՛տք է զգուշանամք ուրիշները վար զարնելէն, բամբասանք ընելէն, ո_րով մեր անձը կասկածելի կընենք և ա_տելի: 1] 'ս զի լրսօղները կարծիք կեր_թան, թէ ինչպէս գուրիշը մեր առջևը կը բամբասէ, ապա մեզի ալ ուրիշի քով կը պախարակէ • ուստի բարի մարդը՝ ընկերին պակասութիւնը կը լռուէ , և աղէկութիւնը կը պատմէ : ե . Պէ՛տք է որ բանասարկութե լեզու նիս պահենք, և չը խօսինք ան խօսքերը՝ որ ընկերի, բարեկամի, դրացնոյ, և ազ զականի մէջ ատելութի և կռռիւ կը ձը գէ: Լ ոչ միայն գիտութի խօսելը չար է և վնասակար, այլ և առանց մտադրուե խօսելը • ուստի ասանկ քրտու և խռովաբար մարդիկները , ամմէնուն առջևը անարգ և զրգվելի են: գ . Պէ՛տք է զգուշանամք, որ կենցա_ղավարութե մէջ գուժատու լուր (սե խապար) չը տանք մարդու • այլ եթէ ա_ւետեաց լուր մը գիտենք՝ զայն խօսինք, և եթէ չենք գիտեր՝ ուրիշ անմեղ խօս_քեր ընենք: Իսկ թէ Հարկըն ըստիպէ

[... we should show], for it is a sign of hypocrisy. d. We must beware of running others down [and] of gossiping, whereby we make ourselves suspect

and odious. For the hearers will suspect that, just as [such a one] slanders another before us, so likewise will he disparage us in the presence of another; wherefore a good man keeps silent [concerning] his fellow's defects, and recounts his goodness. e. We must keep our tongue from tale-bearing, and not speak those words which sow hatred and strife among companion[s], friend[s], neighbour[s], and kinsman[s]. And not only is it evil and harmful to speak knowingly, but also to speak without heed; wherefore such backbiting and contentious persons are vile and abominable before all. f. We must beware, in social intercourse, of giving a man ill-boding news (*kara-khabar*); but if we know tidings of good news, let us speak them, and if we do not know [any], let us engage in other innocent talk. But if necessity compel [...]

EAP180-1-2-163_025L.jpg

NOTE

46

NOTE: 46

TEXT

մէկիմը գուժ տալ, պէտք է որ անձը՝ տեղին՝ և ժամանակն նայինք , և ապա խոհեմութեամբ ազդենք որ վնաս մը չը պատահի : է . Պէտք է ընկերութե մէջ՝ որ չը Հակառակինք անանկ խօսքերուն՝ որ մե զի սուտ կերևնան: () որ օրինակ՝ եթէ մէկը նոր և չը լրաված բան մը կը պատ մէ . եթէ մեք այն պատմուելը չը Հաւա տամք և չը Հանիմք , տակաւին դէմ խօսիլ արժան չէ : 1] 'ս զի շատ բաներ կան՝ որ մեզի ճշմարիտ չեն երևնար , բայց կարելի է թէ ճշմարիտ ըլլան : Ուստի երբ սրբոց վարքերուն մէջը կերպ կերպ սքանչելիք կը պատմըվին , բարեկրօնուի չէ զանոնք անՀաւատալի սեպել, այլ մանաւանդ Հաւաստի . վե զի անոնց նման շատ խելքէ դուրս բաներ կան՝ որ իրօք և ճշմարտութե եղած են, ինչպէս նբ գրոց մէջը գրըված է : ը . Պէտք է խոհեմ և զգուշաւոր ըլ լանք, երբ ընկերուե մէջ մէկի մը Հետ զըվարճութե Համար կատակաբանութի (շախսաց) ընել կամենանք : 1] 'ս զի յա ռաջմանէ փորձած և գիտցած պիտի

to bring ill tidings to someone, we must look to the person, the place, and the time, and then communicate [it] with prudence, lest any harm should occur. 7. In company, we ought not to contradict such words as appear false to us. For example, if someone relateth a new and unheard-of thing, though we believe not nor approve that relation, yet it is not fitting to speak against [it]. For there be many things which seem not true unto us, yet it is possible that they are true. Wherefore, when diverse wonders are related in the lives of the saints, it is not pious to deem them incredible, but rather certain; for, like unto them, there be many things surpassing reason which have verily and truly come to pass, as is written in the Holy Scriptures. 8. We ought to be prudent and cautious when, in company, we desire to jest ([that is,] *shakhay*) with someone for merriment. For beforehand we must have proved and known

EAP180-1-2-163_025R.jpg

NOTE

47

NOTE: 47

TEXT

ըլլանք անոր բարքը և ախորժակը, մի՛ թէ զըվարճախօսուն կը տանի , թէ կը խոժոռի . վե գի կան ոմանք՝ որ կը դըժ վարին և բնաւ չեն ախորժէր: Թ . Պէտք է դիտել և զգուշանալ, չըլլայ որ մէկի մը բնական պակասուիլ՝ կամ տգեղուիլ և արատը, զըվարճախօ սուն նիւթ ընենք՝ և ընկերուն մէջ յի շենք, որ այն մարդուն ամօթ կը բերէ . վե գի ասանկ խօսքերէն ուրախուի ըլլալու տեղ՝ շատ անգամ տրտմուի է եղեր: Ժ . Պէտք է զըվարճախօսութե մէջը զգուշանալ ամմէն նախատական և ծանր և սիրտ կըսկըծցընօղ խօսքերէն: 1) 5 գի ասանկով ընկերին սէրը ատելութի կը փոխենք . և զուր տեղը բարեկամուիլ արելու պատճառ կըլլանք: Ժա . Պէտք է մեծ խոհեմուի, երբ որ մեծ մը մեզի հետ կատակաբանուի ընէ. չըլլայ որ Հասարակ մարդ մը անանկ խօսք խօսի, որ մեծին պատվոյն դըպչի . այլ խոնարհուբ պէտք է վարվիլ, և մեծին պատիվը միշտ

պահել: 1] 5 զի ան մըտուրք Համարձակուի ընօնները՝ շատ Հեղ
անարգանք և վնաս են կըրեր:

[...know] his disposition and inclination, whether he can bear jesting or scowls
[at it]; for there are some who take offense and take no pleasure [in it] at all. 9.
One must observe and take care lest we make someone's natural defect,
deformity, or blemish the subject of jesting and mention [it] in company, which
brings shame upon that person; for instead of joy, sorrow has oft-times arisen
from such words. 10. In jesting, one must beware of all abusive, harsh, and
heart-wounding words; for by this means we turn a companion's love into
hatred, and vainly become the cause of ruining friendship. 11. Great prudence
is required when a superior jests with us; lest a common person utter such
words as may touch upon the honor of the superior; rather, one must conduct
oneself with humility and always maintain the honor of the superior. For those
who foolishly take liberties have oft-times suffered contempt and injury.

EAP180-1-2-163_026L.jpg

NOTE

48

NOTE: 48

HEAD

ԳԼ • ԺԴ: կանոն շնորքով խօսելու- :

CHAPTER 14: Rules for Speaking with Grace.

TEXT

Հարկաւոր է քաղաքավար մարդուն ոչ թէ միայն աղէկ խօսքեր
խօսիլ, այլ և աղէկ կերպիւ խօսիլ: 1] ո զի ինչ խօսք ըլլայ թող
ըլլայ, եթէ խառնիխուռն է և շփոթ, լրսօղը բան մը չը հասկընար
և կը ձանձրանայ : ա . Պէտք է ուրեմն որ խօսքերնուս մէջը կարգ
դնենք • վերջի ըսելու բանը առաջ, և առաջի ըսելիքը վերջը չը
խօ_սինք • այլ ամմէն խօսք իր տեղը, որ լը սօղին միտքը Հանգչի
և զըվարճանայ : բ . Պէ՛տք է որ՝ առջի ըսածներնիս միտք
պահենք , և ատելորդ կրկնուիներ չընենք, և անպէտ
պարագաները յիշե _ լով՝ լըսօղները չը ձանձրացընենք : Ուստի

զգուշանալու է ամմէն երկար և անելորդ բաներէն , որ խօսքին շնորքը կը կորսնցնեն, և լրսողները կը զրգվէ_ ցընեն : գ • Երբ սկըսերենք մէկ իրիմը վրայ խօսիլ, կամ՝ պատմութի մը ընել. եթէ խօսքի մէջ պատմածներուս նման ուրիշ

It is necessary for a polite man not only to speak good words, but also to speak in a good manner. For whatever the speech may be, if it is confused and disordered, the hearer understands nothing and grows weary. a. It is necessary, therefore, that we set order in our words; that we speak not that which is to be said last first, nor that which is to be said first last; but every word in its [proper] place, so that the hearer's mind may rest and be delighted. b. It is necessary that we keep in mind what we have previously said, and make no superfluous repetitions, nor weary the hearers by mentioning useless details. Hence, one must beware of all lengthy and superfluous things, which destroy the grace of speech and disgust the hearers. c. When we have begun to speak of a thing, or to make a narration, if in the midst of the speech [there occur] other [things] similar to what we have related...

EAP180-1-2-163_026R.jpg

NOTE

49

NOTE: 49

TEXT

բան մը պատահի նէ , պէ՛տք չէ բուն խօսքերնիս կիսկատար թողուլ, և այն միջանկեալ պատմուիլ ըսկըսիլ. այլ նո թէն անելորդ բան չը խառնելուլ, առա ջին ըսկսած խօսքերնիս՝ պէտք է որ մին չև աւարտը շարունակենք . որ լրսողնէ բուն միտքը չը ծանրաբեռնի և չը ձանձ թանայ : դ . Երբ բազմուե մէջը մէկը կը խօ սի, պէտք է որ ուրիշները լուռ նստին և մտիկ ընեն . և անոր խօսքը չը միջահա տեն մինչև որ աւարտէ : ե . Պէտք է խօսողին ալ՝ որ իր խօսքը աւարտելուն պէս լըռէ , և ուրիշին մի ջոց տայ խօսելու : Ուստի տըմարդուի է այն՝ որ ոմանք շատախօսք կընեն . որ մէկ խօսքերնին լըմընցուցած չը լըմըն ցուցած , ուրիշ խօսք

մը նորէն կըսկը սին . և եթէ բան մը չը գըտնան խօսել լու , նոյն առաջին խօսածներնին կը կըրկնեն : զ . Պէ՛տք է խօսողին շըրջահայեաց ըլլալ և նայիլ նստողներուն , թէ ար դէօք սիրով ալանջ կը դնեն իր ըսած ներուն . ապա եթէ ձանձրուի կը տես [If] anything should occur, we ought not to leave our main discourse half-finished and begin that digression; rather, without intermixing superfluous matters, we must pursue the words we first began until their conclusion, so that the mind of the listeners may not be burdened nor grow weary. 4. When someone is speaking in a company, the others ought to sit in silence and listen, and not interrupt his speech until he hath finished. 5. It also behooveth the speaker, as soon as he hath concluded his discourse, to fall silent and afford another the opportunity to speak. Wherefore, it is an uncivil thing which some babblers do, who, scarcely having finished one topic, immediately begin another; and if they find nothing to say, they repeat the very same things they spoke before. 6. The speaker ought to be circumspect and observe those seated [about him], whether they indeed lend a willing ear to what he saith; and if he perceiveth weariness...

NOTE

7

NOTE: 7

EAP180-1-2-163_027L.jpg

NOTE

50

NOTE: 50

TEXT

նայ անոնց վրայ, պէ՛տք է խոհեմութի իսկոյն աւարտել իր խօսքը : է . Երբ մէկը բան մը ըսկըսեր է կը պատմէ , որ դուն ալ նոյն պատմութիը գիտես . պէ՛տք չէ անոր բերնէն առնես և դու պատմես . կամ թէ միջահատես անոր խօսքը՝ ըսելով , թէ իմացայ որ զայս բանը պիտի պատմես, ես ան լըսե ընմ և գիտեմ: Եթէ դու անկէց աղէկ գիտցած ըլլաս , տակաւին պէ՛տք է լը

ռել՝մինչև նա սկսածը աւարտէ, և ապա դու ըսելիքըդ ըսէ : ը .
 Եթէ բազմուե մէջ մէկը կըխօս սի, և ուրիշները մտիկ կենն , դուն
 ալ պէտք է որ մտիկ ընես : Եթէ դիպվա ծով մէկ բան մը չը
 հասկըցար, համբէ րէ մինչև իր խօսքը աւարտէ . և ապա քովի
 նստողներուդ հարցուր և իմա ցիր . կամ թողութիւն խնդրելով՝
 իրեն Հարցուր և հասկըցիր : թ . Եթէ քանի մը մարդ իսկոյն մէկ
 ատեն այլ և այլ բան հարցընեն քեզի , նայէ անոնց որն է
 պատվաւոր, յառաջ անոր պատասխան տուր, և ապա ուրիշ
 ներուն :

...upon them, he ought with prudence to bring his speech immediately to an
 end. 7. When someone hath begun to relate a matter, which same account thou
 likewise knowest, thou oughtest not to take [it] out of his mouth and relate [it]
 thyself; nor to interrupt his speech, saying, "I have perceived that thou art
 about to relate this matter; I have heard it, and I know [it]." Even though thou
 shouldst know it better than he, it is yet necessary to keep silence until he hath
 finished that which he hath begun, and then speak that which thou hast to say.
 8. If in a company one person is speaking and the others are listening, thou also
 oughtest to listen. If by chance thou hast not understood a certain thing, have
 patience until he hath ended his speech; and then ask those sitting beside thee
 and inform thyself; or, begging pardon, ask him and understand. 9. If several
 persons should ask thee various things at one and the same time, look to see
 which of them is the most honorable, and give answer unto him first, and
 afterward unto the others.

EAP180-1-2-163_027R.jpg

NOTE

51

NOTE: 51

TEXT

Ժ . Երբ մէկին բան պիտի Հարցը նես, կը նայիս որ ան ատենը
 ուրիշի Հետ կը խօսակցի , Համբերէ դու մինչև իր խօսքը աւարտէ
 , և ապա Հարցուր: Ժա . Եթէ բազմուե մէջ բան մը կը խօսիս կամ

կը պատմես , և ուրիշը քո ըսածին կը Հակառակի . պէտք չէ որ իս կոյն անոր դէմ խօսիս , և քո խօսքըդ Հաստատես.այլ յառաջ դիտէ անձինքը և տեղին, եթէ յարմարուի ունի նէ՝ պա տասխան տուր . եթէ չունի նէ՝ լռոյ, որ բանը վիճաբանութե չիյնայ : Ժբ . եթէ բազմուե մէջ գըտնըվիս, ուր տեղ մէկ խընդիրի մը վրայ երկու մարդ վիճաբանուի կընեն . չէ՝ արժան քեզի մէկին կամ մէկալին կողմնակից ըլ լաս , կամ խօսքով օգնես . վե զի ասանկ բաներէն խռովուի և թշնամուի կելլայ. այլ անտարբեր եղիր , և որ կողմին խօս քը քեզի Հաստատուն կը թըվի , այն խօսքը ընդունէ : Ժգ . Երբ մէկի մը Հետ կը խօսիս , պէ՛տք չէ խիստ մօտենալ լըսողին . չըլ լայ որ շունչըդ անոր երեսն Հասնի . վե զի շատ մարդիկ կան, որ չեն ուզէր ու

10. When you are to ask someone a question, [and] you see that at that moment he is in conversation with another, have patience until he finishes his speech, and only then inquire. 11. If in a gathering you are speaking of or recounting something, and another contradicts what you have said, you must not straightway speak against him and assert your own word; rather, consider first the persons and the place: if it be fitting, give answer; if it be not, keep silence, lest the matter lapse into contention. 12. If you find yourself in a company where two men are disputing over a matter, it is not meet for you to take the side of either one, or to assist with words; for from such things arise discord and enmity. Rather, remain impartial, and whichever party's speech seemeth sound to you, accept that word. 13. When you speak with someone, you must not draw exceedingly near to the listener, lest your breath reach his face; for there are many men who do not wish [an]other...

EAP180-1-2-163_028L.jpg

NOTE

52

NOTE: 52

TEXT

րիշի շունչը առնուլ: Ժդ . Խօսելըդ ոչ խիստ ծանրը, և ոչ լըփըռտելով ըլլայ • և զգուշ եղիր որ թութդ լըսողին վրայ չը ցաթկէ . և ձեռ քովդ լըսողը չը մըշտես , լըսեցի՞ր մի, իմացա՞ր մի ըսելով . և ձայնըդ չափաւոր Հանես և չը պօռաս: Ժե . Եթէ Հարկաւորի խօսիլ եկեղէ ցական կամ աշխարհական մեծիմը Հետ. զոր օրինակ՝ Պատրիարգի, կամ՝ առաջ նորդի, կամ՝ ազգապետ իշխանի, և այլ այսպիսի խօսացտէր գլխաւորի Հետ , պէտք է որ ամմէն կերպիւ զգուշանաս . նստըվածքըդ և կանգնըվածքըդ , և բո լոր խօսքըդ և շարժմունքըդ խոնարհու թբ և պարկէշտուբ ըլլայ • և ամեննկին Համարձակուե կամ լրբուե նշան մը քու վրադ պիտի չերևի: 11 5 զի եթէ չա փըդ չը ճանչնաս , և յամառութի կամ՝ կամակորուի և լրբուի ընես, ան ատենը արդար իրաւամբ անարգուի և պատիժ կը կրես , և ատելի կըլլաս:

[...to catch] another's breath. 14. Let thy speech be neither exceedingly ponderous, nor babbling; and take heed that thy spittle bespattereth not the listener; and nudge not the listener with thy hand, saying, "Didst thou hear?", "Didst thou understand?"; and moderate thy voice, and shout not. 15. If it be needful to speak with an ecclesiastical or secular dignitary—as, for example, with a Patriarch [Patriark'], or a prelate [a■ajnord], or a chief prince [azgapet ishkhān], and with other such foremost men of authority—thou must take heed in every manner. Let thy sitting and thy standing, and all thy speech and demeanor be in humility and modesty; and by no means shall any sign of forwardness or insolence appear upon thee. For if thou knowest not thy measure, and dost display obstinacy, or stubbornness, and impudence, then shalt thou justly suffer contempt and punishment, and become detestable.

EAP180-1-2-163_028R.jpg

NOTE

53

[NOTE:] 53

HEAD

ԳԼ • ԺԵ : կանոն ծնողաց հետ կենցաղավարուել :

CHAPTER XV: Rules of Conduct with [One's] Parents.

TEXT

Տղայ մը երբ ինքիր զինքը կը ճանչ նայ, նախ և առաջ իր անձը կը սիրէ . Բայց յետոյ երբ կը տեսնայ, որ ծնողքը իրէն գթուի և խնամք կ'ենեն, զանոնքալ կըսկըսի սիրել: Եւ ահա ասկէց յառաջ կուգայ իր ամմէն երախտաւորներն ալ սիրել . որոց առաջինն է ամ, որ զինքը ստեղծերէ և կը խնամէ : Յետ այնորիկ և այլ բարերարութի ընօղները, ինչպէս են, առաջնորդք , և քահանայք, և այլ Հոգևորական անձինք՝ որ իրէն փըրկա_ ըար խըրատներ կուտան : Նաև մարմնա տը իշխանք, որ իրէն և իր ազգին խնա մակալութի կընեն : Եւ վարժապետք՝ որ զիրենք կըրթեր են, և գրել և կար_ դալ և ամպաշտութի ուսուցեր են : Եւ արհեստի վարպետք՝ որ արհեստ կամ առըտուր սորվըցուցեր են , որով իրէնց ապրուստը կը շահին : Բայց երբ կըսկըսի իր անձը սիրել, կուգէ որ իր կամքը կատարի • ապա մար դուս իր ծնողքը և իր ըստեղծողը ճըշ

When a child comes to know himself, first and foremost he loveth his own person; but thereafter, when he perceiveth that his parents show compassion and care toward him, he beginneth to love them also. And lo, from this proceedeth the loving of all his benefactors, the first of whom is God, who hath created and doth preserve him. After that [come] also those who confer other benefits, such as prelates, priests, and other ecclesiastics, who bestow upon him saving counsels; likewise temporal rulers, who exercise guardianship over him and his nation; and schoolmasters, who have educated [such children] and taught [them] to write and read, as well as the worship of God; and masters of crafts, who have taught a trade or commerce, whereby they earn their livelihood. But when he beginneth to love his own self, he desireth that his own will be done; then a man's [duty is] his parents and his Creator tru[ly...]

EAP180-1-2-163_029L.jpg

NOTE

TEXT

մարտապէս և սրտի մըտօք սիրելը այ ժամանակը յայտնի
կըլլայ, երբ որ ի ծընօղաց և իր ըստեղծօղին կամքը կ կատարէ •
ինչպէս որ տէրն մեր կըսէ * Որ ունի զպատուիրանս իմ՝ և պահ
զնէ, նա է որ սիրէ զիս: || յօհ . Ժդ . 21 Եւ քանզի մարդս անբան
անասու չէ, որ կարգ և կանոն չունենայ, և բնական բերմամբ
վարի, այլ բանաւոր և խոհական • պէ՛տք է որ բարւոք ճա
նաչմամբ և ընտրութեան կենցաղավարի • իրէն ամմէն շարժմունքը և
գործողութիւնը կարգ և կանոն ունենայ • որպէս զանբան
կենդանիներէն զատվի, և բան կան ըլլալը ճանչցնվի : ա .
Մարդուս առաջին և գլխաւոր պարտքը յետ այ, է պատիւ և մեծա
րանքն, որ պիտի ընեն որդիք իրէնց ծնօղացը: 11 5 զի զինքը
ծնէր և սնուցէր են, և բարի կրթութիւնով պահէր մեծցուցէր են .
զինքը դպրատուն խրը կեր են, և վաժապետի ձեռօք Հարկաւ տր
եղած ուսմունքները, և Հաւատ մասունքները սորվըցուցէր են . և
ար Հետսի տըվեր են, որ իրէնց մարմնաւոր

...to love [God] truly and with the whole heart and mind becomes manifest at that time when [a man] fulfills the will of his parents and of his Creator; just as our Lord saith: *He that hath my commandments, and keepeth them, he it is that loveth me* [John 14:21]. And since man is not an irrational beast, having neither order nor rule, driven solely by natural impulse, but is rather rational and prudent, it behooveth [him] to conduct his life with sound discernment and [good] choice; [and] that all his movements and actions possess order and rule, so that he may be distinguished from irrational animals and be recognized as rational. 1. A man's first and principal duty, after [his duty to] God, is the honor and reverence which children must render unto their parents: for they have begotten and nourished him, and have preserved and reared him with good discipline; they have sent him to school, and by the hands of a schoolmaster have caused him to be taught the requisite learning and the

articles of the Faith; and they have apprenticed [him] to a trade, that [for] their bodily...

EAP180-1-2-163_029R.jpg

NOTE

55

NOTE: 55

TEXT

պէտքը վաստըկին և Հոգան , և կարօ տութի չըկրեն . և բազում
վիշտ և տա ռապանք քաշեր են, որ զինքը մինչև ան տարիքը
Հասուցեր են : Ուստի որդին միտքը բերելով, թէ իր կեանքը
ծնողացմէն առեր է, և այս քան խնամք և բարերարուի տեսեր է,
կը պարտաւորի իր ծնողքը պատվել և մեծարել. որ ինքն ալ պ
օրհնուիլը ժա ռանգէ և բարի գըտնայ • ինչպէս ած պատվիրեաց
ըսելով. * Պատուեա գհայր քո և գմայր քո • զի քեզ բարի լինիցի ,
և զի երկայնակեաց լինիցիս 'ի վր երկ րին: | | էլ . ի . 12 : Բայց
պատիւ ընելը՝ միայն արտաքին շարժմունքով և խօսքով չըլլար,
Հապա սրտանց և գործքով պիտի ըլլայ : Բ . Պէտք է որդւոց
Հնազանդ ըլլալ ծնողաց խրատուն , որ միշտ զաւակաց շահուն
Համար է . ինչպէս նբ առաքեալը կը պատուիրէ. * Ո՛րդիք՝
Հնազանդ լե թուք ծնողաց ձերոց 'ի տէր • զի այն է արժան: | |
եփես . գ . 1 : գ . Պէտք է որ ծանր և կծու խօսքե թով ծնողաց
սիրտը չըցացընեն և չը

...[they] may earn their need and provide [for them], and that they might suffer
no want; and they have endured much sorrow and affliction to bring him up
unto that age. Wherefore the son, calling to mind that he received his life from
his parents, and hath beheld so much care and beneficence, is obligated to
honor and venerate his parents, that he himself also may inherit God's blessing
and find good; even as God commanded, saying: *Honor thy father and thy
mother: that it may be well with thee, and that thou mayest live long upon the
earth.* || Exod. 20:12. But the rendering of honor doth not consist merely in
outward gesture and word, but it must be from the heart and by deed. 2.

Children must needs be obedient unto the counsel of their parents, which is ever for the profit of the offspring; as the holy apostle commandeth: *Children, obey your parents in the Lord: for this is right.* || Ephes. 6:1. 3. They must not pain their parents' heart with harsh and bitter words, nor...

EAP180-1-2-163_030L.jpg

NOTE

56

56

TEXT

տրտմեցընեն . և երբ իրենց խրատ կու տան՝ դիմադարձուի չընեն և չը բարկա ցընեն . և կամ բարձի թողի ընելով երե սէ չը ձգեն և անարգանք չընեն . որպէս զի իրենք ալ լետ ժամանակի իրենց զա ւակներէն աս ըրածներուն Հատուցու մը անարգութի չը կրեն . ուստի կը գրէ իմաստունը . * Որդի որ անարգէ զհայր և մերժէ զմայր , ամօթ կրէ և նախատ լիցի : || առակ . ԺԹ . 26 : դ . Պէտք է երախտագէտ ըլլան ծնո դաց բարերարուեր . և ջանան որ անոնց երախտեաց փոխարէնը Հատուցանեն : Եւ այս կըլլայ , երբ ծնողաց Հիվան դութե կամ ծերուն ժամանակը՝ սիրով և յօժարութ կը ծառայեն . անոնց կա րօտուիը՝ իրենց կարողութ չափ կը լե ցընեն . անոնց անէծքը չեն առնէր , օրհնուիը կը ժառանգեն . վե զի գրել է . * Օրհնութի հօր Հաստատէ գտունս որդուց՝ և անէծք մօր խախտեն ՚ի Հիմա նէ : || սիրաք . գ . 10 : ե . Պէտք է որ Հեզութբ Համբերեն յանդիմանութեր և պատժոցը , որ ծը նօղքը իրենց կընեն . վե զի անոնց յան

[... they should not] cause [them] grief; and when they give them counsel, they should not talk back, nor provoke [them] to anger, nor neglect and cast [their words] aside, nor show contempt; so that they themselves also, in time to come, may not suffer the retribution of contempt from their own children for these deeds. Wherefore the Wise [Man] writeth: *A son that despiseth [his] father and rejecteth [his] mother, shall bear shame and be disgraced.* || Prov. xix. 26. 4. They must be grateful for the beneficence of [their] parents, and

endeavor to repay the favor of their benefits. And this is done when, in the time of their parents' sickness or old age, they serve [them] with love and willingness; supply their need to the measure of their ability; incur not their curse, [but] inherit [their] blessing; for it is written: *The blessing of the father establisheth the houses of the sons, but the curse of the mother rooteth them out from the foundation.* || Sirach iii. 10. 5. They must bear with meekness the reproofs and the chastisements which the parents inflict upon them; for their re[proofs...]

EAP180-1-2-163_030R.jpg

NOTE

57

NOTE: 57

TEXT

դիմանուիլը և խրատը՝ սէր և գութ ու նենալներէն յառաջ կու գայ, որ կու գեն իրէնց զաւակը գիշուէ արգելէն և բարի ընեն: Ուստի աղէկ չըներ այն ծնողը, մանաւանդ թէ զաւակը չը սի ըրէր, որ զաւակին անկարգուիլը չը պատ ժէր • ինչպէս իմաստունը կըսէ .
* Որ խնայէ 'ի զաւագան՝ ատեայ զոր դի իւր . իսկ որ սիրէն՝ խնամով խրատէ: || առակ . Ժգ . 24:

Reproof and counsel proceed from [their] possessing love and compassion, for they desire to restrain their child from evil and to make [him] good. Wherefore that parent doth not well, nay rather loveth not [his] child, who punisheth not the disorderliness of the child; as the wise man saith: *He that spareth the rod hateth his son: but he that loveth him chasteneth him diligently.* || Proverbs xiii. 24.

HEAD

ԳԼ • ԺԶ: Կանոն Բազաւորաց կամ իշխանաց հետ
կենցաղավարո-րե :

CHAPTER XVI: Rules for Comportment [in the Presence of] Kings or Princes.

TEXT

ա . Պարտաւորութիւն ունիմք յետ ծը նողաց , սիրով և յօժարութեամբ հնազանդ ըլլալ թագաւորին՝ և անկէ կարգեալ իշխաններուն . վե գի ած է տրվէր ատ իշխանութիւն՝ որ Հասարակութիւն կառավարեն . վե որոյ կրսէ առաքեալը . * Ոչ ուս տեք է իշխանութի, եթէ ոչ յայ . և որ ենն, յայ կարգեալ են . || Հռով . Ժգ . 1:

1. We have an obligation, after [our] parents, to be obedient with love and willingness to the king, and to the authorities appointed by him; because God has given that authority so that they may govern society. Wherefore the Apostle saith: “There is no power but of God: the [powers] that be are ordained of God.” || Rom. 13:1

EAP180-1-2-163_031L.jpg

NOTE

58

NOTE: 58

TEXT

բ . Պէտք է որ՝ միշտ անոնց Համար ա դօժող ըլլանք, որ երկար կենօք և յա ջողութե վարեն իրենց իշխանութիւն . վե գի անոնք միշտ անՀանգիստ կըլլան, որ մենք Հանգիստ և խաղաղ մնամք . իրենց անձը վտանգի մէջ կը ձգեն , որ մեզի թշնամիներէն պաշտպանեն . ամենևին աշառութի չեն ըներ՝ անիրաւութի ընօղնէ ըր կըպատժեն, որ մենք զրկանք և նեղութի չըկրենք . ուստի կրսէ առաքեալը . * դաչեմ, նախքան զամ առնել աղօթս՝ խնդրուածս՝ պաղատանս՝ գոհուիս վե ամ մարդկան . մանաւանդ վե թագաւորաց և ամ իշխանաց • գի խաղաղութե և Հանդարտութե վարեցուց զկեանս մեր ամենայն ածպաշտութե և սրբութե: || ա . տիմ . Բ . 1 : դ . Պէտք է որ՝ թագաւորին և իր իշխանաց բարեբարութիւնք և երախտիքը, և մեզի ըրած շնորքը և ողորմութիւնքը ճանչնանք , և անոնց Հաւատարմութե և սրտի մտօք ծառայենք . և ամեն պատվէրները և Հրամանները կատարենք, որ մեր խաղաղութե և

օգտին Համար կընեն . ուստի կըսէ պետրոս առաքեալը . *

Հնազանդ

2. We ought always to be in prayer for them, that they may exercise their rule with long life and prosperity; for they are ever in disquiet so that we may remain in rest and peace; they cast their own persons into danger that they may protect us from enemies; they show no partiality whatsoever, [but] punish the doers of injustice, so that we may suffer neither deprivation nor distress. Wherefore the Apostle saith: “I exhort [therefore], that, first of all, supplications, prayers, intercessions, [and] giving of thanks, be made for all men; especially for kings, and [for] all that are in authority; that we may lead a quiet and peaceable life in all godliness and honesty” [I Tim. 2:1–2]. 4. We ought to acknowledge the benefactions and favors of the king and of his rulers, and the grace and mercies [bestowed] upon us, and to serve them with fidelity and sincerity of heart; and to fulfill all the precepts and commands which they issue for our peace and benefit. Wherefore the Apostle Peter saith: “Submit yourselves...”

EAP180-1-2-163_031R.jpg

NOTE

59

NOTE: 59

TEXT

լերութ ամ մարդկեղէն ստեղծուածոյ վե տն . եթէ թագաւորի՝ իբրև առաւել ումեք, եթէ դատաւորաց՝ իբրև ՚ի նմանէ առաքելոց ՚ի վրէժխնդրուի չա ռագործաց՝ և ՚ի գովուի բարեգործացն : | | ա . պետ . բ . 13 : դ . Պէտք է որ՝ մեր վրայ դրած ար քունական տուրքը և Հարկը յօժարութ վճարեմք իբրև մեր պարտքը . եթէ ծանր ալ ըլլայ, տակաւին առանց տըր տընջելոյ պիտի ջանամք ժամանակին վը ճարել. ոչ թէ միայն վախի պատճառաւ՝ այլև մեր խղճմտանքին դատողութ Հա մար, որ ՚ի ներքուստ մեզի ազդումն կու տայ, թէ պարտաւոր էք Հպատակ ըլլալ և Հատուցանել. ինչպս առաքեալը կըսէ. * Հարկ է Հնազանդ լինել (

թագաւո ռաց) ոչ միայն վե բարկունեն, այլ և վե մտացն խղճի : ||
և թէ՛ * Հատուցէ՛ք իւրաքանչիւր զպարտս . որում՝ զհարկ՝
զհարկն , որում՝ զմաքս՝ զմաքսն, որում՝ զերկիւղ՝ զերկիւղն : ||
Հռոմ . Ժգ . 5 . L7:

Submit yourselves to every human ordinance for the Lord's sake: whether unto the king, as supreme; or unto governors, as unto them that are sent by him for the punishment of evildoers, and for the praise of them that do well (I Pet. 2:13[-14]). 4. We must willingly pay the royal dues and taxes imposed upon us as our duty; even if it be burdensome, we must yet endeavor to pay in due time without murmuring—not solely out of fear, but also for the sake of the judgment of our conscience, which inwardly prompteth us that [we] are obliged to be subject and to render payment. As the Apostle saith: *Wherefore ye must needs be subject [unto kings], not only for wrath, but also for conscience sake;* and again: *Render to each their dues: tribute to whom tribute [is due]; custom to whom custom; fear to whom fear* (Rom. 13:5, 7).

EAP180-1-2-163_032L.jpg

NOTE

60

NOTE: 60

HEAD

ԳԼ • ԺԷ : Կանոն Հոգևոր Հովուաց հետ կենցաղավա ընդհան :
CHAP[TER] 17: Rules for [Proper] Conduct with Spiritual Pastors.

TEXT

Ինչպէս թագաւորները և իշխանները կը ջանան մեր մարմնաւոր
Հանգստութե Համար , որ աշխարհի վրայ խաղաղ և ապահով
ըլլանք • ասոր պէս ալ Հոգևոր Հովիվները միշտ կը Հոգան և
կաշխատին մեր Հոգևոր շահուն Համար, որ 'ի Հան դերձեալ
աշխարհը փառաւոր և երջա նիկ ըլլանք : ա . Պարտական եմք
ապա անոնց ան փոխատրելի երախտիքը ճանչնալ, և սրը տի
մտօք յարգել և մեծարել • որ այ փրկարար օրէնքները,
պատվիրանքները, քի կենարար վարդապետութիւնները, և նք

առաքելներուն քարոզութիւնները մեզի կը սորվըլը ցընեն . ուստի կըսէ առաքելը. * Որ բարոք վերակացու լինին երի ցունք՝ կրկին պատուոյ արժանի եղիցին. մանաւանդ որ աշխատիցին բանիւ և վարդապետութիւն: || ա . տիմ . ե . 17 : բ . Պէտք է որ՝ անոնց որդիական սի ըով հնազանդինք , և խօսքերնին մտիկ

Just as kings and princes strive for our bodily well-being, so that we may be [both] peaceful and secure upon the earth, in like manner the spiritual pastors ever care and labor for our spiritual benefit, that we may be glorious and blessed in the world to come. 1. We are therefore obliged to acknowledge their irreplaceable benefactions, and from the bottom of our hearts to respect and venerate [them], for they teach us the salvific laws [and] commandments of God, the life-giving doctrines of Christ, and the preachings of the holy apostles. Whence the Apostle saith: * "Let the elders that rule well be counted worthy of double honour, especially they who labour in the word and doctrine" * (I Tim. 5:17). 2. It is necessary that we obey them with filial love, and give heed to their words...

EAP180-1-2-163_032R.jpg

NOTE

61

[Note: 61]

TEXT

ընենք, որ միշտ մեր Հոգւոյն փրկութե Համար կը ջանան • Բարի և շահաւէտ խրատներով կը յորդորեն, որ ՚ի չարէն խորշինք, բարի գործոց Հետևինք , և երկնից արքայութեը արժանի ըլլանք • ինչպէս կըսէ նք առաքելը. * Ունկն դիր լերութք առաջնորդաց ձերոց, և հը պատակ կացէք նց • զի նոքա տքնին վե Հոգւոց ձերոց՝ ոպ թէ Համարս տալոց իցեն ընդ ձեր : || եբր . ժգ . 17 : գ . Պէտք է որ՝ անոնց խրատներէն և յանդիմանութիւններէն չը նեղասրտինք և չը խոժոռինք, թէ և երբեմն ծանր խօսքերով մեր անկարգութիւնը կըշտամբեն նէ : 1] ո զի ինչպէս խելացի Հիվանդը երես չը դարձընէր բըժըշկէն՝ որ իրեն լեղի և կծու դեղ կու տայ,

այլ սիրով կընդունի, գիտնալով՝ թէ իր առողջութեան համար է .
 ասոր պէս մենք ալ չը պիտի խոթողինք մեր Հոգևոր Բժիշկէն, այլ
 առաւել պիտի սիրենք՝ երբ որ զմեզ կը յանդիմանէ, գիտնալով
 թէ մեր օգտին համար է . ուստի կըսէ առաքելաւ. * ղաչեմ զձեզ
 եղբարք՝ ճանաչել զվաստակաւորս և զվերակացոս ձեր ՚ի տր ,
 ...[that we] do [so], for they ever strive for the salvation of our souls; with good
 and profitable counsels they exhort [us] to shun evil, to follow after good
 works, and to become worthy of the kingdom of heaven; as the holy apostle
 saith: “Obey your leaders, and submit unto them: for they watch for your souls,
 as they that must give account for you” (Heb. 13:17). 3. It is needful that we be
 not vexed nor frown at their counsels and reproofs, even if they sometimes
 rebuke our disorderliness with harsh words. For just as an intelligent sick man
 turneth not his face away from the physician who giveth him bitter and acrid
 medicine, but rather receiveth it with love, knowing that it is for his health; in
 like manner we also ought not to frown upon our spiritual physician, but rather
 to love [him] the more when he reproveth us, knowing that it is for our profit.
 Wherefore the apostle saith: “I beseech you, brethren, to know them which
 labor among you, and are over you in the Lord...”

EAP180-1-2-163_033L.jpg

NOTE

62

NOTE: 62

TEXT

և զխրատիչս ձեր . և Համարեցարոք զնէ արժանիս առաւել
 սիրոյ՝ վե գործոց նց: | | ա . րեսա . ե . 12 : դ . Պարտական եմք
 մեր կարեացը չափ անոնց տուրք և նըվէրք տալ , որ իրենց
 Հարկաւոր պէտքը Հոգան , կա բօտուի չը կրեն . որոց ոմանք
 Հանապազ այ պաշտօն և փառաբանուի կը մատուցանեն, նր
 եկեղեցւոյ փրկագործ խոր Հուրդները կը կատարեն, որով
 որդեգիր այ կըլլանք . և ոմանք՝ ուղիղ Հաւատք և ածպաշտութի,
 և ընտիր վարք և բարե գործութի՝ անդադար քարոզութ մեզի կը

սորվեցընեն . և արքայուն լուսաւոր և անմոլար ճանապարհին
մեզի ուղեցոյց և առաջնորդ կըլլան : (պա յիրաւի պարտաւոր
եմք, որ մենք ալ անոնց մարմնաւոր ապրուստը Հոգանք •
ուստի կը սէ առաքեալն . * Ս'եք եթէ զՀոգւորն սերմանեցաք,
մեծ ինչ է՝ եթէ զմարմնաւորն Հնձիցեմք : | | ա . կորն . թ . 11 : ե .
Պէտք է որ՝ անոնք չը վշտացընեմք և չը տրտմեցընեմք
անպատվութե խօս քով կամ՝ գործքով . վե զի մենք անոնց ինչ որ
կընեմք թէ պատիւ թէ անպատ

...and your admonishers, and esteem them worthy of abundant love for the sake
of their works. || 1 Thess. 5:12. 4. We are bound to give them gifts and
offerings according to our means, that they may provide for their necessary
needs [and] suffer no want; for some of them continually offer worship and
praise to God, and administer the salvific sacraments of the Holy Church,
whereby we become adoptive children of God; while others, by ceaseless
preaching, teach us the right faith, godliness, choice conduct, and good works,
and become our guides and leaders along the luminous and unerring path to the
Kingdom. Truly, then, we are obligated that we, in turn, should care for their
bodily sustenance; wherefore the Apostle saith: "If we have sown unto you
spiritual things, is it a great thing if we shall reap your carnal things?" || 1 Cor.
9:11. 5. We ought not to grieve them nor cause them sorrow by word or deed
of dishonor; because whatever we do unto them, whether honor or dishon[or...]

EAP180-1-2-163_033R.jpg

NOTE

63

NOTE: 63

TEXT

վութի, բոլորն ալ առ քն կը վերաբերի : պա միշտ ջանամք՝ որ
պատիւ ընեմք, և անոնց օրհնութիւն առնեմք • վե զի քն տրն մեր
կըսէ. * Որ ձեզ լսէ՝ ինձ լսէ, և որ զձեզ անարգէ՝ զիս անարգէ : | |
դո-կ . ժ . 16 :

[...], all pertaineth unto Christ. [Wherefore], let us ever strive to show [them] honor, and receive their blessing; for Christ our Lord saith: “He that heareth you heareth me; and he that despiseth you despiseth me.” | Luke 10:16.

HEAD

ԳԼ • ԺԸ: Կանոն քարոզո-նի լսելո- :

CHAPTER 18: Rules for Listening to a Sermon.

TEXT

ա . Պէտք է որ՝ առանց ձանձրանալոյ երթանք, և ուղիղ սրտով ականջ դնենք քարոզին, որ Հոգևոր Հովիվները և վարդապետները կու տան կիրակի և տօն օրերը • որով ածային Հրամանը , և նբ եկեղեցոյ պատվիրանքը մեր միտքը կը ձգեն . և Հոգևոր խրատներով մեզի կը յորդորեն, որ մեղաց պատճառները կըտ ընենք, առաքինուէ Հետևինք, այ ճշմա ըիտ ծառայուի ընենք , և յաւիտենա կան կենացն արժանանանք : Բ . Պէտք է որ՝ քարոզին ատենը ըզ գաստ և արթուն ըլլանք , և խոնարհ

1. We ought to go without wearying, and with an upright heart give ear to the sermon which the spiritual pastors and doctors [of the church] deliver on Sundays and feast days; whereby they bring to our remembrance the divine command and the precepts of the holy Church, and by spiritual exhortations urge us to cut off the causes of sins, pursue virtue, render true service unto God, and be made worthy of eternal life. 2. We ought, during the sermon, to be sober and vigilant, and humble[...]

EAP180-1-2-163_034L.jpg

NOTE

64

NOTE: 64

TEXT

Հոգով մտքերնիս քարոզօղին խօսքին ուղղենք, և ուրիշ տեղ չը տանինք • վե զի եթէ Հոգևոր խրատները և վարդա պետութիքը

արհամարհելով մէկ դի ձը գենք, և աշխարհի անօգուտ մտած մունքները ընենք, ածային բանից լըստ դութենէն անալըստող կելլանք: Հապա պէտք է որ նբ առաքելոյն խրատը մըտ քերնիս բերենք, որ կըսէ. * Տաւասիկ ժամանակ ընդունելի, ահա օր փրկուե. մի' և մի' իւիք տայցէք պատճառս, զի մի արատեսցի պաշտօնն: | | բ . կորն . գ . 2 : դ . Պէտք չէ քարոզի ժամանակ քովին ներուս Հետ խօսինք, և անոնք որ փա փագանօք մտիկ կընեն, Հոգևոր և բա ըի խրատներէն զըրկենք: | 5 զի երբ բազմուե մէջ մէկը պատմուի մը կընէ, կամ զըվարճուե բան մը կը խօսի, անքա ղաքավարուի է' որ նստողները մտիկ չը նեն, միմեանց Հետ ուրիշ բան խօսին . ապա որչափ առաւել անքաղաքավարուի և տմարդութի է նբ եկեղեցոյ մէջ, երբ քարոզիչը ածային պատգամները կը սոր վըցընէ, մենք քովիններնուս Հետ խօ սակցուի ընենք . և այն օգտակար վար-

Let us direct our minds in spirit to the words of the preacher, and not wander elsewhere; for if, despising spiritual counsels and doctrines, we cast [them] aside and indulge in the useless thoughts of the world, we shall become unfruitful from hearing the divine word. Rather, we must bring to mind the counsel of the holy apostle, who saith: "Behold, now is the accepted time; behold, now is the day of salvation: giving no offence in any thing, that the ministry be not blamed" (II Cor. 6:2–3). 4. We must not speak with those beside us during the sermon, nor deprive those who listen eagerly of spiritual and good counsels. For when someone in a gathering recounteth a tale or speaketh of something amusing, it is incivility if those seated do not listen, but speak among themselves of other matters; how much more, then, is it incivility and unseemliness in holy church, when the preacher is teaching the divine precepts, for us to hold conversation with those beside us, and [deprive them of] that profitable doc[trine]—

EAP180-1-2-163_034R.jpg

NOTE

NOTE: 5. [E]

TEXT

դապետուեցը ականջ չը դնենք • որ կը խրատէ զմեզ բարի և առաքինի ըլլալ. վե զի կըսէ առաքելը • * (մենայն գիրք ածաշունչք և օգտակարք , 'ի վարդապե տուրի են և յանդիմանուի և յուղղուի և 'ի խրատ արդարուն : || F . տիմ . 7 . 16 : դ . Պէտք է որ՝ քարոզը մինչև ասար տի նէ մտիկ ընենք • վասն զի Հոգևորին սէր չունենալէն յառաջ կու գայ՝ սընո տի պատճառով մը քարոզը կիսակատար ձգել, և ժողովրդոց վրայ կոխկըռտելով և հրելով եկեղեցիէն դուրս ելլալ: պա թէ մէկը Հարկաւոր գործ կամ բնական տկարուի ունի, և ամբողջ քա ղոզը մտիկ ընելու ժամանակ չունի, ա ղէկ է որ առաջուց անանկ տեղ մը կանգ նի, որ եթէ քարոզը չաւարտած դուրս ելլայ նէ , ժողովրդոց նեղութի և գայ թակդութի չը տայ:

[...that we might] not give ear to the [false] doctrine, [and heed rather that] which admonisheth us to be good and virtuous; for the Apostle saith: *"All scripture is given by inspiration of God, and is profitable for doctrine, for reproof, for correction, for instruction in righteousness"* [II Tim. 3:16]. 4. It is necessary that we listen to the sermon until it is concluded; for it proceedeth from a lack of love for spiritual things to leave the sermon half-finished on some vain pretext, and to go out of the church pushing and trampling upon the people. But if one hath urgent business or a physical infirmity, and hath not the time to listen to the entire sermon, it is well that he stand beforehand in such a place that, if he should go out before the sermon is finished, he may cause no distress or scandal to the people.

HEAD

ԳԼ • ԺԹ: կանոն վարժապետի հետ կենցաղավարուն :

CHAPTER XIX. Rules of Conduct toward [One's] Teacher.

TEXT

ա . Պէտք է որ՝ վարժապետնիս մեր ծնողացը պէս պատվենք •
որ մեզի կը

1. We ought to honor our schoolmaster even as our parents, who unto us [...]

NOTE

է

NOTE: [5.]

EAP180-1-2-163_035L.jpg

NOTE

66

NOTE: 66

TEXT

կրթէ առանց ձանձրուն . և Հոգւոյ և մարմնոյ Հարկաւոր
եղածները կը սորվը ցընէ: Եւ ինչպէս պարտիզպանը նորա
տունկ ծառերը կը խնամէ , չոր և ան_ պէտ ճիւղերը կը կըտրէ, և
լաւըն և պի տանին կը պատվաստէ՝ որ պտղաբեր ըլ լան •
ասորպէս ալ բարեջան վարժապե_ տը իր աշակերտները կը
դարմանէ և կը կրթէ՝ որ քաղաքավար , գիտուն, և բա_ ըի ըլլան :
բ . Պէտք է որ՝ դաս առնելու և սոր_ վելու ժամանակը աստիս
անդին չը նայ ինք, մտքերնիս ամփոփ պահեմք, և յօ_ ժարութք և
ախորժակօք մտիկ ընենք վարժապետին տըված դասին, որ
շուտ և աղէկ սորվինք: 1] ասն զի մարդուս կեանքը կարճ է ,
սորվելիքները շատ, և ժամանակը փոփոխական • երբ յարմար
միջոց կը կարծենք, յանկարծակի անա_ կընկալ դիպված մը կը
պատահի, և մեզի ատեն չը թողուր որ սորվինք • ապա քանի որ
ժամանակ ունինք՝ ջանք ընենք սոր_ վելու , որ սոպո և տգէտ չը
մնանք : գ . Պէտք է որ՝ չը մոռանանք վարժա պետին
երախտիքը, և ընծայիւք և շնոր

[he] educates without weariness, and teacheth that which is needful for the soul
and the body. And even as the gardener tendeth the young planted trees,

pruneth the dry and useless branches, and grafteth the good and the useful that they may be fruitful; likewise also the diligent master nurtureth and educates his pupils, that they may be civil, learned, and virtuous. 2. It is needful that, at the time of taking lessons and learning, we look not hither and thither, but keep our minds collected, and listen willingly and with relish unto the lesson given by the master, that we may learn quickly and well. For man's life is short, the things to be learned are many, and time is mutable; when we deem [it] a convenient season, of a sudden an unexpected accident befalleth, and leaveth us no time to learn. Therefore, while we have time, let us strive to learn, that we may not remain crude and ignorant. 3. It is needful that we forget not the master's benefactions, and with gifts and grac[es...]

EAP180-1-2-163_035R.jpg

NOTE

67

NOTE: 67

TEXT

Հակալուր ըստ կարի Հատուցում ընենք անոր աշխատանքին,
որ մեր վրայ աշխատեցաւ: Եւ յիրաւի կրթութիւն և ուսումը՝ որ կը
սորվինք վարժապետէն, Համաչափ գին չունի . ապա մեր վրճար
քը՝ որ փոխարէն կը Հատուցանենք, մի այն երախտագէտ կընեն
զմեզ . վասն զի ապերախտութիւն մեծ չար է . ուստի կըսէ
առաքեալն . * Հաղորդուի արասցէ աշա կերտն վարդապետին
յամ բարութիւն: || գաղ . գ . 6 : դ . Պէտք է որ չը տրտմիմք, երբ
մեր պակասուելը Համար մեզի կը սաստէ և կը յանդիմանէ . և չը
կարծենք թէ մեզի ատեցող է . այլ պիտի ճանչնամք, թէ առաւել
գութ և սէր ունի մեր վրայ, և մեր աղէկուե Համար ջանացող է .
վասն զի ինչպս արիստոտել կըսէ . || Հայրենիք նիս մեր
ըլլալուն պատճառ են, իսկ վարժապետնիս բարի ըլլալնորոս
|| : Ապա ինչ կերպով ուսման վարժապետի Հետ
կենցաղավարիլ պէտք է, անոր պէս ալ մարմնաւոր արՀեստ
սորվըցնող վարպետի Հետ վարվելու է: Ուստի պէ՛տք է որ

վարպետի երախտիքը չը մոռնանք.

Let us render recompense according to our ability for the labor of him who labored over us. And truly, the nurture and the learning which we receive from the schoolmaster have no commensurate price; hence, the payment which we render in return only maketh us grateful, for ingratitude is a great evil.

Wherefore the Apostle saith: “Let him that is taught in the word communicate unto him that teacheth in all good things” [Gal. 6:6]. Fourth, we must not be grieved when he rebuketh and reproveth us for our faults, nor should we deem that he hateth us; but rather we ought to recognize that he hath the greater compassion and love toward us, and is one that striveth for our good. For as Aristotle saith: “Our parents are the cause of our being, but our schoolmasters of our well-being.” Therefore, in whatsoever manner one ought to conduct oneself toward a master of learning, in like manner also must one deal with the master craftsman who teacheth a corporeal trade. Wherefore, we must not forget the master’s benefactions.

EAP180-1-2-163_036L.jpg

NOTE

68

[Note: 68]

TEXT

**Հօր պէս պատվենք • Հնազանդութիւն ընենք • Խրատին ականջ
դնենք • չը վշտա ցընենք • և եթէ կարօտուի մը ունի նէ, ջանք
ընենք լեցընել կամ թեթևցընել:**

1. It is necessary for brothers that they always love one another with an inward and true love; they must have no envy, hatred, or rancour whatsoever; for just as they derive their bodies from one and the same parents, so too ought they to have one soul and one heart. 2. It is necessary that they render mutual beneficence, and at all times and in every undertaking be a help and a support to one another; wherefore the Wise [Man] saith: **“A brother helped by a brother [is] like a strong city.”** (Prov. 18:19). 3. It is necessary that they be forgiving and compassionate toward one another; if it should happen that they grieve one another on account of some matter, they ought promptly to

HEAD

ԳԼ • Ի: Կանոն եղբոր հետ կենցաղավարո-նե :

CHAP[TER] XX: Rule of conduct [in dealing] with a brother:

TEXT

ա . Պէտք է եղբարց, որ միշտ ներ_քին և ճշմարիտ սիրով
մէկըզմէկ սիրեն. նախանձ, ատելութի, և ոխակալութի ամե_նսին
չունենան • վասն զի ինչպէս մի և նոյն ծնողքէ ունին իրենց
մարմինը , նոյնպէս մէկ Հոգի և մէկ սիրտ պիտի ունենան : Բ .
Պէտք է որ՝ փոխադարձ բարերա բութի ընեն . և ամմէն
Ժամանակ և ամ_մէն գործի մէջ միմեանց օգնական և թիկունք
ըլլան.ուստի կըսէ իմաստունը. * Եղբայր յեղբօրէ օգնեալ՝ իբրև
զքա զաք ամուր: | | առակ . Ժը . 19 : գ . Պէտք է որ՝ ներօղ և
զթած ըլլան միմեանց • եթէ պատահի որ բանի մը Հա մար
մէկըզմէկ վշտացընեն, շուտմը պիտի

a. Brothers must ever love one another with an inward and true love; they ought not to entertain envy, hatred, and malice at all; for just as they have their bodies from one and the same parents, so likewise ought they to have one soul and one heart. b. They must perform mutual acts of beneficence, and be unto each other an aid and a support at all times and in every work; wherefore saith the wise man: **“A brother helped by a brother is like a strong city.”** [Proverbs 18:19] c. They must be forgiving and compassionate toward one another; [and] if it should come to pass that they grieve each other on account of some matter, they ought quickly to

EAP180-1-2-163_036R.jpg

NOTE

69

[NOTE: 69]

TEXT

ներեն . վե զի ած-ային օրինաց և բնութ ընդդէմ է, որ Հարազատ
եղբարք զմի մեանս ատեն և մերժեն : դ . Պէտք է յօժարին և

ջանան՝ որ մէկ տեղ մէկ տան մէջ բնակին . և ոչինչ և սնտոի պատճառի Համար մէկ տունէ չը բաժնըվին : 1] ո զի անով ոչ թէ միայն եղբարական սիրոյ նըվագութի կըլլայ, այլ և զուր տեղը ծախքերնին կը շատ նայ . և այս ոչ սակաւ վնաս է . որ եր բեմն տընավերուի և կործանում ալ կը պատճառէ . ինչպէս տէրն մեր կըսէ . * (մենայն քաղաք կամ տուն բաժա նեալ յանձն իւր՝ ոչ կացցէ : || մատ . ժբ . 25 : Ուստի մէկ տան մէջ բնակելը խիստ օգտակար է և բարի . ինչպէս կըսէ դաւիթ մարգարէն . * () ի՞ բարի կամ զի՞ վայելուչ, զի բնակին եղբարք ՚ի միա սին: || սաղ. 61բ : Եղբօր Հետ կենցաղավարելու կերպը՝ կը սորվեցընէ մեզի ազգականի Հետ կեն ցաղավարելու եղանակը . ուստի պէտք է որ միմեանց սիրօղ, օգնական, և ներօղ ըլլան:

[...they] forgive [one another]; for it is contrary to divine laws and to nature that own brothers should hate and reject one another. 4. They must be willing and strive to dwell together in one house, and not separate from one another's house for trivial and vain reasons. For thereby not only doth fraternal love diminish, but also their expenses needlessly multiply; and this is no small harm, which at times causeth even ruin of the household and destruction, as our Lord saith: "Every city or house divided against itself shall not stand" (Matt. 12:25). Therefore, dwelling in one house is exceedingly profitable and good, as the prophet Dawit■ saith: "Behold, how good and how pleasant it is for brethren to dwell together in unity!" (Ps. 132 [133:1]). The manner of conducting oneself with a brother teacheth us the way of conducting oneself with a kinsman; wherefore it is necessary that they be loving, helpful, and forgiving toward one another.

EAP180-1-2-163_037L.jpg

NOTE

70

NOTE: 70

HEAD

ԳԼ • ԻԱ: Կանոն բարեկամի հետ կենցաղավարո-Է:

TEXT

ա . Պէտք է որ՝ խոհեմ անձինքը մե զի բարեկամ ընտրենք . և ոչ թէ անխտիր ո և իցէ մարդու Հետ անխորհրդաբար ընտանութի և բարեկամութի ընենք : Եւ որովհետև բարեկամը՝ մեր Հետ մէկ Հոգի կը սեպվի՝ որ երկու մարմնոյ մէջ բնակեալ է . ապա դժվարին դիպ վածոց մէջը կը Հարկաւորինք ծածուկ խորՀուրդնիս միմեանց յայտնել, և օգ տակար խրատ առնուլ: Ուստի թէ ըս տացեալ բարեկամնիս անխոհեմ և տգէտ ըլլալ, ոչ թէ չար կամօք՝ այլ անհմտութ մեր խորՀուրդը այլոց կիմացընէ . վե զի բանորսակները՝ անփորձ և անհրմուտ մարդկանց բերնէն՝ սրտին մէջը եղած գաղտնիքը անանկ կը գողնան, որ անոնք չեն իմանար . և ասկէց շատ կերպ վնաս ներ կրնան ծնանիլ. նաև տրված խրատ ներն ալ շատ անգամ կըրնայ ըլլալ ան պէտ կամ վնասակար : Ապա խոհեմ և փորձառու մարդ բա րեկամ ընտրելու է, որ օգտակար խրատ

1. It is necessary that we choose prudent persons as friends for ourselves, and not indiscreetly form familiarities and friendships with any sort of man without distinction. And since a friend is accounted as one soul with us dwelling in two bodies, therefore in difficult circumstances we find it necessary to reveal our secret counsels to one another and to receive profitable advice. Wherefore, if the friend we have acquired be imprudent and ignorant, he will—not out of malice, but through inexperience—make our secrets known to others; for schemers so steal the secret within the heart from the mouth of inexperienced and unskilled men that they [themselves] perceive it not, and from this many kinds of harms may arise; moreover, the advice [they] give may also often be useless or pernicious. Therefore, one ought to choose a prudent and experienced man as a friend, that [he may give] profitable advice...

EAP180-1-2-163_037R.jpg

NOTE

TEXT

տալ գիտնայ, և լըսած խորհուրդն ալ սրտին մէջը պահէ և չը
յայտնէ : բ . Պէտք է որ հեզ և քաղցր ըլլայ • վե գի եթէ
անհանդարտ և բարկասիրտ ըլլայ , և բարեկամին պակասութեը
չը տանի, սէրը և բարեկամուիը կը քակվի • և կարելի է որ
այնուհետև միմեանց ա տեցօղ և թշնամի ըլլան : Ապա պէտք է
որ հեզ ըլլայ, և բա ռեկամին պակասութեը տանի • և եթէ
գայրացընէ զինքը՝ տակաւին Համբերու թի ընէ, և սիրելուիը չը
քակէ : 1] ասն զի ինչպէս իմաստունքը կըսեն, դժվա ըին է՝
մանաւանդ թէ անկարելի, անանկ մարդմը գըտնըվիլ աշխարհի
մէջ, որ ա մենսին կատարեալ ըլլայ, և բնաւ պա կասութի մը
չունենայ : գ . Պէտք է որ բարեսիրտ ըլլայ • վե գի եթէ անձնասէր՝
շահասէր՝ և օգտա խընդիը ըլլայ, միայն իր առանձնական շահը
կը նայի, և ոչ երբէք իր բարեկա մին օգուտը • ապա երբ իր շահը
կը կըտ ըի, իսկոյն բարեկամուին ալ կը վերջա նայ • և ասանկ
բարեկամուիը փուճ է, և շատ անգամ վնասակար ալ կըլլայ :

...know [how] to give, and also keep the counsel he has heard within his heart, and not reveal [it]. Second. It is necessary that he be meek and gentle; for if he be turbulent and wrathful, and bear not with the shortcoming of [his] friend, the love and friendship shall be undone, and it may be that thereafter they become haters of one another and enemies. Therefore, it is necessary that he be meek, and bear with the shortcoming of [his] friend; and even if he provoke him to anger, [he must] still exercise patience, and not dissolve the bond of affection. For, as the wise say, it is difficult—nay, rather impossible—to find such a man in the world who is entirely perfect and hath no shortcoming at all. Third. It is necessary that he be benevolent [of heart]; for if he be selfish, self-seeking, and mercenary, he looketh only to his own private interest, and never unto the benefit of his friend; wherefore, when his interest is severed, the friendship likewise immediately cometh to an end; and such friendship is vain, and very often proveth even harmful.

NOTE

72

NOTE: 72

TEXT

դ . Պէտք է որ՝ ընտրած բարեկամնիս Համեստ և առաքինի ըլլայ
 • վե գի եթէ վատ և մոլի ըլլայ, անոր Հետ ընտանուի ընելով՝
 մենքալ վատահամբաւ կըլլանք : Որովհետև Հասարակուիը լաւ
 մարդ կը սեպէ գայն, որ բարեպաշտ և աղէկ ան ձանց Հետ
 ընտանութի և բարեկամուի կընէ . իսկ վատ մարդ կը Համարի
 գայն, որ սովորաբար գէշի Հետ սէր ունի, և կենակցութի կընէ •
 ուստի կը գրէ նք առաքեալը • * Պատուիրեմ ձեզ եղբարք յանուն
 տն մերոյ յի քի , խորշել ձեզ յամ եղբօրէ՝ որ ստահական
 գնայցեն: | | Բ . թեսաղ . գ . 6 : Ե . Պէտք է որ Հաւատարիմ ըլլայ •
 վե գի ժամանակի բարեկամը՝ քանի որ բարեբաղդութե և
 յաջողութե մէջ ենք՝ մեզի ճշմարիտ և սրտակից բարեկամ կը
 ձևանայ • այլ աշխարհիս անհրաժարելի արկածովը՝ եթէ քիչ մը
 նեղութե Հան դիպիմք , իսկոյն տեսուիը կը կըտրէ, և մեզի կը
 մոռնայ, և որպէս թէ ամենևին անծանօթ մէկ մը կըլլայ: Իսկ
 Հաւատարիմ բարեկամը՝ նեղ օրը մեզի օգնուի կը Հասնի թէ
 խորհրդով

4. It is necessary that the friend we choose be modest and virtuous; for if he be base and vicious, by entering into intimacy with him we too shall acquire an ill reputation. For the public accounteth him a good man who formeth intimacy and friendship with pious and good persons, but deemeth him a vile man who customarily hath affection for, and keepeth company with, the wicked.

Wherefore the holy Apostle writeth: “We command you, brethren, in the name of our Lord Jesus Christ, that ye withdraw yourselves from every brother that walketh disorderly” (2 Thess. 3:6).

5. It is necessary that he be faithful; for a fair-weather friend, so long as we are in prosperity and success, pretendeth to be a true and bosom friend to us; but by the unavoidable misfortunes of this

world, if we meet with a little distress, he instantly severeth intercourse, and forgetteth us, and becometh as though he were an utter stranger. But the faithful friend cometh to our aid in the day of distress, whether by counsel [or by deed...]

EAP180-1-2-163_038R.jpg

NOTE

73

NOTE: 73

TEXT

թէ խօսքով թէ դրամով թէ աշխատու թբ՝ ձեռքէն եկած
բարերարուիլը կընէ. և ասանկը պէտք է որ բարեկամ ըստա_
նամք • Բայց խիստ դժվար է գտնալ: դ . Պէտք է որ անկեղծ ըլլայ,
իր բա րեկամին պակասուիլը մտերմաբար ազդէ և զգուշացընէ:
1] 5 զի կեղծաւոր և մարդալոյզը՝ կերպ կերպ շողոքորդութիւն
բարեկամին ամմէն խօսքը և գործքը կը գովէ՝ մինչև պակասուիլը
ևս, որ չըլ լայ թէ սեղանէն զիս Հեռացընէ : (Լ թէպէտ ինքն գիտէ
որ իր ըսածները սուտ է . Բայց ինչ օգուտ որ դիմացինը կը
Հաստայ: (Լ ասանկ բարեկամ խիստ շատ են , և շատ տեղ
կըզդտնըվին . որք և իսկական անվամբ պատառաքալ կը
կոչվին . (յս չանախ եալայընի) : (Լ ա_ սանկ ներէն զգուշանալ
յիրաւի յոյժ դըժվարին է :

Whether by word, by money, or by labor, he does [every] beneficence that lies in his power; and it is such a one that we ought to obtain as a friend, but he is exceedingly hard to find. 4. He must be sincere, [and] intimately point out and caution against his friend's shortcomings. For the hypocrite and the man-pleaser, through divers flatteries, praises his friend's every word and deed—even unto his shortcomings—lest he should dismiss him from the table. And albeit he himself knoweth that the things he saith are false, yet what availeth it, since the other believeth [them]? And such friends are exceedingly many, and in many places are they found, who by their true name are called *pata■ak'a■* (that is, *■'anax ealay■'i* [a bowl-licker/parasite]). And to

beware of such as these is truly most difficult.

EAP180-1-2-163_039L.jpg

TEXT

Որ սիրէ զխրատ՝ սիրէ զհմաստու թի . իսկ որ ատեայ զյանդիմա նութի՝ անմիտ է: || առակ . ԺԲ . 1 :

He that loveth instruction loveth wisdom; but he that hateth reproof is foolish. || Prov[erbs] 12:1

EAP180-1-2-163_039R.jpg

NOTE

75

NOTE: 75

HEAD

Բ Ա Ր Ո Յ Ա Կ Ա Ն ԱՌԱՔԻՆՈՒԹԻՒՆՔ

M O R A L V I R T U E S

TEXT

Մարդս բնական բաղձանք մը ու նի Հանգիստ և երջանիկ ըլլալու . և ինչպէս ած այս բաղձանքը տրվեր է, այնպէս ալ իր բաղձանքին Հասնէ լու միջոցները և ճանապարհը անոր բնութեը մէջ իսկզբանէ տրաւու ըրեր է . որ թէ այս միջոցները յօժա ըուրթ 'ի գործ դնէ, առանց կար ծեաց իր վախճանին կը Հասնի . և քիչ աշխատանքով մեծ վարձուց կը տիրանայ : Եւ այս միջոցները՝ որ 'ի միջասամանուէ կը կայանան, վայել լուչ անուամբ Առաքինուի կը կոչ վին. որ արիւնի և քաջուի ըսել է : Ուստի || Առաքինութիւնը Բարի ջանք մի է, որով մարդս քաջուր կը Բարե կարգէ իր կիրքը, բաղձանքը, և վար մունքը՝ բոլոր կենցաղավարութեը

Man hath a natural desire to be at rest and happy; and even as God hath given this desire, so likewise hath He from the beginning imprinted within his nature the means and the way to attain unto his desire, so that if he willingly put these means into practice, he shall without doubt reach his end, and with little labor

attain unto great rewards. And these means, which consist in moderation, are properly called by the name of Virtue, which is to say valor and fortitude. Wherefore, Virtue is a goodly endeavor whereby man valiantly ordereth his passions, desires, and conduct throughout [his] whole life.

EAP180-1-2-163_040L.jpg

NOTE

76

NOTE: 76

TEXT

մէջ, և անձին և ընկերին օգտակար եղածները կընէ | | : Եւ զայս առաքինուէ կամ քաջու թե ջանքը՝ որ ամմէն բարեգործուէ հիմը (րէմէյն) է, անխափան ՚ի գործ դնել մեզի միշտ կըպտավիրեն , կը խրատեն , կը յորդորեն՝ քի աւետա թանը, նբ առաքելքը, մարգարէքը այ եկեղեցին , նբ վարդապետները և բարոյական իմաստասէրները: Ոպ զի բարքերնիս և վարմունքնիս ուղ ղենք , ամմէն անպատշաճ և չար և վնասակար բանից և գործոց հեռի կենանք , և պատշաճաւորն և բարին և օգտակարն խօսինք և գործենք • Ասանկ առաքինութիւնէր շատ են , բայց մենք Համառօտուէ Համար ա նոնցմէ մէկ քանին Հոս ծաղկաքաղ ըրինք • որոնք ոչ թէ միայն դըպրա տան տղայոց՝ այլ և չափահասներուն ալ Հարկաւոր են և պիտանի :

[...], and does that which is profitable both to oneself and to [one's] neighbor. And this striving for virtue or fortitude, which is the foundation ([*temel*]) of all good works, we are continually commanded, counseled, and exhorted to put unhindered into practice by the Gospel of Christ, the holy apostles, the prophets, the Church of God, the holy doctors [of the Church], and the moral philosophers; so that we may correct our morals and conduct, keep far from all improper, evil, and harmful words and deeds, and speak and do that which is proper, good, and profitable. Such virtues are many, but for the sake of brevity we have here anthologized a few of them, which are necessary and useful not only for schoolchildren, but for adults as well.

NOTE

77

NOTE: 77

HEAD

ԳԼ • Ա : Ուսումնասիրողին :

CHAPTER I: The Love of Learning.

TEXT

Ուսումնասիրուիլը ջանք մի է, որով ժրուք հետևողները՝ ածային և մարդ կային գիտութեց վերահասու կըլլան : Գիտուն կըսվին, երբ ուսումնական բաներու տեղեակ կըլլան, յս՝ Քերա կանուե , Ճարտասանուե , Տրամաբա նուե , և Փիլիսոփայուե . որ Հասարակ անուամբ || 1.գատական արհեստ || կը կոչվին . ասոնց սորվիլը ամմէն աշխարհա կանաց և եկեղեցականաց կը պատշաճի : Իմաստուն կըսվին, երբ ածային բա րակ բաներու Հմուտ կըլլան, յս՝ հրեշ տակաց էուեը , Հոգւոյն կարողուեցը, ածային անճառելի կատարելուեցը , և այլ գերբնական բաներու որ ամմէնը մէկ անուամբ || 1 ծաբանուի || կը կոչ վի . ասոնց սորվիլը եկեղեցականաց կը պատշաճի : ա .

Ուսումնասիրութեան Հետևողին պէտք է, որ դաս առած ատենը միտքը վրան պահէ, ասդիս անդին չը ցընդէ, և ախորժակօք ուշադիր ըլլայ: 11 5 զի

Studiousness is an exertion whereby those who diligently pursue it attain understanding of divine and human sciences. They are called learned when they are acquainted with scholarly subjects, that is: Grammar, Rhetoric, Logic, and Philosophy, which are commonly called the "liberal arts"; the study of these is fitting for all laymen and ecclesiastics. They are called wise when they are adept in subtle divine matters, that is: the nature of angels, the faculties of the soul, the ineffable divine perfections, and other supernatural matters, which collectively under a single name are called "Theology"; the study of these is fitting for ecclesiastics. 1. He who pursues studiousness must, while receiving

instruction, keep his mind fixed upon it, not scatter [his thoughts] hither and thither, and remain attentive with eager appetite.

EAP180-1-2-163_041L.jpg

NOTE

78

[NOTE:] 78

TEXT

մարդուս խելքը ուր տեղ է նէ, ինք ալ Հոն կը սեպվի . ուստի եթէ տղայ մ դպրատան մէջը դաս առնէ, և խելք ուրիշ տեղ պըտըտի . մարմինը միայն դը րատան մէջ է, և ոչ թէ ինքը . ական կը լըսէ, միտքը չը լըսէր . անոր Համա ոմանք տղայք շատ ժամանակ դաս կա նեն, և բան չեն սորվիր: Բ . Պէտք է որ իրիկունները տան մէ դաս առածները միւսանգամ՝ կարդայ և անոնց վրայ որոճայ . և աղէկ չը Հաս ցածները՝ միւս օրը գայ վարժապետ Հարցընէ և տեղեկանայ : գ . Երբ ծառայական արհեստի կա առուտուրի մէջ մտնայ, պէտք է որ կ դալը գրելը ձեռքէ չը ձգէ . որ սորվ ները մտքին մէջը Հաստատի և աճի . զի՝ թէ վարժապետին և թէ իր աշխ տանքը դատարկ չըլլայ : դ . Գիրք կարդալը՝ պէտք է որ իրե մէկ գըվարճալի գբօսանք մը Համարի և մինակ եղած ատենին անով զբա (էյլէնմիշ ըլլան) . և ընդունայն խա բով (օյիններով) ժամանակը գուր դը չը կորսընցընեն :

Wheresoever a man's mind is, there he himself is accounted to be. Therefore, if a boy taketh his lesson in the schoolhouse, but his mind wandereth elsewhere, his body alone is in the schoolhouse, and not he himself; the ear heareth, [yet] the intellect heareth not. For this reason, some boys take lessons for a great while, yet learn nothing. b. It is necessary that in the evenings, at home, he should read anew the lessons he hath received, and ruminate upon them; and those things which he hath not well understood, he should come the next day to ask of the schoolmaster and be informed. c. When he entereth into a menial trade or into commerce, he ought not to abandon reading and writing, so that the things he hath learned may be established in his mind and increase, lest

both the master's and his own labor be in vain. d. He ought to consider the reading of books as a delightful diversion for himself, and when he is alone, he should occupy himself (*eylenmish ëllan*) therewith, and not squander time in vain and empty games (*oyinnerov*).

EAP180-1-2-163_041R.jpg

NOTE

79

NOTE: 79

TEXT

Ուսումնասիրուիր անանկ ազնիւ և պատվական առաքինութի մը է, որ ուսա_ նօղը ամմէն մարդու սիրելի կընէ : Վ զի գիտունը՝ թէ Հասարակ մարդու զաւակ է, տակաւին անոր վրայ ազնւովութի մը կերնի . իսկ եթէ մեծի զաւակ է , աւելի պայծառութի մը կընփայլի : Ուստի ուսումնականք որ ազգի մէջ իսկգբանէ անտի առաւել ծաղկեր են, թէ իրէնք և թէ իրէնց ազգը երևելի և Հռչակաւոր՝ և այլոց ազգաց սիրելի և արգոյ ըրեր են : Ուրեմն պէտք է բարեջան մանկանց գիտուն Հետևող ըլլալ և սորվիլ՝ իրէնց մտքին կարողութեւն որչափ կը զօրէ, կամ իրէնց քաղաքական վիճակը որչափ կը ներէ, և ուսման պարապելու ժամանակ կու տայ . ոպ զի ազնւականի պէս յար_ գութի ունենան , և ամենեցուն սիրել_ լի ըլլան . և ազգօգուտ աշխատութեւն իրէնց Հայրենիքը փառաւոր և բարե_ Համբաւ ընեն :

The love of learning is such a noble and honorable virtue that it maketh the scholar beloved of all men. For [as for] the learned man, even if he be the child of a common person, yet a nobility appeareth upon him; and if he be the child of a great man, a far brighter luster shineth forth [from him]. Wherefore, in whichever nation learned men have from the beginning flourished the more, they have made both themselves and their nation distinguished and renowned, and [likewise] beloved and respected among other nations. Therefore, it behoveth diligent youths to be pursuers of knowledge and to learn according as

their mental capacity hath strength, or as far as their civic condition alloweth, and affordeth time to occupy themselves with study; so that they may have respect like unto a nobleman, and be beloved of all, and by [their] nation-benefiting labor render their Fatherland glorious and of good report.

EAP180-1-2-163_042L.jpg

NOTE

80

NOTE: 80

HEAD

ԳԼ • Բ : Աշխատասիրո-նի-ն :

CHAPTER II: Diligence.

TEXT

Աշխատասիրուիլը ջանք մի է , որով մարդս իր վիճակին Հարկաւոր և վայել լուշը ընելու կը Հետևի: 1] ա զի մարդս ծ-ըներ է աշխատանքի Համար • ինչպէս ած ըսաւ մեր նախահօրը • | | Րրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո | | : Աշխատուիլը՝ շատ օգուտ և շահ ունի մարդուս կեանքին և ապրուստին և բո լոր կենցաղավարուելը, եթէ խոհեմութի՝ զործ ածենք , և զուր տեղը չըկոր սընցընենք : ա . Մարդս՝ աշխատանքով կըրնայ սորվիլ իրէն Հարկաւոր եղած կրթութիւնը՝ արհեստը , և գիտուիլ • ապա ով որ աշխատանքէ փախչի և ծուլուի սի ինչ , այնպիսին ՚ի Հարկէ կոպիտ և տգէտ կը մնայ, և կերպ կերպ թըշվառութեան և կարօտութե մէջ կիյնայ : Բ . (շխատանքով մարդս ազատ կը մնայ այն ախտերէն և Հիվանդութիւնէ ինչ , որ ծուլութե յառաջ կու գան . և մարմինը՝ առողջ ուժեղ և զօրաւոր կը

Industriousness is an exertion whereby man striveth to do that which is necessary and befitting unto his station. [For] man is born unto labor, even as God said unto our Forefather: “In the sweat of thy face shalt thou eat thy bread.” Labor hath great benefit and profit for man’s life, his livelihood, and his entire conduct of life, if we employ [it] with prudence and lose it not in

vain. a. By labor, man is able to learn the education, the craft, and the knowledge necessary unto him; but whosoever fleeth from labor and loveth idleness, such a one of necessity remaineth coarse and ignorant, and falleth into diverse kinds of misery and want. b. By labor, man remaineth free from those ailments and sicknesses that arise from idleness; and the body [remaineth] healthy, robust, and strong...

EAP180-1-2-163_042R.jpg

NOTE

81

NOTE: 81

TEXT

պահէ : 1] 5 զի ծոյլը՝ կը գործէ ձանձ րանալով՝ պարապ նստելով՝ իր օրը շատ ժամանակ քնով կանցընէ . որով ջղերը (սինիւրները) կը թուլնան և կը տկարա_ նան, և մարմինը իր բնական ուժը կը կորսնցընէ . ախորժակն ալ (իշտահնալ) կը գոցվի, կերածին Համը չառնէր, և չը կըրնար մարսել. որով զանազան ախտե_ րու կը տիրանայ , և վատառողջ կըլլայ : գ . (շխատանքով՝ մարդս ինչ վիճակի և պաշտօնի մէջ ըլլայ իր ապրուստը կըր նայ շահի, և Հարկաւոր պիտոյքը Հո_ գալու Համար չանձըրկիր: Իսկ ծոյլը աշխատանքէ փախչելով՝ իր յաջողութե և վաստակի ժամանակը անմտութե ձեռքէ կը Հանէ . և երբ աղքատուե և նեղուե մէջ կիյնայ, կափսոսայ և կը փրնտըռէ, բայց ինչ օգուտ որ՝ զուր տեղը կը ջա_ նայ, և չը կըրնար գտնալ: 1] 5 զի դի_ պուկ ատենը (ֆրոսաստը) որ անգամ՝ մը ձեռքէ ելլայ, մէկմալ ձեռք չիյնար. ուստի կըսկըսի անարժան միջոցներով իր կարօտութիւն լեցընել, յ գողութ , սուտ վկայութե , մատնութե, և այլն: Ուստի կըգրէ իմաստունը . * Ի կարօ_ keeps [himself]. For the slothful [man] acts in boredom, sitting idle; he passes his day much of the time in sleep, whereby the nerves (the *sinirs*) grow slack and feeble, and the body loses its natural strength. The appetite (the *ishtah*)

is likewise closed up; he perceives not the flavor of what he has eaten, nor can he digest [it]; whereby he becomes possessed of diverse ailments and grows sickly. [3.] By labor, a man—in whatever condition and station he may be—is able to earn his livelihood, and is not distressed to provide for his necessary wants. But the slothful [man], fleeing from labor, foolishly lets slip through his fingers the season of his prosperity and gain; and when he falls into poverty and straits, he regrets [it] and seeks [remedy], but what profits it, seeing that he strives in vain and cannot find [it]? For when the opportune moment (the *f■rsat*) has once slipped from one's hands, it falls not into hand a second time. Wherefore he begins to supply his need by unworthy means, [namely] by theft, by false witness, by betrayal, and suchlike. Wherefore the wise [man] writes: "In want...

NOTE

2

NOTE: 2

EAP180-1-2-163_043L.jpg

NOTE

82

NOTE: 82

TEXT

տութե է ամ վատ, ձեռք ժրաց 'ի դար մանս: || առակ . ժդ . 4 : դ .
Աշխատանքով՝ մարդս ոչ միայն ասանկ չարիքներէն Հեռի կը
մնայ, այլ և շատ կերպ մոլութներէ ազատ կը գըտ վի : Իսկ ծոյլը
դատարկութ մէջ ըլլա լով՝ որկրամոլութե և արբեցութ և այլ
ասոնցմէ յառաջ եկած մոլութեցը կը Հե տնի և կը վատթարանայ .
որ թէ գործոյ մէջ գըտնըվէր և աշխատէր, ասանկ մոլի և
ախտաւոր չէր ըլլար : Ուստի կըսէ ովիդիոս . * Եթէ Բարձցես
զդատար կութին, խորտակի աղեղն ցանկուն || : Տե՛ս ապա, թէ
քանի՛ չար և վնասա կար է ծուլութին, որ ամմէն կերպ մոլութե և
թըշվառութ մէջ կը ձգէ զմարդը: Որովհետս ծոյլը եթէ Հարուստ է՝
և Հայրենի ժառանգութ տէր, ցաւագար կըլլայ . եթէ

արհեստաւոր է, աղքատու թե մէջ կիյնայ . եթէ սպասաւոր, ան գործ և կարօտ կը մնայ: Ապա յոյժ պի տանի և օգտակար է մարդուս կեցուելը՝ բարեջան և աշխատասէր ըլլալ . միշտ մտքի մէջը անմոռաց ունենալով այն ի մաստուն խրատը աղէկսանդր մակեղո

...[desti]tution is wholly base, [but] the hand of the diligent [brings] remedies (Proverbs 14:4 [12:24/10:4]). 4. Through labor, a man not only remains far from such evils, but is also found free from many kinds of vices. Whereas the sluggard, being in idleness, pursues gluttony and drunkenness and other vices arising therefrom, and becomes degenerate; for had he been engaged in work and labored, he would not have become thus vicious and diseased. Wherefore saith Ovidius: "If thou removest idleness, the bow of lust is broken." See then, how evil and harmful is sloth, which casteth a man into every manner of vice and misery. For if the sluggard be wealthy and possessor of a paternal inheritance, he becometh sickly; if he be a craftsman, he falleth into poverty; if a servant, he remaineth jobless and destitute. Therefore, it is exceedingly proper and profitable for a man's livelihood to be diligent and industrious, keeping ever unforgotten in mind that wise counsel of Agh███'sandr Makedo[nats'i]...

EAP180-1-2-163_043R.jpg

NOTE

83

NOTE: 83

TEXT

նացոյն որ կըսէ . * 'Ի կիր առնուլ պարտ է զժամանակն || :

Truthfulness is the agreement of the heart and the tongue; hence, he is called truthful whose mouth speaketh the very same thing that is in his heart. And this virtue is exceedingly necessary in all the conduct of a man's life, whereby he becometh beloved of every man in every place: First, because everyone believeth that which a truthful man hath spoken, entertaining neither doubt nor suspicion. His word hath no need of an oath, nor of a witness; it is enough that he say but once that this matter is thus, or is not thus; and that which a liar

cannot make [others] believe with a thousand oaths, they believe upon this man's single word. Second, the truthful man [is] to every man...

HEAD

ԳԼ • Գ: Ճշմարտախօսութիւն :

CHAPTER III: Truthfulness.

TEXT

Ճշմարտախօսութիւր՝ սրտի և լեզուի Համաձայնութիւն է . ուստի ճշմարտախօս ան կըսվի, որուն սիրտը ինչ է նէ, բե րաննալ նոյնը կը խօսի : Եւ այս առա քինութիւն խիստ Հարկաւոր է մարդու բոլոր կենցաղավարուելը մէջ . որով ամ մէն տեղ՝ ամմէն մարդու սիրելի կըլլայ: ա . 1] ասն զի ճշմարտախօս մարդուն ըսածին ամմէնքը կը Հատան, երկբայ ութիւն և կասկածանք չեն ըներ . անոր խօսքին ոչ երդում պէտք է և ոչ վկայ . բաւական է իր մէկ անգամ ըսելը, թէ աս բանը ասանկ է , կամ ասանկ չէ . և ինչ բան որ սըտախօսը Հազար երդու մով չըկրննար Հատացընել, ասոր մէկ խօսքովը կը Հատան : Բ . Ճշմարտախօսը՝ ամմէն մարդու

Truthfulness is the agreement of the heart and the tongue; hence, he is called truthful whose mouth speaketh that which is in his heart. And this virtue is exceedingly necessary in all the conduct of a man's life, whereby he becometh beloved of all men in every place. First, because everyone believeth that which the truthful man saith, neither entertaining doubt nor suspicion; his word requireth neither oath nor witness; it is sufficient for him to say but once, "this matter is thus," or "it is not thus"; and what the liar cannot make [others] believe with a thousand oaths, they believe upon this man's single word. Second, the truthful man [is...] unto all men

EAP180-1-2-163_044L.jpg

NOTE

84

[NOTE: 84]

քով վարկում ունի . վե գի միտքը այլ՝ և խօսքը այլ չէ .
 ճշմարտուիը չը խանգաւ լէր սրտով . եթէ բանի մը խօսք տայ և
 վրան առնէ , ետ չը դառնար չը փոխ_ վիր, Հաստատուն կը
 կենայ . ամմէն բա_ նի մէջ ըստուգութի և Հաւատարմութի կը
 պահէ : դ . Ճշմարտախօսը՝ ամմէն մարդ կու գէ իրէն բարեկամ՝
 ըստանայ, և անոր Հետ կենցաղավարիլ • վե գի իր օգտին
 Համար բարեկամին երեսպաշտութիւն չըներ . այլ միշտ առանց
 աշառութե և կեղծաւորութե ճշմարիտը կը խօսի : պա ով որ ՚ի
 տղայուն ճշմարիտ խօսիլ իրէն սովորութի կընէ , մեծութե ա_
 տեննալ նոյնպէս ճշմարտախօս,Հաստատ, և Հաւատարիմ՝
 կըլլայ, և ամմենուն քով վարկում՝ և պատիւ կունենայ : դ . Բայց
 որովհետև ճշմարտախօսը՝ ամմէն տեսութի ըրած մարդը իրէն
 պէս Հաւատարիմ՝ կը կարծէ, և սրտին բոլոր խորհուրդը և
 գիտցածը կը պատմէ . ուրկէց շատ կերպ վնասներ թէ իրէն և թէ
 այլոց կըրնայ ծնանիլ. անոր Համար պէ՛տք է ճշմարտախօսին
 խոհեմ և զգու_

[...he] hath credit among [others], because his thought is not one thing and his
 speech another. He doth not corrupt the truth in his heart; if he giveth his word
 for a matter and taketh it upon himself, he turneth not back nor changeth, [but]
 standeth firm; [and] in all things he maintaineth verity and fidelity. 4. Every
 man desireth to obtain the truth-speaker for a friend and to associate with him,
 because for his own advantage he practiceth no flattery toward his friend, but
 ever speaketh the truth without partiality and without dissimulation. Therefore,
 whosoever maketh it his habit from childhood to speak the truth, in the time of
 [his] maturity likewise shall he be truth-speaking, steadfast, and faithful, and
 shall have credit and honor with all men. 4. But whereas the truth-speaker
 supposeth every man of his acquaintance to be faithful like unto himself, and
 relateth all the counsels of his heart and [all] that he knoweth—whence many
 kinds of harm may arise both to himself and to others—for this reason, it
 behooveth the truth-speaker [to be] prudent and circum[spect...]

NOTE

85

NOTE: 85

TEXT

շատոր ըլլալ՝ ոպ զի միշտ ճշմարիտ ըլլայ իր խօսածը, ինչպէս տրն մեր կը պատ վիրէ . * (յլ եղիցի ձեր բան , այոն՝ այո , և ոչն՝ ոչ : || մատ . ե . 37 : Բայց ամմէն գիտցած ճշմարտութիւն չը խօսի իւրաքանչիւր մարդու : 11 5 զի իր տեսնըվածներուն մէջը՝ կա ըելի է թէ զըտնըվի նենգաւոր մարդ մը, որոյ լեզուն արդար է և սիրտը չար, ըստ Հասարակաց առածին . և անանկէն զգուշանալ պէտք է . ուստի կըսէ նբ յովՀաննէս աստարանիչը . * Մի ամ Հոգւոյ Հաւատայք, այլ ընտրեցէք զՀո գիսն եթէ յայ իցեն : || ա . յովհ . դ . 1 :

...[to be care]ful, so that what he speaketh may always be true, as our Lord commandeth: *‘But let your word be, Yea, yea; Nay, nay’* (Matt. 5:37). But [a man] should not speak every truth he knoweth to every single person; for among those he meeteth, it is possible that there may be found a deceitful man, whose tongue is upright and heart is wicked, according to the common proverb; and of such a one it is necessary to beware. Wherefore Saint Yovhann■s the Evangelist saith: *‘Believe not every spirit, but try the spirits whether they be of God’* (1 John 4:1).

HEAD

ԳԼ . Դ : Խոնարհոնն :

CHAPTER IV: Humility.

TEXT

ա . ԽոնարՀութիւն առաքինուի մը է, որով մարդս ինքիր զինքը կը ճանչնայ : (նոր Համար է որ՝ խոնարհը իր զի տութեր, խոՀեմութեր, յաջողութեր, և այլ Հոգևոր և մարմնաւոր բարեացը վրայ չը պարծիր.և երբ ուրիշները զինքը

...[to be care]ful, so that what he speaketh may always be true, as our Lord commandeth: *‘But let your word be, Yea, yea; Nay, nay’* (Matt. 5:37). But [a man] should not speak every truth he knoweth to every single person; for among those he meeteth, it is possible that there may be found a deceitful man, whose tongue is upright and heart is wicked, according to the common proverb; and of such a one it is necessary to beware. Wherefore Saint Yovhann■s the Evangelist saith: *‘Believe not every spirit, but try the spirits whether they be of God’* (1 John 4:1).

EAP180-1-2-163_045L.jpg

NOTE

86

NOTE: 86

TEXT

կը գովեն կամ կը պատվեն , բնաւ չը բարձրամտիր • այլ մանաւանդ իր պակա սութիւնները միտքը բերելով՝ զինքը ա նարժան կը Համարի այն պատվոյն և գո վութեն: 1] 5 զի մտքին մէջը անմոռաց ունի նը առաքելոյն պատվէրը որ կըսէ. * Մի ամբարտաւանէք՝ այլ ընդ խո նարՀս զիջանիցիք • մի՛ լինիք իմաստունք յսնձինս ձեր : | | Հոսմ . Ժբ . 16 : (սոր ներՀակ՝ Հպարտը ան է, որ ինքիր զինքը չը ճանչնար • անոր Համար մտքին մէջը միշտ զինքը մեծ և արժանի պատ վոյ դըրեր է . և զայլ ամմէնքը քան զինքը անարգ և նըվաստ կը Համարի : բ . Խոնարհը՝ երբ դժվարին գործի մը ձեռք զարնելու ըլլայ, իմաստուն և փորձառու մարդկանց խորՀուրդ կը Հար ցընէ . ուրիշէ խրատ առնուլ ամօթ չը Համարիր, միտքը բերելով այն իմաստուն և ճշմարիտ առածը, թէ * Բագում ինչ տեսանեն աչք՝ քան զակն | | • անոր Համար ամմէն դժվարին բան՝ դիւրին կերպիւ և յաջողութե գլուխ կը Հանէ: Իսկ Հպարտը այնպէս կը կարծէ, թէ քան զինքն խելացի մարդ չը գըտվիր նշ

[they] praise or honor [him], he does not become high-minded at all; but rather, calling to mind his own shortcomings, he deems himself unworthy of that honor and praise. For he keeps unforgotten in his mind the commandment of the holy Apostle, which saith: **“Mind not high things, but condescend to men of low estate. Be not wise in your own conceits.”** (Rom. 12:16). Contrary to this, the proud [man] is he who knoweth not himself; on which account he hath ever set himself in his own mind [as] great and worthy of honor, and deemeth all others vile and abject in comparison with himself. 2. The humble [man], whensoever he is to put his hand to a difficult work, asketh counsel of wise and experienced men; he deemeth it no shame to receive advice from another, calling to mind that wise and true proverb: **“Eyes see more than an eye.”** Wherefore, every difficult thing he bringeth to completion in an easy manner and with success. But the proud [man] imagineth that no man is to be found wiser than himself...

EAP180-1-2-163_045R.jpg

NOTE

87

NOTE: 87

TEXT

խարհիս վրայ • ուրիշները անմիտ կը հա_ մարի և վար կը
զարնէ. մէկի մը հետ խոր հըրդակցութի չընէր • անոր Համար
շատ անգամ՝ իր գործը յառաջ չէրթար, և վնաս կը կըրէ: դ •
Խոնարհը երբ կը տեսնայ , թէ մէկը յանկարծ փորձանքի մէջ է
ինկեր, ցաւակից ըլլալով կըսէ, թէ ավստս եղև մարդուն,
Ժամանակիս բերմունքը ըրին: Իսկ Հպարտը բնաւ մտքէն
չանցընէր , թէ դժբաղդուն է Հանդիպէր, այլ կը սէ թէ Բանը չէ
գիտցեր, իր խելքովն է ըրէր: | ա զի Հպարտը միայն իր ըրածին
կը Հանի, և ուրիշները կը քամահրէ : դ • Խոնարհը՝ միշտ գիներ
պակասա_ տը կը ճանչնայ , և խոհեմ և առաքինի ըլլալ կը
ջանայ • անոր Համար իր Բարքը և վարմունքը օր ըստ օրէ կը
շտկէ : Իսկ Հպարտը իր պակասութիւնները բնաւ չը տեսնար • այլ

այնպէս զինքը կը կար_ ծէ, թէ արդէն կատարեալ առաքինի է.
անոր Համար իր մոլորութիւնները՝ իրէն սովորութիւն և որպէս թէ
երկրորդ բը նութի կըլլան • և ինքն միշտ խակ և թիւր և անուղղայ
կը մնայ :

[...upon] this world. He deemeth others foolish and disparageth [them]; he
taketh counsel with no one, wherefore, oft-times, his enterprise doth not
prosper, and he suffereth loss. 4. When the humble [man] seeth that someone
hath suddenly fallen into misfortune, he, being compassionate, saith: "Alas for
the man! The fortunes of the times have brought [this] upon him." But the
proud [man] doth never entertain the thought that [the other] hath met with an
adversity; rather, he saith that he knew not what he was doing, [and] acted
according to his own [foolish] mind. For the proud [man] approveth only of his
own deeds, and despiseth others. [5.] The humble [man] ever acknowledgeth
himself to be defective, and striveth to be prudent and virtuous; wherefore, he
amendeth his character and conduct from day to day. But the proud [man]
seeth his own defects not at all; rather, he deemeth himself to be already
perfectly virtuous. Wherefore, his errors become a habit unto him, and as it
were a second nature; and he himself ever remaineth raw, perverse, and
incorrigible.

EAP180-1-2-163_046L.jpg

NOTE

88

NOTE: 88

TEXT

Է . Խոնարհն՝ եթէ ազգօգուտ և ար ժանի պատվոյ գործ մը ընէ,
չընայիր որ Հասարակութիւն զինքը պատվէ . վե զի անանկ է
դրրեր մտքին մէջը , թէ իր ճարտարութիւն կամ գործունէութիւն
չըրաւ այն բանը, այլ այ գօրութ և յա ջողութիւն: Իսկ Հպարտը՝ թէ
և Հասարակաց օգուտ բան մը չընէ, միշտ իրէն պատիւ և
մեծարանք կը խնդրէ . վե զի այնպէս կը կարծէ , թէ ամմէն մարդ
պարտական է զինքը պատվելու : Եւ թէ մէկը իր ուզածին չափ

պատիւ չընէ՝ կը խոժոռի , և բարեկամութիւն թըշնամութե կը փոխէ . և կըլլայ որ՝ վնաս ալ կը Հասցընէ : Զ . Բայց որչափ Հպարտը պատվիլ կու գէ, պատիվնալ այնքան իրմէ Հեռի կը փախչի . իսկ խոնարհն որչափ պատիւ չը փրնտըռեր, այնչափ առաւել պատիւ կը զըտնայ: Ուստի իմաստունները՝ պա տիվը նմանցուցեր են մեր մարմնոյ շու քին , որ երբ արեւին դէմը կանգնինք նէ կը գոյանայ . որուն Հասնելու Համար որչափ ետսէն վագէնք, մեզնէ կը փախ չի, չենք կըրնար Հասնիլ. Բայց թէ ան

7. If the humble [man] should perform a deed beneficial to the nation and worthy of honour, he doth not look for the publick to honour him; for he hath so settled it in his mind that it was not by his own skill or diligence that he did that thing, but by the power and [good] success [granted by] God. The proud [man], on the other hand, though he do nothing of benefit to the publick, ever seeketh honour and deference for himself; for he thinketh thus: that all men are beholden to honour him. And if anyone doth not render him honour according to his desire, he scowleth, and turneth friendship into enmity; and it cometh to pass that he even inflicteth harm. 8. But the more the proud [man] desireth to be honoured, so much the farther doth honour flee from him; whereas the more the humble [man] doth not seek honour, so much the more honour doth he find. Wherefore the sages have likened honour unto the shadow of our body, which ariseth when we stand before the sun; after which, howsoever much we run to overtake it, it fleeth from us, [and] we cannot attain [unto it]; but if...

EAP180-1-2-163_046R.jpg

NOTE

89

NOTE: 89

TEXT

կէց փախչելու ըլլանք, ան մեր ետսէն կուգայ, մեզնէ չը զատվիր : Պատիվը՝ առաքինուէ վարձքն է . առաքինի մարդը անպատիւ մնալ հնար չէ: Այն մեծատունը՝ որ աղքատը կընայի և

կուրախացնէ, այն խելացին՝ որ ուս միկը խոհեմութք կը
կառավարէ, և այլ ամմէն մարդ՝ որ իր բարքը և վարքը բա
րեկարգած է, և իր պաշտօնին պարտքը կը կատարէ, այնպիսին
որչափ պատիվէն փախչի, տակաւին իր աստիճանին վայել լույ
եղած պատիվը իր ետևէն կը վա գէ, և գովելի կըլլայ :

[...if] we were to flee from it, it follows after us [and] does not part from us.
Honor is the reward of virtue; it is impossible for the virtuous man to remain
without honor. That rich man who looks upon the poor and makes [them] glad,
that wise man who governs the common people with prudence, and every other
man who has reformed his morals and conduct, and fulfills the duty of his
station—no matter how much such a one flees from honor, yet the honor
becoming his station runs after him, and he becomes praiseworthy.

HEAD

ԳԼ • Ե : Համբերոնի-ն :

CHAPTER V: [On] Patience.

TEXT

Համբերուիլը ջանք մի է, որով ամմէն ձախորդութե և
դժվարութե խաղաղ սրտով կը դիմանամք, և չենք տրտնջար:
ա . Պէտք է որ՝ միշտ մտքերուս մէջը ունենամք, թէ ինչպէս ծովը
առանց ա լեկոծութե, և երկինքը առանց ամպի, և բարձրը
լեռները առանց մշուշի չեն

Patience is an endeavor whereby we endure every adversity and difficulty with
a peaceful heart, and do not murmur. 1. We must always keep in [our] minds
that, just as the sea is not without agitation, and the sky without clouds, and the
high mountains without mist...

EAP180-1-2-163_047L.jpg

NOTE

90

NOTE: 90

TEXT

կըրնար մնալ. ասոր պէս ալ աշխարհս առ ռանց փորձանքի և խռովութե չը մնար: Վ զի երբ խաղաղ և Հանդարտ կը տես նաս , մտքէ չանցած դիպված մը և նե դութիւն մը յանկարծ կը պատահի , և տակնու վրայ կընէ մեր Հանգըստուիլը. որ թէ առանց տրտնջելոյ Համբերենք , այն սաստիկ նեղութիւր կը թերթնայ, և տանելի կըլլայ : (պա եթէ նեղսըր տինք և տրտնջանք , աւելի մեր վրայ կը ծանրանայ և անտանելի կըլլայ. և մեր սիրտը և Հոգին կը մաշէ : Բ . Պէտք է որ՝ նեղուե ատենը միտ քերնիս բերենք, թէ աշխարհս փոփոխա կան է, ժամանակը մէկ կերպ չը մնար . ինչպէս յաջողութիւր՝ ձախորդութե կը փոխվի, ասոր պէս ալ ձախորդութե է տնէն յաջողութի կուգայ: (պա եթէ ձախորդութե չը դիմանանք, մտմըտու քով մեր անձը ձեռքէ Հանենք . երբ ժա մանակը փոխվի յաջողութե դառնայ, անկէց մեզի ի՞նչ օգուտ, երբ մենք աշ խարքէ ելերենք: Ուրեմն սրտերնիս Հան գիստ պահենք , մեր կեանքին վնաս չը բերենք, որ այն յաջողութիւր վայելենք :

...could remain; in like manner also, this world doth not remain without tribulation and turmoil. For when thou seest [it] peaceful and tranquil, an unthought-of mishap and distress suddenly befalleth, and turneth our repose upside down. Wherefore, if we endure without murmuring, that severe distress is lightened and becometh tolerable; but if we become fretful and murmur, it weigheth heavier upon us and becometh unbearable, and consumeth our heart and soul. 2. In time of distress, we ought to call to mind that this world is mutable, [and] the times do not remain in one fashion; just as prosperity changeth into adversity, even so after adversity followeth prosperity. But if we endure not adversity, [and] through anxious brooding destroy ourselves, when the time changeth [and] turneth unto prosperity, what profit [shall] that [be] unto us, when we have departed from the world? Therefore let us keep our hearts at ease, [and] bring no harm upon our lives, that we may enjoy that [very] prosperity.

գ . Պէտք է որ մտքերնիս ամփոփ պա Հենք , չը վրդովինք , չը թուլանք , եթէ ժամանակին բերմունքէն դըժվարութի մը մեզի պատահի . ոպ զի ճար մը և հնար մը մտածենք և գտնանք , որ այն նեղու թէն ազատինք , և կամ մեզնէ թեթևցը նենք : պա թէ խելքերնիս գլուխնիս չըլլայ, ոչ թէ միայն ազատուե ճար մը չենք կըրնար գտնալ, այլև աւելի դըժ վարութե մէջ մեզի կը ձգենք : դ . Համբերօղը՝ ամմէն տեղ իր Համ բերութե օգուտը կը վայելէ : | ո զի երբ գործ մը ընել կամենայ, անհամբեր մարդու նման իսկոյն չըսկըսիր • այլ նախ և առաջ՝ գործոյն վախճանը և միջոցները կը դիտէ . և ասալ հերիք չը սեպեր, այլ կը մտածէ զանոնք ալ, որ գործը աւար տելէն յետոյ կըրնան պատահիլ. և ասոնց ամմէնը աղէկ մը կը կարգադրէ, և ապա գործոյն ձեռք կը զարնէ : Եւ եթէ գործոյն մէջը կամ վերջը դըժվարին դիպած մը պատահի , չը շփոթիր, չանճըրկիր • վե զի ինքը զայն յառաջմանէ մտածեր էր, և անոր ճարը մտօքը պատրաստեր էր . ուստի այն դըժ

3. We must keep our minds collected, not become agitated, [and] not grow faint, if by the circumstance of the times some difficulty should befall us; so that we may devise and find some remedy and means whereby we may be delivered from that distress, or [at least] lighten it for ourselves. For if our wits are not about us, not only can we find no remedy for deliverance, but we cast ourselves into yet greater difficulty. 4. The patient [man] everywhere enjoys the benefit of his patience. For when he wishes to undertake an affair, he does not begin immediately like an impatient man; but first and foremost he considers the end of the matter and the means. And not deeming even this sufficient, he also considers those things which may happen after the work is finished; and having ordered all these well, he then sets his hand to the work. And if some difficult contingency should occur in the midst of the affair or at

the end, he is not confounded, nor is he at a loss; for he had considered it beforehand, and had prepared the remedy for it in his mind. Wherefore, that diff[iculty]...

EAP180-1-2-163_048L.jpg

NOTE

92

NOTE: 92

TEXT

վարութե ճարը շուտով կը գտնայ, և իր բըռնած գործը դիւրին կերպիւ և յա_ ջողութե գլուխ կը Հանէ : Ե . Համբերօղը՝ իր ընկերներուն միշտ սիրելի է, և շատ անգամ զանոնք ամօթա պարտ կընէ : 1] ո զի կըլլայ որ բանով մը անհրաւ տեղը զինքը կը վշտացընեն . Բայց ինքը չը խոժոռելովը՝ և Հեզութե Համբերելովը՝ անանկ կը պարտաւորէ զա նոնք, որ յետոյ իրենց ըրածին վրայ կը զըղջան, և թողութի կը խնդրեն . և ա_ լելի սիրով անոր Հետ կը կապվին : Իսկ թէ ինքը սխալմամբ իր ընկերը վշտա ցընէ, իսկոյն ներում կը խնդրէ . և չը թողուր որ բարեկամուե կապը քակվի: Գ. Համբերութիւր մարդս կրթեալ՝ գի տուն՝ և արՀեստագէտ կընէ . որով իր բաւական ապրուստը կրնայ շահիլ, և բո լոր կենացը մէջ կարօտութի չը քաշեր : 1] ո զի մանկութե ատենը իր ուսուց_ չին կամ վարպետին յանդիմանութեը և խրատին առանց տրտնջելոյ կը Համբերէ, և անոր սրտանց ծառայուի կընէ . որով մեծուե ժամանակը աղէկ կըրթուի կու նենայ, և արՀեստագէտ կըլլայ . որով իր

...soon findeth the remedy for [any] difficulty, and bringeth the work he hath undertaken to a conclusion with ease and success. 5. The patient man is ever beloved of his companions, and oft-times putteth them to shame. For it may happen that they grieve him unjustly in some matter; yet he, by not scowling and by enduring with meekness, so obligeth them that they afterwards repent of what they have done, and ask forgiveness, and become bound unto him with

greater love. But if he himself should by mistake grieve his companion, he straightway asketh pardon, and suffereth not the bond of friendship to be loosed. 6. Patience rendereth a man educated, learned, and skilled in a craft; whereby he is able to earn his sufficient livelihood, and suffereth no want throughout all his life. For in the time of his childhood, he endureth without murmuring the reprimand and counsel of his teacher or master, and rendereth him service from the heart; whereby, in the time of his maturity, he shall have a good education and become skilled in a craft, whereby his...

EAP180-1-2-163_048R.jpg

NOTE

93

NOTE: 93

TEXT

պիտոյքը առանց դժվարութե կը Հոգայ : Իսկ անհամբեր տղայն՝ իր կամքը չը կոտորէր • երբ յանդիմանութի կամ կծու խօսք մը լըսէ, կը ձգէ մէկ դի կելլայ, և կը մնայ կոշտ և անարհեստ: Ուստի՝ի մեծութե գործ և վաստակ չունենա լով, զօրն՝ի բուն դատարկ կը շրջի • և կարօտութե և թըշվառութե իր կեանքը կանցընէ : (պա պէտք է որ ՚ի մանկուն Համբերութի ընենք • որ Հարկաւոր եղած ները սորվինք, և Հանգիստ ապրինք :

...provideth for his needs without difficulty. But the impatient youth doth not break his [own] will; when he is rebuked or heareth a harsh word, he casteth [his work] aside, walketh away, and remaineth unrefined and unskilled. Therefore, having in his adulthood neither trade nor earnings, he wandereth idle all the day long, and spendeth his life in want and misery. Thus it behoveth us from childhood to exercise patience, that we may learn those things which are needful, and live in quiet ease.

HEAD

ԳԼ • Զ : Հնազանդոն-նի-ն :

CHAPTER VI: [On] Obedience.

TEXT

Հնազանդութիւնը առաքինուի մի է, որով փոքրը իր յատուկ կամքը մեծին կա մացը և հրամանին Հպատակ կընէ • որով ամմէն կարգի և օրէնքի տակ կը մտնայ: ա . Պէտք է տղային , որ ծնօղքին՝ վարժապետին՝ վարպետին Հնազանդի, իր մեծին հրամանը կատարէ , խրատը բռնէ, և խօսքէն դուրս չելլայ • և այս պէս անոնց աչքին Հաճոյ կըլլայ , բան

Obedience is a virtue whereby the inferior subjects his own will to the will and command of the superior, whereby he places himself under every order and law. 1. It is necessary for a child to obey [his] parents, tutor, [and] master; to execute the command of his superior, to heed [his] counsel, and not to transgress his word; and thus he shall become pleasing in their sight, [and] a man [of understanding]...

EAP180-1-2-163_049L.jpg

NOTE

94

NOTE: 94

TEXT

կը սորվի, և օրէ օր յառաջ կուգայ: պա թէ կամապաշտ և ինքնահաւան ըլ լայ, իր մեծին մտիկ չընէ, կամքին ու գածը ընէ . ոչ քաղաքավարութի կըրնայ սորվիլ, ոչ գիտութի կամ արհեստ, և ոչ գործոյ մը յարմարութի կունենայ • այլ ծոյլ և անպէտ մարդ մը կըլլայ : Բ . Պարտական է իւրաքանչիւր մարդ՝ որ հնազանդի ամ ածային և մարդկային օրինաց, և յօժարութե և սիրով կատարէ որ ինչ կը հըրամայեն : Եւ առ այս ոչ միայն անհնազանդներուն Համար դըր ված պատիժներուն վախէն շարժելով, որպ զի ազատ մնայ և չը պատժի . այլ և խղճմտանքին դըրդելուն Համար, որ միշտ կազդէ ներսէն, թէ օրինաց և հրամա նի մեծին պէտք է հնազանդիլ: 11 5 զի ած այս կարգը և սահմանը դը ըեր է . որ պզտիկը մեծին խոնարհի, ա նոր խրատը մտիկ ընէ, և պատվիրանքը կատարէ : (պա ածային կարգադրուե Հետևող

հնազանդողը, ոչ թե միայն պա տիժ չը կրեր՝ որ օրէքները կըսպառնան անհնազանդներուն, այլև իր վրայ Հարկ եղած պարտքը կը կատարէ :

...learneth, and advanceth from day to day. But if he be self-willed and conceited, heedeth not his superior, [and] doeth [only] that which his own will desireth, he can learn neither civility, nor science, nor art, nor shall he have fitness for any work; but he becometh an idle and useless man. 2. Every man is bound to obey all divine and human laws, and to perform with willingness and love whatsoever they command: and this, not being moved merely by fear of the punishments appointed for the disobedient, so that he may remain free and unpunished, but also on account of the prompting of conscience, which ever urgeth from within that one must obey the laws and the command of a superior. For God hath established this order and ordinance: that the inferior should humble himself before the superior, hearken unto his counsel, and fulfill his commandment. Wherefore, he who is obedient and followeth the divine ordinance not only suffereth not the punishment which the laws threaten against the disobedient, but also dischargeth the duty incumbent upon him.

EAP180-1-2-163_049R.jpg

NOTE

95

NOTE: 95

TEXT

Իսկ կամապաշտը՝ որ իր մեծին չը հնազանդիր, այլ մանաւանդ կը կամի՝ որ մեծը իրէն հնազանդի • այնպիսին ած_ ային սահմանադրութիւնը և կարգը արել կուզէ . և յիրաւի արժանի կըլլայ այն պատիժներուն , որ օրինաց հնազան_ դութի չընօններուն Համար դրված է: դ • Օրինաց և հրամանի հնազան_ դութի ընօղը, իր մեծին խնամքը և գը թութիւն կը վայելէ . և անով իր վիճա_ կին մէջը երջանիկ կըլլայ: 1] 'ե զի օ_րէնքին վախճանը՝ օրինապահին օգու_ տը և երջանկութիւն է : Եւ վե զի ածային կարգադրութիւնը, ոմանք բնութ մեծ են, ինչպէս

ծնօղք՝ իրենց գաւակացը վրայ . ոմանք իշխանութ և կառավարութ , ինչպէս նբ եկեղե_ցւոյ Հովիվք՝ Ժողովրդոց վրայ, և աշ _ խարհի թագաւորք և քաղաքապետք՝ ի_րենց Հպատակաց վրայ • ոմանք երախտաւորութ , ինչպէս ուսուցիչք՝ և ար_Հետի վարպետք՝ իրենց աշակերտացը վրայ • ոմանք բարերարութ , ինչպէս աղ գասէր և գթած իշխանք՝ Հասարակու_թերը վրայ • ոմանք վարձատրութ , ինչպս

But the self-willed [person], who doth not submit to his superior, but rather desireth that the superior should submit unto him, such a one seeketh to overturn the divine constitution and order; and he becometh truly deserving of those punishments which are appointed for them that yield no obedience unto the laws. 4. He that yieldeth obedience unto the laws and commandments enjoyeth the care and compassion of his superior, and thereby becometh happy in his condition. For the end of the law is the benefit and happiness of him that keepeth the law. And forasmuch as, by divine dispensation, some are superiors by nature, as parents over their children; some by authority and governance, as the pastors of the Holy Church over the peoples, and the kings and governors of the world over their subjects; some by merit of beneficence, as teachers and masters of crafts over their pupils; some by generosity, as patriotic and compassionate princes over the public; [and] some by remuneration, as...

EAP180-1-2-163_050L.jpg

NOTE

96

NOTE: 96

TEXT

տէրք՝ իրենց ծառայից և սպասաւորաւ վրայ • ոմանք արԺանապատւութ, ինչպ արք՝ իրենց կանանց վրայ • ոմանք խո Հեմութ, ինչպէս փորձառու ծերք Հանճարեղ խորհրդականք՝ անփորձ ե ռիտասարդաց վրայ : Ուրեմն պէտք է որ՝ գաւակը սրտ մտօք Հնազանդի ծնօղքին • Ժողովուր դը՝ իր Հոգևոր Հովուին • Հպատակը՝ ի թագաւորին և քաղաքապետին • աշակե

տը՝ իր ուսուցչին և վարպետին • Հասա բակուիր՝ իր իշխանին •
 ծառայն և սպա սատորը՝ իր տէրոջը • կինը՝ իր էրկանը անփորձը՝
 փորձառու խորհրդականին. այս Հնազանդութիւնը շատ շահ և
 օգու կունենան • և որչափ կարելի է՝ երջա նիկ կըլլան: դ •
 Հնազանդ եղօղը՝ ամմէն կերպ ղէկութի կունենայ • որով իր
 մեծին ըելի կըլլայ, և արհամարհանք չը կրէ 1] 5 զի իր խելքին
 աղէկ երևցածը՝ իր սրտին ուզածը չընէր • այլ որ ինչ մեծը կը
 հրամայէ՝ միամիտ սրտով զա կը կատարէ, ինչպէս քն տրն մեր
 պա վիրեց, թէ աղանոյ պէս միամիտ եղիք

... masters over their servants and attendants; some with dignity, as husbands
 over their wives; some with prudence, as experienced elders [and] ingenious
 counselors over inexperienced youths. Therefore, it is necessary that a child
 obey [their] parents with heart and mind; the congregation, their spiritual
 pastor; the subject, their king and magistrate; the pupil, his teacher and master;
 the commonality, their prince; the servant and attendant, his master; the wife,
 her husband; [and] the inexperienced, the experienced counselor; [for] by this
 obedience they shall derive much profit and benefit, and shall be as happy as
 can be. 4. He that is obedient shall possess every manner of goodness, whereby
 he shall be dear to his superior and suffer no contempt; for he doth not that
 which seemeth good to his own understanding [or] desired by his own heart,
 but whatsoever his superior commandeth, that he performeth with an innocent
 heart, even as Christ our Lord commanded: "Be ye simple as doves."

EAP180-1-2-163_050R.jpg

NOTE

97

[7.]

TEXT

Իսկ յանդուգը և կամակորը՝ իր մեծը անխելք կը Համարի, անոր
 ըսածը չընէր, իր Հաւնածը կընէ . անոր Հտմար ուր տեղ որ
 գըտնըվի, ատելի կըլլայ և անար գութի կըկրէ : (պա խիստ
 Հարկաւոր է տղայոց, Հնազանդուն մէջ կրթըվիլ, որպէս զի

սիրելի ըլլան իրէնց մեծին, և պատիւ գտնան:

Peaceableness is an exertion whereby a person dealeth peaceably with another, removeth discord from among others, and reconcileth [them]. 1. The peaceable man often conformeth himself unto others; whence it happeneth that at times he recedeth from his own right and concedeth to his fellow, where there is no sin; in order that no contention may arise which might injure brotherly love. But the contentious man desireth by no means to remain quiet; without just cause, [he contendeth for his own] right...

HEAD

ԳԼ • Է : Խաղաղասիրո-նի-ն:

CHAPTER VII: Peaceableness.

TEXT

Խաղաղասիրութիւն ջանք մի է, որով մարդս ուրիշի Հետ խաղաղութիւն կը վար_ վի, և այլոց մէջէն խռովութիւն կը բառ_ նայ, և կը Հաշտեցնէ : ա . Խաղաղասէրը շատ անգամ՝ այլոց կը յարմարէ զինքը . ուստի կը պատահի, որ երբեմն իր իրաւունքէն ետ կը կենայ, և ընկերին իրաւունք կու տայ, ուր տեղ որ մեղք չը կայ . ոպ զի Հակառակուի մը չը ծագի, որ ընկերսիրութիւնը վնասէ : Իսկ խռովասէրը՝ բնաւ չուզէր Հան_ դարտ կենալ . առանց իրաւանց՝ իրա_

Peaceableness is an endeavor whereby a man conducteth himself in peace with another, and removeth turmoil from among others, and reconcileth [them].

First: The peaceable man doth often adapt himself unto others; whence it happeneth that he sometimes recedeth from his own right and concedeth the right unto [his] fellow, where there is no sin, so that no contention may arise which might injure brotherly love. But the contentious man desireth not at all to remain quiet; without rights, [his] right...

NOTE

Է

NOTE: 97

TEXT

ունք կը պահանջէ . ոչ աղաչէս կը լսէ, և ոչ խրատ մտիկ կընէ .
 ուր տեղ որ գըտ նըվի՝ խռովութի մը կը հանէ : Բ . Խաղաղասէրը՝
 քաղցրաբարոյ և հեզ կըլլայ . եթէ վատ խօսք մը լսէ՝ որ մէկը զուր
 տեղը իր համար զուրցեր է, չը զայրանայր, անոր հետ չերթար
 կըռ վիր • այլ կը նայի, եթէ բամբասօղը իր ծանօթն է, յարմար
 ժամանակի մը կըս պասէ՝ որ քաղցրութե խրատէ • Բայց թէ
 անծանօթ է, ամենևին կը լռէ , և բամբասօղին դէմ բամբասանք
 չընէր : Իսկ խռովասէրը՝ Բարկացօղ կըլլայ և անհանդարտ •
 Բնաւ դադար չը կենար • միշտ առիթ մը կը փընտըռէ՝ որ մէկի մը
 հետ հակառակի, և վրդովում հանէ : Գ . Խաղաղասէրը՝
 սակաւախօս կըլ լայ, և ուր տեղ ըլլայ, մտածելով և զգու
 շանալով կը խօսի . վե զի կը վախնայ, թէ չըլլայ որ սխալմամբ
 բերնէն բան մը հա նէ, որ ընկերական սիրոյ վնաս բերէ : Իսկ
 խռովասէրը՝ շատախօս և անզգուշ կըլլայ, պիտանին և
 անպէտը չը նայիր, օգտակարը և վնասակարը չը զատէր . ինչ որ
 բերանը գայ՝ իսկոյն կը խօսի • հոգ

...[he] demandeth [his] rights. He neither hearkeneth to entreaty, nor listeneth to counsel; wherever he may be found, he stirreth up a tumult. 2. The peacelover is gentle-mannered and meek. If he heareth an evil word which one hath spoken of him in vain, he waxeth not wrathful, nor doth he go to quarrel with him; but he considereth: if the slanderer be an acquaintance of his, he awaiteth a fit time to counsel [him] with gentleness; but if he be a stranger, he keepeth total silence, and slandereth not against the slanderer. The lover of strife, however, is prone to anger and restless; he resteth not at all; he seeketh ever an occasion to contend with someone, and to raise a disturbance. 3. The peacelover is sparse of speech, and wherever he may be, he speaketh with reflection and circumspection; for he feareth lest inadvertently he let slip

something from his mouth that may bring injury unto brotherly love. But the lover of strife is talkative and incautious; he regardeth neither what is fitting nor what is unprofitable, nor discerneth he between the useful and the harmful; whatever cometh to his mouth, he uttereth forthwith; care[th not]...

EAP180-1-2-163_051R.jpg

NOTE

99

NOTE: 99

TEXT

չըներ թէ խօսքս մէկին կը դըպչի , և մէջերնիս գժտութի կամ
խռովութի կիյ նայ • վե գի խռովութիւն՝ իրէն զըվար_ ճուե առիթ մը
և զբօսանք մը կու գայ : դ • Խաղաղասէրը՝ միշտ իր բանին կը
Հետևի • Խելքը միտքը իր գործոյն Հետ է . անոր Համար ինչ
բանի որ ձեռք կը զարնէ՝ յառաջ կը տանի և կը շահի , և
Համարում (իիվիպար) կունենայ: Իսկ խռովասէրը՝ իր ամմէն
գործը ե_ րեսի վրայ կը ձգէ, Հետաքրքիր ըլլալով ասդիս անդին
կը պըտըտի, ուրիշներուն խօսքին և գործքին տեղեակ ըլլալու
Հա մար: Ոպ գի մէկին բերնէն խօսք մը որ սայ առնէ, իր կողմէն
ալ սուտ իրաւ Հե տը խառնէ, իսկոյն ուրիշին ականջը Հաս ցընէ .
որ երկու ընկերի, կամ դրացնոյ, կամ բարեկամի մէջ, խռովութի
և Հա_ կառակութի մը ելլայ : Եւ թէպէտ այն ատենը իր չար բաղ
ձանացը կը Հասնի • Բայց շատ չանցած, խաղաղասէր
մարդկանց ձեռօք անոնք կը Հաշտըվին, իր ըրած բանսարկուիը
կը յայտնըվի . և ինքն երկու կողմին ալ ատե լի կըլլայ, և իր
գործնալ գէշի կերթայ :

[he] does not [care] whether [his] words hurt someone, or whether discord or trouble arises between them; for turmoil is to him an occasion of amusement and diversion. IV. The peacemaker always attends to his own business; his mind and thoughts are on his work. For this reason, whatever enterprise he lays his hand to, he advances and prospers, and he gains repute (*i'tib■r*). But the

trouble-maker abandons all his work to neglect; being meddlesome, he wanders here and there in order to become privy to the words and affairs of others. So that whatever word he catches from someone's mouth, he immediately mixes into it falsehoods and truths from his own side and carries it to another's ear, so that strife and opposition may arise between two companions, or neighbours, or friends. And although at that moment he attains his evil desires, yet before long, through the agency of peaceful men, they are reconciled; the slander he has committed is revealed, and he himself becomes hateful to both sides, and his own affairs also go to ruin.

EAP180-1-2-163_052L.jpg

NOTE

100

NOTE: 100

TEXT

Ե . Եւ ասանկ բանսարկուի անկիրթ տղայի վրայ առաւել
կերելնայ . որ մէկէ մը թերակատար բան մը լսելով՝ աղէկ մը չը
Հասկըցած՝ կերթայ իսկոյն ծուռու մոռ ուրիշի կը պատմէ : |
սօղնալ դա տարկ գըտվելով՝ անոր ըսածին կը Հաւ տայ .
ճշմարիտ Համարելով ռամիկներուն առածը, թէ || Խօսքը
տղայէ՛ն առ || : Եւ այս կերպիւ ըսողին և լսողին մէջ խռովութի
մը կը ծնանի . և երբեմն այն քան կը զօրանայ և կը բորբոքի այս
խը ռովութիւր, որ քանի մը խաղաղարար մար դիկ մէկ տեղ
գալով, դըժվարաւ կըր նան բառնալ, և խաղաղուի Հաստատել.
ինչպէս կըսէ Հասարակաց առածը, թէ || Խենթը քար մը Հորը
ձգեր է, և տասը խելացի Հագիւ կըրցեր են Հանել || : Եւ
որովհետև անկրթութ յառաջ կու գայ ասանկ քսու և խառնակիչ
ըլլալը տղայոց. որ երբեմն զանազան վնասներու և մեղաց
պատճառ կըլլան: (նոր Համար պէ՛տք է որ տղայք ՚ի մանկութե
կրթըվին, քաղաքավարութի սորվին, և կոշտ և ան խրատ չը
մնան . ոպ զի ՚ի մեծութե բա ղեկարգ և խաղաղասէր ըլլան :

5. And thus it appears the more in an uneducated, tale-bearing child, who, hearing an incomplete matter from someone and not properly understanding it, goes immediately and recounts it crookedly to another. And the listener, being simple-minded, believes what he says, holding as true the vulgar proverb: “Take the word from a child.” And in this manner a disturbance is born between the speaker and the listener; and at times this disturbance grows so strong and becomes so inflamed that several peacemakers, coming together, can hardly remove [it] and establish peace; just as the common proverb says: “A fool threw a stone into a well, and ten wise men could scarcely take it out.” And since such slanderous and troublemaking [behavior] of children arises from a lack of education—which at times becomes the cause of diverse harms and sins—for this reason, children must be educated from youth, learn civility, and not remain coarse and unadmonished, so that in adulthood they may be orderly and peace-loving.

EAP180-1-2-163_052R.jpg

NOTE

101

NOTE: 101

HEAD

ԳԼ • Ը: Պարկեշտութիւն :

CHAPTER VIII: Modesty [and Decency].

TEXT

Պարկեշտութիւն ջանք մի է , որով մարդս իր բարքը և վարքը կը կարգա_ւորէ, և բարի անուն կունենայ : ա . Պարկեշտը՝ իր բոլոր վարմունքին մէջը չափաւորութի և վայելչուի կը պա հէ, սրտին ամմէն ուզածը չը կատարէր: 1] ‘ս գի մարմնոյն կիրքը և բաղձանքը՝ մտքին իշխանութեը տակը ձգեր է . և ինքն ալ մտաց խորհրդովը կը կառավար_վի • անոր Համար իր կերակուրը , Հա_գուստը, շրջիլը, խօսիլը, և բոլոր շարժ մունքը կանոնաւոր են և Համեստ , և մարդկուն վայելուչ: Ուստի կը խրատէ սբ առաքեալը՝ ասելով. * (մենայն ինչ ձեր պարկեշտութ և ըստ

կարգի լինիցի: || ա • կորն • Ժդ • 40 : Իսկ լիրբը՝ թոյլ կու տայ անկարգ կիրքերուն և չար բաղձանքին որ մտացը իշխեն, և իրենց ծառայեցնեն. և ինքնալ մտքին կառավարութեն գուրս կել լայ , և մարմնոյն կամքը կը պաշտէ . և այսպս իր բոլոր վարմունքը կապականէ,

Decency is an effort whereby a person regulates his morals and conduct, and acquires a good name. 1. The decent person maintains moderation and propriety in all his behavior, [and] does not fulfill every desire of his heart; for he has subjected the passions and longings of the body to the dominion of the mind, and he himself is governed by the counsel of reason. For this reason, his food, clothing, walking, speech, and all his movements are orderly, modest, and becoming to human nature. Whence the Holy Apostle exhorteth, saying: “Let all your things be done with decency and in order” (I Cor. 14:40). But the insolent person allows disorderly passions and evil desires to rule over his mind and enslave [it] to themselves; and he himself departs from the governance of reason, and worships the will of the flesh, and thus corrupts his entire conduct.

EAP180-1-2-163_053L.jpg

NOTE

102

NOTE: 102

TEXT

և մարդկութե չը վայլածները կընէ . ո թով գարշելի կըլլայ ամմէնուն առջին : Բ . Պարկեշտը ամօթխած կըլլայ և պատկառօղ . անոր Համար ամմէն մոլուէ և անարգ գործքերէ Հեռի կը փախչի . որ չըլլայ թէ չը վայլած բան մը ընէ , և այլոց առջևը ամօթով ըլլայ : Իսկ լիրբը՝ իր անձին բնաւ չըզգու շանար, արժանը և վայելուչը չընտրեր . ամմէն մոլութի կը գործէ և չը խղճիր: գ . Պարկեշտը՝ երէ պակասութի մը ընէ , և իր մեծէն խրատ և յանդիման նութի լսէ , որչափ ծանր և կծու ըլլայ յանդիմանութիւն, չը խոժոռիր . ուրախ սրտով և յօժարութե

կընդունի: 1] ո զի գիտէ , թէ իր շահուն Համար է . և շնոր Հակալ կըլլայ, որ զինքը սիրելուն Համար կը յանդիմանէ . և յետ այնորիկ զինքը կուղղէ , և զգաստ և արթուն կը կենայ, որ անգամմալ պակասութե մէջ չիյնայ : Իսկ լիրբը՝ եթէ իր անկարգութե Հա մար յորդորանք մը կամ խրատ մը լսէ , մտօքը կը զայրանայ, և աւելի կը չարա նայ, և իր մոլութիւն կը շատցընէ : դ . Պարկեշտը՝ ինչ խրատ լսէ իր մե

and does those things which are unbecoming of humanity, whereby he becometh abominable before all. 2. The modest [person] is bashful and respectful; wherefore he fleeth far from all vice and vile deeds, lest he do something unbecoming, and be put to shame before others. But the insolent [person] taketh no heed of himself whatsoever; he chooseth neither that which is worthy nor that which is becoming; he committeth every vice and feeleth no remorse. 3. The modest [person], if he committeth a fault and heareth counsel and reproof from his elder [or superior], however heavy and bitter the reproof may be, he doth not scowl; he receiveth it with a joyful heart and willingly. For he knoweth that it is for his own benefit; and he is thankful, [knowing] that he reproveth him out of love for him; and thereafter he correcteth himself, and remaineth sober and vigilant, lest he fall once again into error. But the insolent [person], if he heareth an exhortation or a counsel for his disorderly conduct, becometh enraged in his mind, and groweth even more wicked, and multiplieth his vices. 4. The modest [person], whatsoever counsel he heareth from his el[der...]

EAP180-1-2-163_053R.jpg

NOTE

103

[NOTE:] 103

TEXT

ծէն, բոլորնալ օգտակար կը Համարի ի ռէն, թէ և անոնց օգտակար ըլլալը չը գիտնայ : 1] 5 զի Հաստատութիւնը դրոշմէ մտքին մէջ, թէ իր մեծը՝ իրեն գէշ ըլլալը չուզէր, աղէկ ըլլալը

կուգէ . ա նոր Համար պատվիրանքի պէս կընդու նի, և միտքը կը պահէ . և այն խրատ ներովը կը վարվի, և բարեկարգ և բարեՀամբաւ կըլլայ : Իսկ լիրբը՝ իմ խրատս ծոցս է ըսե լով, խօսքին ականջ չը դնէր, որ զգաս տանայ և զինքը բարեկարգէ . և ինչո՞ւ ականջ դնէ , որ բարեկարգ ըլլալ չը կամիր : անոր Համար միշտ անխրատ և մոլի և վատանուն կը մնայ : Է . Պարկեշտը՝ կը ջանայ իր բարի ա նունը չը կորսընցընել . վե զի գիտէ՝ որ եթէ անգամընդ գէշ անուն Հանէ, յոյժ դժվարութե կըրնայ շըտկել, և բարե Համբաւ ըլլալ . անոր Համար մոլութե միշտ կըզգուշանայ : Իսկ թէ յանկարծ սխալի, և իր պատվոյն չը վայլած բան մը ընէ . կը տրտմի և կը ցաւի, թէ ինչո՞ւ ես այս բանը ըրի . և իսկոյն զինքը կուղ դէ, որ չըլլայ թէ իր աղէկ անունը աղ

...[from his elder/superior], he considers them all profitable to himself, even though he may not [yet] know their utility. For he hath firmly resolved in his mind that his elder desireth not his harm, but desireth his good; therefore he receiveth [such counsel] as a commandment, and keepeth it in mind, and conducteth himself by those counsels, and becometh well-ordered and of good repute. But the insolent [person], saying, "My counsel is in my own bosom," lendeth no ear to [such] words, that he might become sober and reform himself; and wherefore should he lend an ear, since he willeth not to be well-ordered? Wherefore he remaineth ever uncorrected, and vicious, and of ill repute. 7. The modest [person] striveth not to lose his good name; for he knoweth that if once he acquireth an ill name, he can only with exceeding difficulty rectify it and become of good repute; wherefore he ever guardeth himself against vice. But if he should chance to err, and do a thing unbecoming his honor, he is grieved and lamenteth, [saying,] "Wherefore have I done this thing?" and straightway correcteth himself, lest his good name be...

EAP180-1-2-163_054L.jpg

NOTE

TEXT

տոտէ • վե զի լաւ կը Համարի իր մահը՝ քան թէ գէշ անուն ունենալ: Իսկ լիրբը՝ չը ցանկար մարդկուե պա տիվը պահել՝ և անուն բարի ժառան գել. այլ անբան անասունի պէս՝ միայն ուտել և ապրիլ կընայի . և անկարգ վար մունքով զինքը վատանուն կընէ, և Հոգ չըներ • մանաւանդ թէ իրէն պարծանք մը կը Համարի • որ յայտնի նշան է գե շութե մէջ մնալուն , և աղէկութե չը դառնալուն : գ. Պարկեշտը՝ բարեհամբաւ ընկե րաց Հետ կը կենցաղավարի, որով ինքնալ բարեհամբաւ կըլլայ • վե զի կընայի թէ անոնք ի՞նչ գործով բարի անվան տը ե դեր են . ինքնալ անոնց ըրածը կընէ, և աղէկ անուն կըստանայ : Իսկ լիրբը իրէն նման անշահներուն Հետ տեսնըվելով, չը գիտցած չարութիւնալ կը սորվի, և աւելի ախտաւոր՝ մոլի՝ և չար կըլլայ • և աղէկ անուն յախտեան չը կըրնար ունենալ: Ապա պէտք է, որ բարեմիտք տղայք՝ մոլի և վատանուն ընկերաց փախչին, և առաքինի և բարեհամբաւ եղօղներուն

...because he considers his death better than having an evil name. But the insolent [person] does not desire to preserve human honor and inherit a good name; rather, like an unreasoning beast, he only looks to eat and to live. And by disorderly conduct he brings ill repute upon himself, and cares not—nay rather, he considers it a boast unto himself, which is a plain sign of his remaining in wickedness and not turning unto goodness. 6. The modest [person] associates with reputable companions, whereby he himself also becometh reputable; because he observeth by what deed they have become possessors of a good name: he also doth that which they have done, and gaineth a good name. But the insolent [person], by consorting with unprofitable ones like unto himself, learneth even the wickedness he knew not, and becometh more diseased, vicious, and wicked; and he can never have a good name. Therefore, well-disposed children must flee from vicious and ill-reputed companions, and [cleave] unto those who are virtuous and

reputable...

EAP180-1-2-163_054R.jpg

NOTE

105

NOTE: 105

TEXT

Հետ կենցաղավարին . ոպ զի և իրենք ա_ նոնց նման բարի և առաքինի ըլլան , 'ի կենդանուն և'ի մահու աղէկ անուն ժառանգեն, այ և մարդկան սիրելի ըլլան: Ապա ով բարեջան մանկունք եթէ երջանկուն կը փափագիք, ամմէն ժամա նակ մտքերնիդ պահեցէք և կատարե _ ցէք եբ առաքելոյն այս խօսքը որ կըսէ. * Այսուհետև եղբարք՝ որ ինչ ճշմար_ տութե է, որ ինչ պարկեշտութ, որ ինչ արդարութ, որ ինչ սրբութ, որ ինչ սիրով, որ ինչ Համբաւ բարեաց, որ ինչ քաջութ, որ ինչ գովութ, զայն խոր Հիջիք . . . և ած խաղաղութե եղիցի ընդ ձեզ . || փիլիպ . դ . 8 :

[they should] conduct themselves with [them], so that they too, like them, may be good and virtuous, inherit a good name in life and in death, [and] be beloved of God and of men. Therefore, O well-striving children, if you long for happiness, keep at all times in your minds and fulfill this word of the holy Apostle, which saith: "Finally, brethren, whatsoever things are true, whatsoever things are honest, whatsoever things are just, whatsoever things are pure, whatsoever things are lovely, whatsoever things are of good report, if there be any virtue, and if there be any praise, think on these things... and the God of peace shall be with you." [Philippians 4:8]

HEAD

ԳԼ . Թ : Նախանձաւորո-նի-ն :

CHAPTER IX: Emulation.

TEXT

նախանձաւորուիլը ջանք մի է, որով կը բաղձանք մեր նմանեացը աղէկուելը՝ որ մենք չունինք . և տաքութիւն մը կը Հետևինք՝ որ մենք ալ ըստանանք : ա . Ուստի ամմէն կարգաւորեալ Հա_

Emulation is an effort whereby we desire the good [qualities] of our fellows which we ourselves do not possess, and with a certain zeal we pursue [them], so that we too may obtain [them]. 1. Wherefore, every well-ordered so[ciety]...

EAP180-1-2-163_055L.jpg

NOTE

106

NOTE: 106

TEXT

տարակութի՝ այս բարի նախանձովը կըր ցեր են ունենալ ոմանք աւելի և ոմանք պակաս՝ օգտակար օրէնքներ, զանազան գիտութիւններ , արհեստներ , բերք ու բարիներ • ոչ թէ միայն մարդուս Հար_ կաւոր եղածները՝ այլ և վայելչականնէ ըր • որով եղեր են իշխանաւոր , Հա_ թուստ , և Հոշակաւոր : Բ . լւ որովհետև առանձին մարդ մը՝ բնական բերմամբ չը կըրնար ըլլալ միան գամայն , կատարեալ առաքինի , կատար_ եալ գիտուն , և կատարեալ արհեստա_ գէտ : | 'ս զի թէպէտ բնութիւն մայր գրած է , բայց շռայլաբար և անչափօ_ ընէն չը բաշխէր իր պատվական բարիքը, այլ չափով կուտայ ամմէն մէկին , որ ամմէնքը միաբանութե՝ Հասարակաց օ_ գուտը յառաջ տանին : դ . | | ւստի չէ տեսված անանկ մարդ մը , որ անոր բոլոր գործարանները ա_ մեննին կատարեալ ըլլայ • որպ զի մար_ մինը ըլլայ Հսկայաձև ու զօրաւոր • աչ քը քաղցրահայեաց ու սրատես . ական_ ջը խիստ սուր • քիթը խիստ Հոտա_ ռու • լեզուն պարզ և ըստակ, և ամ_ [... society], through this noble emulation, some have been able to possess more and some less of useful laws, diverse sciences, crafts, fruits, and goods—not only those necessary unto man, but also the ornamental [and refined]—whereby they have become powerful, wealthy, and renowned. 2.

And whereas an individual man, by natural disposition, cannot be at once perfectly virtuous, perfectly learned, and a consummate craftsman; for though nature is a compassionate mother, yet she doth not distribute her precious goods lavishly and immoderately, but giveth by measure unto each, to the end that all, in mutual concord, might advance the common good. 3. Therefore, no such man hath ever been seen whose bodily organs were altogether perfect in every respect: such that his body were gigantic in form and powerful; his eye sweet of countenance and keen-sighted; his ear exceedingly sharp; his nose exceedingly keen of scent; his tongue plain and clear, and all [...]

EAP180-1-2-163_055R.jpg

NOTE

107

[Note: 107]

TEXT

մէն ազգի բարբառոյն յարմարաւոր. ձայ նը ազդու և անուշ.
ոտքը արագընթաց. և ամմէն անդամքը միմեանց պատշաճ և
գեղեցիկ: Ասոր պէս ալ առանձնաւոր և անհատ մարդ մը՝
բնական յարմարութիւնը ինքն իրէն չէ ունեցեր ամմէն աղէկութիւն
մէկանց • այլ՝ ոմն զայս առաքինութի և ոմն զայն . ոմն զայս
գիտուի և ոմն զայն. ոմն զայս ինչ արհեստ և ոմն զայն: դ . Բայց
սակայն մէկ կերպ աղէկուի ունեցող մարդ մը՝ տեսնալով այլոց
վրայ ուրիշ շատ կերպ աղէկութիւններ, անոնց ունեցածներուն
նախանձաւոր ըլլալով՝ ինքնալ հետևէր, և աշխատանքով ստա-
ցեր է . և աւելի կատարեալ եղեր է: Եւ ասանկ նախանձաւոր
մարդիկներ՝ ժամանակ ժամանակ որ ազգի կամ քա- ղաքի մէջ
ծնէր և ծաղկերէն նէ, իրենց բնական ունեցածը և
աշխատանքով ըս- տացածը՝ բանիւ և գործով սորվեցընէ- լով՝
ան ազգը կամ քաղաքը կրթեր են . և մինչև հիմա անպակաս կը
հետևին կրթել, և առաւել երևելի և հռչակաւոր ընել: Ե . Այսպէս
շատ երկիրներ՝ որ աշ -

[...suited to the] idiom of every nation; the voice impressive and sweet; the feet swift; and all the limbs proportioned to one another and comely. In like manner also, a single and particular man hath not possessed of his own natural disposition all excellences at once; but one [possesseth] this virtue, and another that; one this science, and another that; one this manner of art, and another that. 4. Howbeit, a man having one manner of excellence, upon beholding many other sorts of excellences in others, being moved with a zealous emulation of what they possess, hath himself pursued [the same], and acquired [them] by industry, and become more perfect. And such zealous men, in whatever nation or city they have from time to time been born and flourished, by teaching in word and in deed both that which they naturally possessed and that which they acquired by industry, have cultivated that nation or city; and unto this day they cease not to endeavor to educate [it], and to render [it] more eminent and renowned. 5. In this manner, many lands which in the wo[rld]...

EAP180-1-2-163_056L.jpg

NOTE

108

NOTE: 108

TEXT

խարհիս զանազան կողմերը մէկըզմէկէ Հեռու կը գըտուվին, եթէ իրէնց սովորա_ կան բերքովը և արհեստներովը, և բնա_ ծին անասուններովը և կենդանիներովը մինչև հիմա մնալու ըլլային, յիրաւի ի_ ռէնց շատ կերպ Հարկաւոր բաներ չէին ունենար • ինչպէս էր (մերիգայի աշ - խարհը երբ ւրոպացիք Հոն մտան : Բայց որովհետև այն երկիրներէն էր բեմն երբեմն անանկ մարդիկներ ելեր են . որ երբ տեսեր են օտար երկիրներու մէջ պատվական բերքեր և կենդանիներ, որ իրէնց կողմերը չը գըտուվիր • նախան_ ձաւոր եղեր են, և այն բոյսերուն սեր մը կամ տունկը, և այն կենդանիներուն մէկ քանին իրենց երկիրները բերեր են. և օր է օր այնքան աճեցուցեր են , որ այժմ անոնց արդիւնքը իրենք ըստ բա_ ւականին վայելելէն յետոյ , աւելորդը

օտար երկիրներ կը խրրկեն և կը ծա_խեն . և անոնցմով իրենց պակասը և պի_տանին կը գնեն . և այնպէս թէ Հարկա_ւոր և թէ վայելչական բանի մը կարօ_տութի չեն ունենար : գ.

Նախանձաւորը կընմանի ջանասէր

[The various parts of] this world are situated far from one another; if they had remained until now with only their customary produce, arts, and native cattle and animals, they would truly lack many sorts of necessary things, as was the case with the land of [A]merica when the Europeans entered there. But because, from time to time, such men have arisen from those countries, who, upon seeing in foreign lands precious produce and animals that were not to be found in their own parts, became zealously inspired, and brought into their own countries the seed or planting of those plants, and some of those animals, and increased them day by day to such an extent, that now, having themselves sufficiently enjoyed their fruit, they send and sell the surplus to foreign lands; and with these [proceeds] they purchase what they lack and find useful; and thus they suffer no want of anything, whether necessary or ornamental. 6. The zealous man is like the diligent [worker]...

EAP180-1-2-163_056R.jpg

NOTE

109

NOTE: 109

TEXT

մեղուի • վե գի ինչպէս մեղուն լեռները ձորերը կը պըտըտի ,
ամմէն կերպ ծաղ կանց վրայ կը նստի, այս վարդի ծաղիկ է՝ այս
փուշի չըսեր • ամմէն մէկէն ալ իրեն պիտանի հիւթը կը ժողվէ ,
փեթա կը կը բերէ, և մեղրը կը շինէ • որ մինչև թագաւորներուն
ընծայ կերթայ : (սոր պէս ալ նախանձաւոր մարդը՝ զանազան
ազգի և քաղաքի օրէնքը, գի տութիւր, արհեստները, և այլ
սովորուի ները կը նայի և կը դիտէ • անոնց մէջէն որ ինչ լաւ է և
օգտակար և պիտանի, զանոնք կը զատէ և կառնու, և իր ազգին
մէջը կը ծաղկեցընէ . և ասանկով իր Հայ րենիքը ամմէն կերպ

աղէկութիւն օր ըստ օրէ կը պայծառացընէ , և բարեհաւ բաւ կընէ : Իսկ նախանձոտն՝ որ չար մոխսանքով լեցված է, ուրիշին աղէկութիւն չը տեսնար . և թէ տեսնալու ըլլայ՝ կը բամբա սէ և վար կը զարնէ, և միայն զինքը կը գովէ և կը մեծցընէ . որպէս թէ ամմէն կերպ աղէկութիւն կատարեալ է և պա կասութի մը չունի • վե զի նախանձոտը՝ ամբարտաւան և սնապարծ կըլլայ :

...of the bee; for as the bee roams the mountains [and] valleys, alights upon all kinds of flowers, and says not, “this is the flower of a rose, [and] this of a thorn,” [but] gathers from each one the nectar useful to it, brings [it] to the hive, and makes the honey, which even goes as a gift unto kings. In like manner also the zealous man looks upon and observes the laws, knowledge, arts, and other customs of diverse nations and cities; and whatever among them is good, profitable, and useful, these he separates and takes, and makes to flourish among his own nation. And thus does he brighten his Fatherland day by day with every manner of goodness, and renders it renowned. But the envious [man], who is filled with evil malice, sees not the good of another; and should he happen to see [it], he slanders and disparages [it], and praises and magnifies only himself, as though he were perfect in every manner of goodness and had no lack; for the envious [man] is haughty and vainglorious.

EAP180-1-2-163_057L.jpg

NOTE

110

[Note: 110]

TEXT

Ուստի սբ առաքեալն կը խրատէ ըստ լով. * Մի լիցուք սնապարծ՝ միմեանց ձայն տալոյ, և ընդ միմեանս նախանձե լոյ . | | զաղ . ե . 26 : է . Նախանձաւորը՝ ոչ թէ միայն իր նմանեաց աղէկութիւնը կը բաղձայ, այլ և անբան կենդանիները կը դիտէ, սուրբին անսուրբին խտրուի չընէր . որուն վրայ բնական բարութի մը եթէ տեսնայ, նա խանձաւոր ըլլալով յանձին կը բերէ , և այլոց կը հաղորդէ : կը նմանի արևու , որ աղի ծովուն մէջէն անուշ ջուրը

գոլորշի կընէ վեր կառնու , և անձրևելով երկիրը կոռո գանէ, և բազմապատիկ պտղաբերութեց պատճառ կըլլայ : Ը . Ուստի նախանձաւորը՝ ոչխարէն հնազանդուի կը սորվի . որով իր մեծին խրատը, պատվէրը և հրամանը մտիկ կընէ: Վ զի ոչխարը իր հովուին սրնգին և կոշմանը կը հնազանդի և կը հետևի . ինչպէս տէրն մեր ըսաւ . * Ոչխարք իմ ձայնի իմում լսեն . || յովհ . Ժ . 27 : Թ . Եղջերուէն (չէյիլէն) կարեկցուի կը սորվի . որով և տկար մարդուն ձեռք

Wherefore the holy Apostle admonisheth, saying: *Let us not be desirous of vain glory, provoking one another, envying one another* (Gal. 5:26). 7. The zealous [man] desireth not only the good of his fellow-men, but also observeth the brute beasts, making no distinction between the holy and the unholy; if he seeth a natural goodness in any of them, being zealous, he draweth [it] unto himself and imparteth [it] unto others. He is like unto the sun, which draweth up the sweet water from out of the salty sea by turning it to vapor, and, raining it down, watereth the earth, and becometh the cause of manifold fruitfulness. 8. Wherefore, the zealous [man] learneth obedience from the sheep, whereby he hearkeneth unto the counsel, the injunction, and the command of his superior. For the sheep obeyeth and followeth the pipe and the call of its shepherd, even as our Lord said: *My sheep hear my voice* (John 10:27). 9. From the deer (*jeyran*) he learneth compassion, whereby [he reacheth out a helping] hand unto the infirm man...

EAP180-1-2-163_057R.jpg

NOTE

111

NOTE: 111

TEXT

կը բռնէ, և անոր օգնական և թիկունք կըլլայ, որ անալ իր ապրուստը Հոգայ : 1] ո զի երբ այս կենդանիները մեծ գետմը անցնելու ըլլան, զօրեղները առ ջնէն կը լողան, և տկարները իրենց գլու խը՝ զօրեղներուն գլխուն վրայ դնելով, ուժ կառնեն, և

անոնց Հետ լողալով գե տը կանցնին: Ուստի կըսէ առաքեալն . *

Պարտ է մեզ որ կարօղս եմք՝ զտկարու թի տկարացն բառնալ.
 || Հռոմ . ԺԵ . 2 : Ժ . | որամարգէն (պըլպըլճինէն) ըն կերսիրութի
 կը սորվի • որով վայրենի և անկիրթ գազանի պէս դաժան և
 մարդ ատեաց չըլլար • իր ազգին և քաղաքա ցոյն
 ընկերակցուն չը զատվիր • ամմէն ազգօգուտ խորհրդի և
 բանի մէջ ա նոնց Հետ սրտանց միաբան և Համագործ կը գըտվի
 : 1] ո զի այս պատվական թոշունը իր տեսակը շատ կը սիրէ, և
 միշտ միատեղ կը շրջի: Ուստի և տրն մեր պատվէր տըվաւ նբ
 առաքելոցը՝ և անոնցմով ամմէն քրիս տոնեաներուն՝ ըսելով . *

Պատուիրան նոր տամ ձեզ, զի սիրեցէք զմիմեանս . ոպ սիրեցի
 ես զձեզ, զի և դուք սիրես

...[he] upholdeth [him], and becometh his helper and support, so that he too may provide for his livelihood. For when these animals are to cross a great river, the strong swim ahead, and the weak, placing their heads upon the [heads of the] strong, gather strength, and swimming along with them, cross the river. Wherefore the Apostle saith: “We then that are strong ought to bear the infirmities of the weak” (Rom. 15:[1]). 10. From the quail (*loramarg*, [that is, the] *bldrcin*) one learneth love of fellow man, whereby one doth not become cruel and misanthropic like a wild and untamed beast; [such a one] doth not separate himself from the company of his nation and fellow citizens, [but rather] is found heartily united and cooperating with them in every counsel and work profitable to the nation. For this noble bird dearly loveth its kind, and always travellet together [in flocks]. Wherefore also our Lord gave commandment unto the holy Apostles, and through them unto all Christians, saying: “A new commandment I give unto you, That ye love one another; as I have loved you, that ye also love [one another].”

EAP180-1-2-163_058L.jpg

NOTE

112

NOTE: 112

ջիք գմիմեանս • | | յովհ • ժգ • 34 : ժա . () իծեռնիկէն (խրոլանգրճէ խոհեմութի և Հանճարեղութի կը սո վի • որով ամմէն ընելու բանին մէջ խե կը բանեցընէ • զինքը և զիր կացութ ժամանակին բերմանցը և պարագայի յարմարելով կը վարվի , որ վերջը նե դութին չը կրիէ : 1] ա զի այս թռչունը անանկ վարպ տութի իր բունը կը կազմէ , որ մարդ կային ճարտարուիր Հագիւ կըրնայ անո նմանը շինել: Խոհեմութե կը ճանչնա պատշաճաւոր ժամանակը և տեղին , և այնպէս իր կենցաղը կը տնօրինէ • ձմռը վան ցուրտ ատենը ծովը կանցնի, ջեր մային գաւառը կերթայ , և ամռըվան ժամանակը նորէն ետ կը դառնայ կու գայ , որ իր կեանքը պահպանէ : Ուստի կըսէ սողոմոն . * | աւ է իմաս տուն քան զհզօր , և Հանճարեղ քան զայն՝ որ ունիցի դասակերտս մեծամե ծըս . | | առակ • իդ • 5 : Ժբ . Փիղէն (ֆիլէն)

Ծերատածութի կը սորվի • որով իր քաղաքին անկարը ծե րը՝ որ գործել չը կըրնար, կը նայի և կը

[...that ye love] one another" (John 13:34). 11. From the swallow (*kherlangēj*) [man] learneth prudence and ingenuity, whereby he employeth understanding in everything he is to do; he conducteth himself by accommodating himself and his condition to the exigencies of the times and circumstances, so that in the end he suffereth no distress. For this bird frameth its nest with such artistry that human skill can scarcely fashion the like thereof. With prudence it discerneth the fitting time and place, and ordereth its life accordingly; in the cold season of winter it passeth over the sea, goeth unto a warm province, and in the summer season returneth hither again, that it may preserve its life. Wherefore Solomon saith: "A wise man is better than a strong man, and a man of understanding than he that hath great possessions" (Proverbs 24:5). 12. From the elephant (*fil*) [man] learneth the care of the aged, whereby he looketh after and [provideth for] the infirm elderly of his city who are unable to work, and...

խնամէ . և այն մարդը՝ որ ձախորդ դիպ վածով մը ընկեր և աղքատացեր է, և ինք նիրմէն գործոյ մը վրայ չը կրնար ելլար, որ աւուր Հացի գին մը շահի, անանկին ձեռնտու կըլլայ , և բանի մը վրայ կը Հանէ . որ քիչ շատ վաստակ մը գտնայ, և կարօտ և ողորմելի չը մնայ : 1] 5 զի այս կենդանին երբ կը Հոգ- նի, կերթայ մէկ ծառի մը կը կըռթընի որ Հանգչի • Բայց աւելի կուզէ ուռի (սեօյի-տի) ծառի կըռթընիլ: Սակայն երբեմն կը պատահի որ մարմնոյն ծան րութէն այն ծառը կը կոտորի , և փիղը կը կործանի • ապա թէ փիղը ծեր ըլլայ՝ ինքիրմէն չը կըրնար կանգնիլ, պօռալու ձայն մը կը Հանէ . ան ատենը ուրիշ զօ րեղ փիղերը Հոն կը ժողվին, և ամմէն մէ կը իրէնց կարեացը չափ կաշխատին, և կոր ծանած փիղը վեր կը վերցնեն: Ուստի կըսէ իմաստունն . * | թէ գլորիցի մին՝ կանգնեսցէ գնա ընկեր իւր. և վայ միումն յորժամ՝ գլորիցի, և ոչ գուցէ միւս՝ որ յարուցանիցէ գնա: | | Ժող. դ . 10 : Ժգ . Եղջերուկ թռչունէն՝ իր ծը նօղքը պատուել կը սորվի . որով անոնց

...he careth for. And that man who, by some untoward accident, hath fallen and become impoverished, and of his own accord is unable to set about any labor to earn the price of his daily bread, to such an one he extendeth a helping hand and setteth him unto some work, so that he may find some small gain and not remain in want and misery. For when this beast [the elephant] groweth weary, he goeth and leaneth against a tree to rest; yet he preferreth to lean against a willow (*söyüd*) tree. But it sometimes happeneth that under the heaviness of his body that tree breaketh, and the elephant falleth down. Now, if the elephant be old, he cannot rise of himself, [and] he raiseth a trumpeting cry; thereupon the other strong elephants gather there, and each one laboreth according to his power, and they lift up the fallen elephant. Wherefore the Wise Man saith:

“For if one fall, his fellow will lift him up; but woe to him that is alone when he falleth, and hath not another to help him up.” Eccl. 4:10. 13. From the hoopoe (*eghjeruk*) bird, he learneth to honor his parents; whereby to them...

NOTE

Ը

NOTE: VIII.

EAP180-1-2-163_059L.jpg

NOTE

114

NOTE: 114

TEXT

Հարկաւոր պիտոյքը կը Հոգայ, և ուրախ սիրտ կը պահէ և կը մեծարէ . և ինքնալ ծնողացը օրհնութիւն յաջողութիւն և բարի կը գըտնայ : 1] ո զի այս գրած թռչունը՝ իր ծէ րացեալ ծնողը ուսոցը վրայ կը բառ նայ , և այնպէս կը պըտըտըտնէ : Ուստի կըսէ սիրաք իմաստուն . * Ս'ն ծարեա դու զհայր քո, զի ծաղկեցէ 'ի վր քո օրհնութի նր : || սիրաք . 7 . 6 : Ժդ . Հաւեն՝ որդեսէր ըլլալ կը սոր վի . որով զաւակունքը և ընտանիքը սի րով և գթութիւն կը դարմանէ . ինքը քիչ կուտէ, զանոնք կը կըշտացընէ . ինքը Հին կը Հագնի, անոնց նոր Հագցընել կը ջա նայ . օգտակարը և պիտանին կառաջար կէ, և ամմէն չար և վնասակար բաներէն կըզգուշացընէ և կը պահպանէ : 1] ո զի այս ընտանի թռչունը՝ ինչ պէս Հանապազ կը տեսնանք, իր ձագէ րուն վերայ գրած է . առաւել կը Հոգայ զանոնք՝ քան թէ զինքը: Երբ կերա կուր կը գտնայ՝ ձագերը կը կանչէ , և իրմէ աւելի կը կըշտացընէ . երբ ցինը (չայլախը) կը տեսնայ , իսկոյն ձագերը

...[he] provideth for their necessary wants, keepeth a cheerful heart, and honoureth [them]; and he himself, through the blessing of his parents, findeth success and good fortune. For this compassionate bird taketh up its aged parent upon its shoulders, and in this manner carrieth [it] about. Wherefore the wise

Sirach saith: "Honour thy father, that his blessing may flourish upon thee" (Sirach 3:8). 14. From the hen one learneth to be loving unto children, whereby one tendeth to [one's] children and household with love and compassion; he eateth little himself and filleth them; he weareth old [raiment] himself and striveth to clothe them in new; he setteth forth that which is useful and profitable, and doth caution and preserve [them] from all evil and harmful things. For this domestic fowl, as we daily behold, is compassionate toward its chicks; it careth for them more than for itself. When it findeth food, it calleth its chicks and satisfieth them more than itself; when it seeth the kite (the *chaylakh*), straightway [it gathereth] the chicks...

EAP180-1-2-163_059R.jpg

NOTE

115

NOTE: 115

TEXT

թնին տակը կը ժողվէ և կը պաշտպանէ : Անոր Համար ըսաւ տէրն մեր . * Քա_ նի՞ցս անգամ՝ կամեցայ ժողովել զման_ կունս քո՝ զոր օրինակ ժողովէ Հաւ ըզ ձագս իւր ընդ թնովք, և ոչ կամեցա_ ըսք : || մատ . իդ . 37 : Այսպէս ամմէն մէկ կենդանիներուն բնականին մէջը եղած աղէկութիւններէն՝ նախանձաւորը իրէն օգուտ կը Հանէ , և այնպէս իր բարքը և վարմունքը աւելի ևս բարի կընէ : Ժէ . Մրջումէն (խառընճայէն) նա_ խատեսութի կը սորվի . որով յաջողուն ժամանակը՝ անփոփոխ կարծելով անՀոգ չը կենար, այլ իմաստուն մտօք ձախոր_ դութինալ միտքը կը բերէ . և ան ատենին Հարկաւոր եղածը կաշխատի և յառա_ ջուց կը պատրաստէ . որ ձախորդութիւն յետոյ իրէն կեցութեւն վնաս չը տայ , կամ՝ թերութիւն անցնի : Վ ո զի այս փոքրիկ կենդանին՝ ան_ դադար աշխատանք ամուրվընէ ցորեն կը ժողվէ , որ ձմուրվան եղանակին ու_ տէ . և երբ ցորենը անձրևէն կը թրջի, արևը կը

դնէ և կը չորցընէ, և մէջ տեղէն

gathers and protects [them] under her wing. For this [reason], our Lord said: "How often would I have gathered thy children together, even as a hen gathereth her chickens under [her] wings, and ye would not!" (Matt. 24:37).^{*} In this manner, from the natural goodnesses found in every single animal, the zealous [man] derives benefit for himself, and thus renders his character and conduct even more virtuous. 17. From the ant (*khar■nchay*) [man] learns foresight; whereby in a time of prosperity, he does not remain careless, supposing [it] unchangeable, but with a prudent mind he also considers adversity; and he labors and prepares beforehand that which is necessary for that time, so that adversity does not subsequently harm his existence, or that it may pass lightly. For this small creature, with ceaseless labor, gathers wheat from the summer so that it may eat [it] in the winter season; and when the wheat is dampened by rain, it places [it] in the sun and dries [it], and from the middle --- ^{*} *Note: The citation reflects the source text's "Matt. 24:37," though the biblical verse is Matthew 23:37.*

EAP180-1-2-163_060L.jpg

NOTE

116

NOTE: 116

TEXT

կըճըղքէ որ չը բուսանի . և կըտանի իր բնակարանին ներսի կողմը կը պահէ, որ ոչ թըռչունքը ուտեն, և ոչ Հովը կարե նայ ցըրվել: Ուստի կըսէ իմաստունն . * Ե՛րթ առ մըջին ով վատ, և նախան ձեա ընդ ճանապարհս նր . և լէ՛ր իմաստ նագոյն ևս քան զնա . զի նր ոչ գոյ Հո դագործութի, և ոչ Հարկադիր, և ոչ ընդ տերամբք է . և պատրաստէ ամարա նի զկերակուր, և բազում՝ Համբարս դնէ ՚ի Հունձս : || առակ . զ . 6 : Ժզ . Իսկ նախանձտը՝ որովհետև իր կամքը և բաղձանքը գլխովին ապակա նեալ ունի, ոչ իր նմանեաց առաքինա գործ քաղաքավարութիւն , և ոչ ուրիշ ըստեղծվածի մը բնական աղէկուիը կը տեսնայ, որոնցմէ բարի

խրատ մը առնու: Այլ որինչ այլոց վնասակար է, բայց բը նութիը տըվեր է ոմանց կենդանեաց ի թէնց անձին պահպանութեր Համար , զանոնք իրէն օրինակ կառնու, և աւելի ախտաւոր կըլլայ : Ժէ . Ուստի նախանձոտը՝ բուէն (պալ խոաշէն) մարդատեաց ըլլալ կը սորվի . որով բարի մարդու մը Հետ ուղիղ սըր

it splits [the grain] so that it may not sprout; and it carries [it] and keeps [it] within its dwelling, so that neither the birds may eat [it], nor the wind be able to scatter [it]. Wherefore the Wise [man] saith: *Go to the ant, thou sluggard, and be envious of his ways; and be yet wiser than he. For he hath no husbandry, nor any compeller, nor is he under a master; yet he prepareth his food in the summer, and storeth up much provision in the harvest.* || Prov. vi. 6. 16. But the envious [man], because he hath his will and desire wholly corrupted, perceiveth neither the virtuous civility of his fellows, nor the natural goodness of any other creature, from which he might derive good counsel. But whatever is harmful to others—yet [which] nature hath given to certain animals for their own preservation—those things he taketh as an example for himself, and becometh yet more diseased. 17. Wherefore the envious [man] learneth from the owl (*paykhoash*) to be a misanthrope; whereby, with an upright heart toward a good man...

EAP180-1-2-163_060R.jpg

NOTE

117

NOTE: 117

TEXT

տով կենցաղավարուի ընել չուգէր, այլ մանաւանդ կը ջանայ վնասել, տեսնալով որ իր բնութերը դէմ է : 1] ‘ս գի այս գիշերասէր թռչունը՝ աւերակ և անմարդի տեղ կը բնակի . և կը տեսնայ որ աղանին մարդասէր և մարդամօտի է, կը չարանայ և թըշնա_մութի կընէ . աղանոցը կերթայ, անոր Հակիրթները կը ցրըվէ և կուտէ . որ չա_ճի և չը շատնայ: Ուստի կըսէ նք յով Հաննէս

աւետարանիչը . թէ * (մենայն որ աւետայ զեղբայր իւր՝
մարդասպան է . և գիտէք՝ զի ամ մարդասպան ոչ ոնի կեանս
յաւիտենականս յանձին Հաս_ տատեալ: | | ա . յօԳ . դ . 15 : Ժը .
Բորենիէն (զրավելանէն) դաւա_ ճանութի և խաբէական Հնարք
կը սոր_ վի . որով երբեմն այլոց բարեկամութի և պատիւ ցոյց կու
տայ • Բայց երբ ժամ պարապոյ (ֆըասանտ) գտնայ , չարաչար
կը վնասէ , սակայն և ինքն ալ անպա_ տիժ չը մնար : 1] 'ս զի այս
գայլաբարոյ գազանը՝ եր_ բեմն անտառներուն մէջը
կարավանին քովերէն կերթայ՝ մինչև որ մէկին ա_

[he] does not wish to conduct [himself] with [gentleness], but rather striveth to do harm, seeing that it is contrary to his nature. For this night-loving bird dwelleth in ruined and desolate places; and seeing that the dove is lover of mankind and seeketh human company, he groweth malicious and beareth enmity: he goeth unto the dovecote, scattereth her eggs, and devoureth [them], so that they may not increase and multiply. Wherefore Saint Hovhann■s the Evangelist saith: "Whosoever hateth his brother is a murderer: and ye know that no murderer hath eternal life abiding in him." [I John 3:15]. 18. From the hyena (*zravelan*) one learneth treachery and deceitful wiles, whereby he at times showeth friendship and honor unto others; but when he findeth an idle hour (*fërsaat* [opportunity]), he grievously harmeth [them]; yet he himself also remaineth not unpunished. For this wolf-natured beast sometimes followeth alongside the caravan in the forests, until unto one...

EAP180-1-2-163_061L.jpg

NOTE

118

NOTE: 118

TEXT

նունը սորվի . և ապա իր ձայնը մարդու ձայնի նմանցընելով՝
անոր անունը կու տայ և իրեն կը կանչէ . անալ իր ընկերը
կարծելով՝ երբ կարավանէն դէպ անտառը կերթայ , իսկոյն կը
յաւիշտակէ : Նոյնպէս երբեմն գիւղերու մօտերը կը պըտըտի . և

անունը սորված մարդուն բնակարանը կերթայ և կը կանչէ . և նա երբ խաբվի և դուրս ելլայ , վրան կը վազէ և կը գիշատէ : Ուստի կըսէ իմաս տունը . * Որ պատրաստէ յերեսս բարե կամի իրոյ որոգայթ , շուրջ արկանէ գայն զոտիւք իւրովք : | | առակ . իթ . 5 : ԺԹ . Աղվեսէն՝ կեղծաւորուի կը սոր վի . որով զանազան խաբէութիւններ գործ կածէ , որ իրէն շահ մը ընէ . ուստի ա սանկները ճանչնալ , և անոնց գաղտնի որոգայթներէն ըզգուշանալ յիրաւի խիստ դժվար է : Վե գի այս նենգաւոր կենդանին՝ ասանկ խորամանկութի մալ ունի , որ եր բեմն զինքը մեռել կը ձևացընէ . և երբ թռչունները իրաւ կարծելով գլխուն վրայ կիջնան , յանկարծ կը բռնէ զա նոնք և կուտէ : Ուստի կը խրատէ սի

[... learns the] name; and then, by likening its voice to the voice of a man, it utters his name and calls him to itself. And he, supposing it to be his companion, when he goes from the caravan toward the forest, it instantly snatches [him] away. Likewise, it sometimes prowls about the villages, and goes to the dwelling of the man whose name it has learned, and calls out; and when he is deceived and comes forth, it rushes upon him and devours [him]. Wherefore the Wise Man saith: **“A man that flattereth his neighbor spreadeth a net for his feet.”** (Proverbs 29:5). 19. From the fox, hypocrisy is learned, whereby [a man] employeth diverse deceits that he may make some gain for himself; wherefore to recognize such [men], and to beware of their secret snares, is in truth exceedingly difficult. For this deceitful beast hath also such cunning, that at times it feigneth itself dead; and when the birds, supposing [it] to be true, alight upon its head, it suddenly seizeth them and eateth [them]. Wherefore counselleth the [...]*

EAP180-1-2-163_061R.jpg

NOTE

119

NOTE: 119

TEXT

րաք իմաստունն, թէ * Օ այր իմաստուն և զողջախոհ յամ ժամ սիրեացես . զի ամ Բարտառանն սրտիւ և նենգաւոր իբրև զդէտ գիտէ զնենգութի , զի Բազմա դիմի է չարիք նր: || սիրաք . ժա . 32 : Եւ տրն մեր ասէ . || Օ գոյշ լերուք 'ի սուտ մարգարէիցն՝ որք գան առ ձեզ Հանդերձիւք ոչխարաց , և 'ի ներքոյ են գայլք յափշտակօղք : || մատ . է . 15 : Ի . (յսպէս նախանձոտը՝ առիծէն Հպարտութի կը սորվի . որով միայն իր անձը մեծ և արժանի պատվոյ կը Համա ըի, և գայլ ամ մարդիք անարգ և վատ թար: Ուստի կը պատվիրէ նք պօղոս առ ռաքեալք իր տիմօթէոս աշակերտին՝ ա սելով. * Մեծատանց՝ որ են յայսմ աշխարհի՝ պատուէր տաջիր՝ մի՛ Հպարտա նալ և մի՛ յուսալ 'ի մեծութի սնոտի: || ա . տիմօն . զ . 17 : Ուր ասէ մեծն օ գոստինոս . * Բարձ գհպարտութին, և Հարստութիք ոչ վնասեն || : Իա . (ըջէն՝ նախանձոտութի կը սորվի. որով կը տրտմի և ցաւ կընէ իր ընկերին յաջողութեւ և Համբաւոյն վրայ . և ու ըախ կըլլայ որալ թէ գանձ մը գտեր է,

...[Sirach the] wise, saying: "Love at all times the wise and prudent man; for the proud of heart and deceitful [one] knows deceit like an ambush, for manifold are his evils" (Sirach 11:32). And our Lord saith: "Beware of false prophets, which come to you in sheep's clothing, but inwardly they are ravening wolves" (Matt. 7:15). 20. Thus the envious [man] learns pride from the lion, whereby he considers only himself great and worthy of honor, and all other men contemptible and vile. Wherefore the Holy Apostle Paul commands his disciple Timothy, saying: "Charge them that are rich in this world, that they be not high-minded, nor trust in uncertain riches" (1 Tim. 6:17). Whereupon the great Augustine saith: "Take away pride, and riches will not harm." 21. From the bear, he learns envy, whereby he grieves and sorrows over the success and good reputation of his fellow; and he rejoiceth, as if he had found a treasure, [over his downfall]...

TEXT

երբ կը տեսնայ ձախորդութե և նեղութ մէջ ընկած : Ուստի կըսէ
 իմաստունը . * Անողորմ է արտամտութի, և սաստիկ է բարկութի .
 այլ նախանձ և ոչ իմիք ժուժ կալէ : || առակ . իէ . 4 : իբ . 1]
 արագէն (վայրի խոզէն) բարկա ցողութի կը սորվի, որով իր
 կամքին դէմ քիչ մը բան տեսնալու ըլլայ, իսկոյն կը րակի պէս կը
 բռնընկի • ոչ մեծ և ոչ պզտիկ կընայի • կատաղի գազանի պէս
 դէմն ելածը կը բըզբքտէ : (նոր Համար ըսաւ քն տրն մեր. * (
 մենայն որ բարկա նայ եղբոր իւրում տարապարտուց, պար
 տաւոր լիցի դատաստանի : || մատ . ե . 22 : իգ . Գայլէն՝
 խստասրտութի կը սորվի. որով տկարը ոտքի տակ կառնէ .
 ձեռքէն եկած վնասը կընէ . իրէն աղաչողներուն չը գըթար:
 Ուստի կըսէ իմաստունը • * Որ խնու զլսելիս իւր զի մի՛ լուիցէ
 տկարաց . և նա կարդասցէ առ տր, և ոչ լուիցէ նմա: || առակ .
 իա . 13 : իդ . Ուղտէն՝ ոխակալութի կը սորվի. որով իր եղբորը
 յանցանքը չընէրէր՝ որչափ մեղայ ըսէ • այլ արտին մէջը կը պահէ
 , մինչև պարապոյ ժամանակ

...when he sees [him] fallen into adversity and distress. Wherefore saith the
 Wise Man: "Wrath is cruel, and anger is outrageous; but who is able to stand
 before envy?" (Prov. 27:4). 22. From the wild boar he learneth irascibility,
 whereby, if he chance to see the least thing contrary to his will, he straightway
 flareth up like fire; he regardeth neither great nor small; [and] like a rabid beast
 he teareth to pieces whoever cometh before him. For this reason Christ our
 Lord said: "Whosoever is angry with his brother without a cause shall be in
 danger of the judgment" (Matt. 5:22). 23. From the wolf he learneth
 hardheartedness, whereby he trampleth the weak underfoot, worketh all the
 harm that lieth in his power, [and] pitieth not those that beseech him.
 Wherefore saith the Wise Man: "Whoso stoppeth his ears at the cry of the poor,
 he also shall cry himself [unto the Lord], but shall not be heard" (Prov. 21:13).

24. From the camel he learneth rancor, whereby he forgiveth not his brother's fault, however much he may cry *mea culpa*, but cherisheth it in his heart until an opportune time...

EAP180-1-2-163_062R.jpg

NOTE

121

[NOTE:] 121

TEXT

(Քրոսանա) գրտնայ, և անոր չարիք Հա սուցանէ, և իր վրէժը առնու: Ուստի քն տրն մեր ըսաւ . * Եթէ թողուցուք մարդկան զյանցանս նց, թողցէ և ձեզ Հայրն ձեր երկնաւոր • ապա թէ ոչ թողուցուք մարդկան զյանցանս նց, և ոչ Հայրն ձեր թողցէ ձեզ զյանցանս ձեր: | | մատ . գ . 14 : իե . Թիթեռէն (փերվանէյէն) Հետա քըրքըրուրի կը սորվի • որով իր բանը գործը երեսի վրայ կը ձգէ , ուրիշին գործքը իմանալու Համար ասդիս անդին դատարկ կը պըտըտի • որ բանսարկութե մէկին խօսքը մէկալին տանի և զըվարճա նայ : (նոր Համար կը խրատէ սիրաք ի մաստունը՝ ասելով . * Որ ինչ աւելին է քան զպէտս քո՝ զայն մի՛ զններ . և մի՛ մո լորիցիս կարծեօք, զի զբազում՝ Հանճարե դաց խորՀուրդս կարծօղ միտք գայթակ դեցուցին: | | սիրաք . դ . 24 : իզ . Բայց յետոյ ինչպէս թիթեռը իր անմիտ Հետաքրքրութիւնը ճրագին մէջը կիյնայ կերի և ոչ ինչ կըլլայ • ասոր պէս ալ նախանձոտ մարդը իր չար մախանօքը կայրի և կը տոչորի • ինչպէս կըսէ Հա

[...if] he finds [a pretext/opportunity (Tk. *f[red]rsat*)], and inflicts evil upon him, and takes his vengeance. Wherefore Christ our Lord said: "If ye forgive men their trespasses, your heavenly Father will also forgive you; but if ye forgive not men their trespasses, neither will your Father forgive your trespasses." (Matt. 6:14). 25. From the butterfly (Tk. *pervâne*) he learns inquisitiveness; whereby he abandons his own affairs neglected, [and] wanders

idly hither and thither to learn the business of others, so that through slandering he may carry the word of one [person] to the other and amuse himself.

Therefore Sirach the wise admonisheth, saying: “Seek not out the things that are too hard for thee [lit. that are more than thy need]; and be not misled by [vain] conceits, for conjecturing minds have made to stumble the thoughts of many ingenious men.” (Sirach 3:21–24 [Arm. 4:24]). 26. But afterward, just as the butterfly through its foolish curiosity falls into the lamp, is consumed, and comes to naught; in like manner also the envious man is burned and scorched by his evil malice, as saith [...]

EAP180-1-2-163_063L.jpg

NOTE

122

[Note:] 122

TEXT

սարակաց առածը . || Ով որ նախանձի, նախ ինքն խանձի || :
Ապա ով բարեմիտ մանկունք՝ ՚ի տը դայութէ միշտ աղէկին
նախանձաւոր եղիք, ոպ զի ՚ի մեծութե կրթեալ և ա_ ռաքինի
ըլլաք . և օգտակար և յիշատա_ կաց արժանի գործ մը ընելով՝
ազգէ ազգ անուն բարի ունենաք : Ոստի կըսէ սբ առաքեալը . *
՚Նախանձաւոր լերութ շը նորհացն, որ լաւն են: || ա . կոր . ժբ .
31:

[... the] common proverb: “Whosoever envieth, is himself first scorched.”

Therefore, O well-disposed children, from childhood be ever zealous for the good, so that in adulthood you may be cultivated and virtuous; and, by performing a deed profitable and worthy of remembrance, you may possess a good name from generation to generation. Wherefore the holy Apostle saith: “Be zealous for the gifts that are better” (I Cor. 12:31).

HEAD

ԳԼ · Ժ: Ազգասիրութիւն:

CHAPTER X. Love of [One's] Nation.

TEXT

Ազգասիրութիւնը անանկ գեղեցիկ և պատվական առաքինութիւն մըն է, որ ու_ ընդ ամէն բարոյական առաքինութիւնները իր մէջը կը պարունակէ : Վ ա զի ուրիշ առաքինութիւնները մաս_ նաւոր մոլութիւններու դէմ կը դընեն , և անոնց անկարգութիւնները կուղղեն . իսկ սա՝ ամէն կերպ մոլութիւն և անկար գութի կը բարեկարգէ . կը նմանի անանկ ազնիւ և զօրաւոր տեղի մը , որ ամէն

Love of nation [patriotism] is so fair and honorable a virtue that it comprehendeth within itself all other moral virtues. For the other virtues set themselves against particular vices and rectify their disorders; whereas this [virtue] reformeth every manner of vice and disorder. It is like unto so noble and mighty a place, which all...

EAP180-1-2-163_063R.jpg

NOTE

123

NOTE: 123

TEXT

վնասակար ախտ և հիւանդութիւն կը բժշկէ: Ասոր ներհակ՝ ազգատեցութիւն անանկ վատթար և վնասակար մոլութիւն մըն է, որ ու ընդ ամէն մոլութիւնները իր հետ կից ունի: ա . 1] ա զի ազգատեցութիւն ամէն բա ընկարգութիւն կը խանգարի . մեծը և պըզ տիկը՝ Հարուստը և աղքատը՝ իրենց վիճակին պատկանեալ պարտաւորութիւն չեն կատարեր , իրենց արժան և վայելուչ եղածը չեն ընէր: Ո՛չ մեծը գթութիւն և խնամք կընէ փոք ըին , և ո՛չ փոքը հնազանդութիւն կընէ մեծին . ո՛չ ծառայն միամիտ սրտով կը ծառայէ, և ո՛չ տէրը անոր աշխատանքին արդար Հատուցում կընէ: 1] ա զի արդարութիւն՝ որ այլ առաքինութեց կանոնաւորիչն է, ան ալ իր ուղղութիւն կը ծըռէ . անոր Համար Հայրենասէրը՝ իրեն ազգօգուտ գործոցը արժանի պա տիւ և շնորհակալութիւն չունենար : Երախտաւորը՝ իր արդիւնաւոր ջա նիցը Համեմատ

վարձք չը կըրնար առնէր: Բանսարկուն և մարդահաճոյն՝
բազում օգտիւ ՚ի բարուե կը վայելէ : Ունայնա բան
Հացկատակը՝ ամմէն տեղ յարգանք

...it healeth harmful pestilence and sickness. Contrary thereto, hatred of one's own nation is so vile and harmful a vice that it hath all other vices conjoined with it. First, because through hatred of the nation all good order is disrupted; the great and the small, the rich and the poor, perform not the obligations appertaining to their station, nor do they do that which is worthy and becoming unto them. Neither doth the great show compassion and care unto the small, nor doth the small render obedience unto the great; neither doth the servant serve with a simple heart, nor doth the master make just recompense for his labor. Secondly, because justice, which is the regulator of the other virtues, also perverteth its rectitude; wherefore the patriot receiveth not the honor and thanksgiving worthy of his deeds beneficial to the nation. The benefactor cannot receive a reward commensurate with his fruitful strivings. The slanderer and the sycophant abundantly enjoy benefits in prosperity. The empty-talking parasite [findeth] respect in every place...

EAP180-1-2-163_064L.jpg

NOTE

124

NOTE: 124

TEXT

և ընդունելութի կը գտնայ: Բ . (զգատեցութի՝ բոլոր ազգին մէջ
խռովութի և անմիաբանութի կը տիրէ . անոր Համար Հայրը՝ իր
որդւոյն պակա սուիը ծածկելու տեղը, կընայի որ անոր վրայ
պակասուի մը գտնայ և պախարակէ: (յալէս որդին ալ՝ իր Հօրը
մեծա_ րանք և օգնութի ընելու տեղը, թշնա_ մութի ընել կը
ջանայ : (ղբայրը՝ իր եղբօրը փոքր պակասուիը մեծ կը տես_ նայ
. և ընկերը՝ իր ընկերին վրայ զուր տեղը յանցանք կը դնէ : (ւ
ասանկով վէճ և կռիւ կը յարուցանեն . օգտակար խրատները և
յորդորմունքը մէկդի կը ձը գեն, և մէկգմէկ վնասի կը

Հանդպցընեն: դ . (զգատեցուք՝ ողորմելի և խեղճ անձինք երեսի վրայ կը մնան . աղքատին և տնանկին պէտք եղած գթութիւն և խնամքը չըլլըվիր • որքը և այրին բար_ ձի թողի կըլլան : 11 5 զի ամմէն մարդ անանկ կըղնէ մտացը մէջը, ոպ թէ մինակ իրէն Համար է ծներ, և ոչ թէ իր ընկերին Համար ալ. անոր Համար մինակ իր աղէկ ապրիլը կը նայի, և չքաւորը բնաւ երբէք միտք չը ...and findeth acceptance. Second, by nation-hatred [discord among compatriots], turmoil and disunion reign throughout the entire nation; wherefore the father, instead of covering the fault of his son, looketh to find some fault in him and reproacheth [him]. Likewise the son also, instead of showing honor and assistance to his father, striveth to show enmity. The brother deemeth the small fault of his brother great, and the companion imputeth blame upon his companion unjustly. And in such manner they stir up dispute and strife; they cast aside profitable admonitions and exhortations, and bring ruin upon one another. Third, by nation-hatred, the miserable and wretched persons are left abandoned; the mercy and care needful for the poor and the destitute are not rendered; the orphan and the widow are forsaken. For every man so conceiveth in his mind as if he were born for himself alone, and not for his fellow also; wherefore he looketh only unto his own good living, and the indigent cometh not at all into [his] mind...

EAP180-1-2-163_064R.jpg

NOTE

125

NOTE: 125

TEXT

բերէր: Եւ չուզէր գիտնալ, թէ մարդ կութեան պարտաւորութի է օգնութի ընել անոնց , որ նեղութե մէջ ընկեր են, և ճար չունին , և ինքիրեննին չեն կըրնար ելլար: դ . (զգատեցուք՝ դպրատունները օր ըստ օրէ կը խանգարին և կաւրըվին . և ազգին տղաքն ալ քաղաքավարական կրթութեն՝ և այլ Հարկաւոր ուսմունք ներեն կը զըրկըվին, և վայրենի և տգէտ կը

մնան . և ասանկ մեծնալով՝ իրենց տը դաքն ալ իրենց պէս
 անվարժ կը թողուն: 1] ո զի ինչպէս որ իրենք միայն Հա սարակ
 կարդալ և գրել գիտեն , իրենց գաւակներուն ալ այս չափս
 բաւական կը սեպեն . և չեն բաղձար և Հոգ չեն տա նիր, որ
 քերականոյի և գրաբառ լեզուն ալ սորվին . ոպ զի Հին և նոր
 կտակարա նը, և այլ Հոգեշահ վարդապետուեց և օգտակար
 ուսմանց գրքերը կարդան և Հասկընան . և ջերմեռանդ
 քրիստոնեայ և մարդավարի և ազգասէր ըլլան : Ե . (
 զգատեցուիք՝ ոմանք մարդիք ի րենց Հայերէն պատվական
 լեզուն ա նարգ և ցած Համարելով՝ տան և ընտա

[he] would bring. And he would not wish to know that it is the duty of
 humanity to render aid unto those who have fallen into distress, and possess no
 remedy, and cannot raise themselves up of their own accord. 4. Through
 negligence, schools are spoiled and ruined from day to day; and the children of
 the nation are likewise deprived of civil education and other necessary studies,
 remaining savage and ignorant; and having grown up in this manner, they
 leave their own children uninstructed like unto themselves. For just as they
 themselves know only common reading and writing, they deem this measure
 sufficient for their children also; and they neither desire nor take care that they
 should learn grammar and the classical tongue as well, so that they might read
 and understand the Old and New Testaments, and the books of other
 soul-profitng doctrines and useful studies, and [thereby] become devout
 Christians, courteous, and patriotic. 5. Through negligence, certain men,
 deeming their precious Armenian tongue base and mean, [in their] home and
 fam[ily]...

EAP180-1-2-163_065L.jpg

NOTE

126

NOTE: 126

TEXT

նեացը մէջ օտար լեզու կը խօսին . և ա_ նոնց որդիքնալ անանկ սորվելով՝ իրենց Հայրենի լեզուէն բոլորովին անծանօթ և անտեղեակ կը մնան : Ինչպէս ահա եղեր են քանի մը երկրի Հայկազուն բնակիչները • որոնք ոչ գիրք և ոչ ատետարան կը Հասկընան • ոչ ած_ ային ժամերգութե և ոչ սբ պատարագի ընթերցվածներուն Համը կառնեն . այլ ժամուն մէջը՝ որպ թէ ուրիշ քրիստո_ նեայ ազգի մը եկեղեցի կը մըտնան և կաղօթեն, և Հոգևոր քաղցրութէն ան_ ճաշակ կելլան : Եւ եթէ լաւ մը մտածելու ըլլանք՝, և այլ բազում՝ վնաս և եղկութի ազգա_ տեցութե կըրնայ յառաջ գալ, և բոլոր ազգը թըշվառ և ողորմելի ընել. միայն ազգասիրութե առաքինութին է՝ որ այս վնասները կը բառնայ, և որչափ կարելի է՝ ազգը բարեբաստ և երջանիկ կընէ : դ . (զգասէրը՝ իր ազգին աղէկուեր վրայ կուրախանայ և կը փառաւորի . և անոր պակասութեը վրայ կը տրտմի և սրտանց կը ցաւի . և ձեռքէն եկածին չափ անոր օգնուի կընէ :

...they speak a foreign tongue among [their own], and their children, learning thus, remain entirely unfamiliar with and ignorant of their native language. Just as has indeed happened to the Armenian inhabitants of several lands, who understand neither the books nor the Gospel; they savor the taste neither of the divine liturgy nor of the readings of the Holy Mass, but during the service, they enter and pray as if in the church of some other Christian nation, and come away without tasting of spiritual sweetness. And if we are to reflect carefully [upon it], many other harms and miseries can arise from hatred of one's nation, rendering the entire nation wretched and pitiful. It is only the virtue of patriotism that removes these evils and, as far as possible, makes the nation prosperous and happy. 4. The patriot rejoices and glories in the well-being of his nation, and grieves and sorrows from the heart over its shortcomings, and, as much as lies in his power, renders it aid.

EAP180-1-2-163_065R.jpg

NOTE

TEXT

Ուստի երբ կը տեսնայ իր ազգին վր պակասութի մը կամ անկարգութի մը, իր ազգը չի ատեր, աչքէն չը հանէր, և զըզ վելով մէկ դի չը քաշվիր. այլ ամ հոգով կաշխատի, և այն պակասութիը կամ ան կարգութիը կուղղէ և կը բարեկարգէ: Վե զի եթէ առանձին մարդ մը՝ որ չափ և առաքինի և կատարեալ ըլլայ, տակաւին մէկ պակասութի մը անոր վրայ կը գըտնըվի : (պա մէկ մեծ ազգ մը՝ որ զանազան ազգի և քաղաքի մէջ բնակած է, կարելի՞ է մի արդեօք՝ որ բնաւ մէկ պակասութի մը չունենայ : Մի թէ ազգ ըսածնիս՝ այլ և այլ բարք և բնաւորութի ունեցող մարդկանց Հաւաքումն չէ՝ մի • որ ամմէն մէկը առան ձին՝ քիչ կամ շատ պակասութի ունին : (պա երբ միատեղ հաւաքեալ մտածվին, արդեօք այն բարոյական միութիը անոնց պակասութիը կը բառնա՞յ մի . ոչ ապաքէն առանց պակասութե չը կըրնար ըլլալ, զի անպակաս միայն ած է: (պա անհնար է որ մէկ մեծ և տարածեալ ազգ մը՝ բը նաւ պակասութի մը չունենայ : Բայց ինչպէս ճշմարիտ բարեկամը՝ իր

Wherefore, when he seeth in his nation some defect or some disorder, he doth not hate his nation, nor cast it from [his] sight, nor withdraw aside in disgust; but laboureth with all [his] soul, and correcteth and setteth in order that defect or disorder. For if [even] an individual man, however virtuous and perfect he may be, yet hath some defect to be found in him, how then is it possible that a great nation, dwelling among diverse nations and cities, should have no defect at all? Is not that which we call a nation an assemblage of men having diverse customs and dispositions, every one of whom individually hath more or less defect? When, therefore, they are considered as gathered together, doth that moral union take away their defect? Nay, surely it cannot be without defect, for God alone is faultless. It is impossible, then, that a great and widespread nation should have no defect whatsoever. But just as a true friend [unto] his...

NOTE

128

NOTE: 128

TEXT

բարեկամին պակասուիլը չը գովէր մար_ դահաճոյի պէս . կամ՝
այլոց չը պատմէր և վար զարնէր թշնամոյ պէս . այլ ծածկա_
բար իրէն կիմացընէ, և այնպէս սիրով կուղղէ : (պա թէ անոր
պակասութիւնը՝ իբրև բարեկարգութի մը գովէ , կամ՝ թէ այլոց
Հրատարակէ և բամբասէ , այնպիսին չէ բարեկամ: (սոր պէս ալ
ճշմարիտ ազգասէր չէ, որ եթէ ժամանակին բերմունքէն կամ՝
անհոգութեն՝ ազգին մէջը պակասութի մը մտեր է, զայն կը ծածկէ
կամ՝ կը ջատա_ գովէ , և կը թողու որ անանկ մնայ . և կամ՝
օտարներուն կը բամբասէ, և իր ազ գը վար կը զարնէ . և չը
մտածէր որ ինքն ալ նոյն ազգէն է . իր ազգը պախարակէ_ լով՝
ինքնալ պախարակելի կըլլայ : է . (զգասէրը՝ իր ազգին մէջէն
խը ռովութիւն կը վերցընէ, և խաղաղութի կը Հաստատէ : 1 | ո գի
իր ազգը կը սիրէ, ոչ թէ իր շահուն Համար, այլ թէ պար
տականութի ունի սիրել: Ուստի կը քննէ կը նայի խոռովութե
պատճառները , և զանոնք կը բառնայ . և կոխ և Հակառա կութի
ընելու առիթ մը չը մնալով, սէրը

[He] does not praise the fault of a friend like a man-pleaser, nor does he
recount [it] to others and disparage [him] like an enemy; rather, he secretly
informeth him, and thus in love correcteth [him]. But if he praise his fault as [if
it were] a virtue, or publish [it] abroad to others and slander [him], such a one
is not a friend. In like manner also, he is not a true patriot who, if by the
circumstance of the times or through neglect a defect hath entered into the
nation, concealeth or defendeth it, and suffereth it to remain thus; or slandereth
[his people] to foreigners and disparageth his nation, not considering that he
himself is of the same nation; [for] by reproaching his nation, he himself
becometh reproachful. 7. The patriot removeth discord from within his nation,

and establisheth peace. For he loveth his nation, not for his own gain, but because he hath an obligation to love [it]. Wherefore he examineth and looketh into the causes of discord, and taketh them away; and, no occasion remaining to make strife and contention, love...

EAP180-1-2-163_066R.jpg

NOTE

129

NOTE: 129

TEXT

և միաբանութիւն ինքնին կը Հաստատուի : Եւ ապա կըսկըսին իւրաքանչիւրքը՝ Հարկաւորութե ատենը փոխադարձաբար օգնականութի ընել միմեանց . և ամմէնքն 'ի միասին Հասարակաց Բարւոյն և օգտին Համար աշխատիլ: Եւ յետ այնորիկ մի_ մեանց վրայ պակասութի մը տեսնան նէ, աչքերնուն չերևնար • վե զի Հասարա_ կաց առած է, թէ | | Սէրն կոյր է իր բա_ րեկամին պակասութիւնը տեսնալու | | • անոր Համար գլուխ պատվիրանին սէր է ըսաւ նբ պօղոս առաքեալը : ը . ազգասէրը՝ իր ազգին աղքատը և տնանկը՝ որբը և այրին, որ իրենց Հար_ կաւոր պէտքը իրենք չեն կըրնար Հոգալ, և այլոց օգնութեը կը կարօտին , անոնց կը գթայ և կողորմի • վասն զի իր ազգին վրայ սէր ունի , ինչպէս զաւակ մը իր Հօրը վրայ : Ուստի երբ կը տեսնայ կարօտ մը կամ փորձանաւոր մը, անոր խղճութեը սիր_ տը չը դիմանար, ձեռքէն եկած խնամքը կընէ : (ս ալ զիտէ, թէ մարդոյս բնա_ կան պարտքն է, օգնութի ընել ընկերին, որ նեղութե մէջ ընկեր է և չը կըրնար թ

and unity is established of itself. And thereafter, each of them beginneth, in time of necessity, to render mutual aid one to another, and all together to labor for the common good and benefit. And after that, if they behold any shortcoming in one another, it is not seen by their eyes; for it is a common proverb that, “Love is blind unto the shortcoming of its friend”; wherefore the

holy apostle P█ghos [Paul] said, [“Now] the end of the commandment is charity [love].” 8. The lover of his nation [the patriot] pitieth and hath mercy upon the poor and the destitute, the orphan and the widow of his nation, who cannot themselves provide for their necessary wants and stand in need of the assistance of others; because he hath love for his nation, even as a child toward his father. Wherefore, when he beholdeth one in need or one afflicted by misfortune, his heart cannot endure that [person's] misery, [and] he bestoweth what care he can. He also knoweth that it is the natural duty of man to render aid unto his fellow-man who hath fallen into distress and cannot...

EAP180-1-2-163_067L.jpg

NOTE

130

NOTE: 130

TEXT

ելլար. և պէ՛տք է իր կարողութիւնը չափ անոր կարօտութիւնը բառնալ կամ թեթևցնել: Եւ ասով յայտնի կըլլայ, թէ չէ՛ նա անձնասէր, միայն իր անձին Հանգստութիւնը Հետևող, այլ մանաւանդ ածասէր, իր ընկերին ալ բարերարող: Ուստի կըսէ նր յովհաննէս աւետարանիչը. * Օ այս պատուէր ունիմք առ ՚ի նմանէ . զի որ սիրէ զած , սիրէ նաև զեղբայր իւր : | | ա . յովհ . դ . 21 : թ . ազգասէրը կը ջանայ որ դպրա_ տունները օր է օր ծաղկին և բարգաւա_ ճին : 1] ա զի լաւ գիտէ , թէ դպրա_ տունն է՝ որ բոլոր ազգը կրթեալ և քաղաքավարի կընէ . քանզի իւրաքանչ իւր մարդ ՚ի տղայութե Հոն կրթըվե_ լով, ՀետզՀետէ սուպրութիւն ազգէն բո_ լորովին կը բարձրվի : Անոր Համար թէ խորՀրդով, թէ խօս քով, թէ աշխատանքով, թէ արծաթով՝ դպրատուններուն շինութիւն և բարե_ կարգութիւն ջանք կընէ . որով ազգին մանկունքը Հոգևոր և մարմնաւոր ուս_ մամբ և գիտութիւն կը զարդարին, և նր եկեղեցին շինութիւն կառնու և կը պայծա_ ...[he] should not be [indifferent], and he must, according to his ability, remove or relieve the other's need. And by this it becomes manifest that he is not a

self-lover, pursuing only the comfort of his own person, but rather a lover of God, and a benefactor to his fellow man also. Wherefore the holy Evangelist Yovhann[■]s saith: * "And this commandment have we from him, That he who loveth God love his brother also." (I Yovh. iv. 21). [Secondly], the lover of the nation striveth that the schools may flourish and prosper from day to day; for he well knoweth that it is the school which maketh the entire nation educated and civil. For, every person being educated there from childhood, uncouthness is by degrees utterly lifted away from the nation. On that account, whether by counsel, by word, by labor, or by silver, he maketh effort toward the building up and good order of the schools; whereby the children of the nation are adorned with spiritual and bodily learning and knowledge, and the holy Church receiveth edification and shineth forth...

EAP180-1-2-163_067R.jpg

NOTE

131

NOTE: 131

TEXT

ռանայ • և ազգին անունը և Համբարձ՝ ուրիշ ազգաց քով կը բարձրանայ , և վարկում և պատիւ կունենայ : Ժ . (զգասէրը՝ իր Հայրենի ազգին լեզուն կը խօսի տան և ընտանեացը մէջ. ոպ զի իր զաւակունքնալ զայն սորվին և 'ի գործ ածեն : 1) ո զի աղէկ գիտէ, թէ ազգին գլխաւոր կապը՝ լեզուն է . որով բիւրաւոր բազմութի ազգին կը միա տրէ և մէկ ազգ կընէ • ուստի այն մարդը՝ որ իր ազգին լեզուն չը գիտէր, ազ գէն զատված և բաժնըված կը սեպվի : Շ ատ անգամ տեսած ենք և գիտեմք. որ օտար ազգերը մեր վրայ կը ծիծաղին, երբ խօսած ատեննիս՝ մեր խօսքին մէջը իրէնց լեզվին բառերը կը խառնենք . և մեզի ծաղը կընեն ըսելով, | | (փսոս որ աշխատ եղար Հայերէն խօսելու Համար, երբ ըսածներուդ շատը մենք Հասկը – ցանք | | : (պա որչափ առաւել ծաղը ըլլա լու արժանի կը գըտվինք, երբ մեր բուն լեզուն բնաւ չը գիտնանք, և բոլոր խօ սակցութիւնիս օտար

լեզու ընենք: Շ ատ անձինք ալ կան, որ իրենց Հայ րենի լեզուն
գիտեն . բայց ինչպէս յա

[... rises], and the name and renown of the nation is elevated before other nations, and it gains credit and honor. 10. The patriot speaks the language of his ancestral nation at home and among his family, so that his children also may learn it and put [it] into practice. For he knows well that the principal bond of the nation is language, whereby [it] unites the myriad multitude of the nation and makes [them] one nation; therefore, that man who knows not the language of his nation is accounted severed and divided from the nation. We have seen and known many times that foreign nations laugh at us when, in our speaking, we mix words of their language into our speech, and mock us, saying: “Alas that you took the trouble to speak Armenian, when we understood much of what you said!” How much more worthy of mockery, then, are we found to be when we know not our own native tongue at all, and make our entire conversation in a foreign language! There are also many persons who know their native language; but, as of[ten...]

EAP180-1-2-163_068L.jpg

NOTE

132

NOTE: 132

TEXT

ռաջ ըսինք , անպիտան և անարգ լեզու մը սեպելով, օտար լեզու
կը խօսին , և իրենց զաւակացնալ զայն կը սորվեցընեն: Թո՛ղ
զանոնք՝ որ եթէ մէկը անխառն և մաքուր աշխարհաբառ լեզու
խօսակ_ ցութի ընելու ըլլայ օտարի քով, զայն_ պիտի ծաղը
կընեն : Այս տեղը կարճ խօսքով անկարելի է անանկներուն
Հասկըցընել Հայկական լե զուին ազնւովուիը : Մէկ մը որ՝ է առա_
ջին և մայր լեզուն աշխարհի, որ ադամ՝ նախահայրէն նոյ
նահապետին անցաւ . և յետ ջրհեղեղին նոյի տապանը Հայաս
տան երկիրը՝ արարատ լեռանը վրայ նըստաւ . նոյ իր
ընտանեօքը ելաւ նախի_ ջնանու Հողը բնակեցաւ : Եւ երբ

բաբելոնի աշխարհին մէջը՝ ՚ի պատիժ աշտարակաշինուն Հոն եղողնէ րուն լեզուն խառնակվեցաւ , նոյի և իր ընտանեացը և այլ Հայաստան բնակողնէ րուն լեզուն անխառն մնաց : Եւ երբ մեր Հայկ նահապետը բաբի լոնէն Հայաստան եկաւ, որ այն ժամա_ նակը նոյ կենդանի էր . ինքնալ նոյի և այլ Հայաստան բնակողներուն լեզուն

[...as we] said before, deeming [their own tongue] a useless and vile language, they speak a foreign tongue, and teach the same to their children as well. Let alone those who, if someone should happen to converse with a foreigner in unmixed and pure vernacular [Armenian], mock such a person. In this place, it is impossible in a few words to make such [people] understand the nobility of the Armenian tongue. Firstly, that it is the first and mother tongue of the world, which passed from the forefather Adam to the patriarch Noy; and after the Deluge, Noy's ark rested in the land of Hayastan, upon Mount Ararat; Noy went forth with his family [and] dwelt in the land of Nakhijevan. And when, in the land of Babel, the language of those who were there was confounded as a punishment for the building of the tower, the language of Noy and of his family, and of the others dwelling in Hayastan, remained unmixed. And when our patriarch Hayk came from Babel to Hayastan—at which time Noy was [still] alive—he too [spoke] the language of Noy and of the other inhabitants of Hayastan...

EAP180-1-2-163_068R.jpg

NOTE

133

NOTE: 133

TEXT

ըսկսաւ խօսիլ, որ իր առաջին և բուն լեզուն էր . և ասանկով այն ածապարզև լեզուն աղամայ՝ մեր Հայոց ազգը ժառանգեց: Եւ այս լեզուն է, որ այժմ գրաբառ լեզու կըսվի . որով ածաշունչ գիրքը, և այլ շատ պատուական գրքեր գրված են. և մեր մաքուր աշխարհաբառ լեզուն աս կէց ծներ է . և նոյն գրաբառին շատ

մօտ է . և անով գրաբառը շուտ և հեշտ կը սորվըվի : Եւ մէկմալ՝
որ շատ անուշ է մեր Հայոց լեզուն . վե գի ոչ կոկորդային և
խուժադուժ կը հնչէ, և ոչ լեզուի ծայրով կը խօսվի • այլ
միշտասահման և քաղցր Հնչում ունի: (նոր Համար ամմէն այլ և այլ
ազգի լեզու կըրնանք իստակ խօսիլ. մինչև ուրիշները չեն
կըրնար ճանչնալ, թէ օտար ազգ է խօսողն: Եւ ասոնցմէ՝ ի զատ՝
խիստ ճոխ և Հա թուստ է Հայոց լեզուն՝ իր բուն և սեպ Հական
բառերովը, մինչև մէկ նշանակու թե վերաբերեալ, շատ բառեր
կան . իսկ բարդելով և ածանցելով անթիւ բառեր կրնայ ունենար
Հայոց լեզուն , ինչպէս

...began to speak, which was his first and original tongue; and in this manner
our Armenian nation inherited that God-given language of Adam. And this is
the tongue that is now called the *grabar* [classical] language, in which the
Divinely-inspired Book [the Holy Scriptures] and many other most worthy
books are written. And from this our pure *ashkharhabar* [vernacular] tongue
was born, and it is very close to the same *grabar*, and thereby *grabar* may
be learned quickly and with ease. And furthermore, our Armenian language is
exceedingly sweet, for it sounds neither guttural and barbarous, nor is it spoken
[merely] with the tip of the tongue; rather, it possesses a temperate and sweet
pronunciation. On this account we are able to speak the language of every
diverse nation with clarity, to such a degree that others cannot discern that the
speaker is of a foreign nation. And apart from these [qualities], the Armenian
tongue is exceedingly copious and rich in its original and proper words, so
much so that there are many words pertaining to a single meaning; and through
compounding and derivation, the Armenian tongue can possess countless
words, just as...

EAP180-1-2-163_069L.jpg

NOTE

134

NOTE: 134

TEXT

յայտնի է քաջ լեզուագէտներուն : Ուստի երբ մեր ազգին մանկունքը ուսման սէր ձգեն, քերականութի և գրաբառ լեզուն աղէկ սորվին , այն ժամա նակը ինքնին կը Հասկընան և կը վկայեն մեր Հայոց լեզուին պատուականութիւր: Հիմա այս միայն թող լաւ մտածեն, թէ քանի՞ վնասակար է շահի և վաստակի Հայերէն լեզու չը գիտնալ, և Հարկաւոր կամ ծածուկ խօսելիքը՝ առուտորի մէջ օտար լեզու խօսիլ: Եւ յիշատի ոչ թէ միայն շահի և վաստակի վնաս կը բեռէ, այլ և կենցաղավարութե մէջ վտանգաւոր է, և անգգուշ մարդը՝ փորձանքի մէջ կը ձգէ . ինչպէս որ շատ անգամ պատահեր է : Ուստի ազգասէրը աղէկ գիտնալով, թէ խիստ Հարկաւոր և օգտակար է ազգին անխառն և մաքուր Հայերէն խօսիլ, դպրատանց մէջը այն լեզուն սորվը ցընել կուտայ տղայոց . և կը ցանկայ, որ ամմէն մարդ նոյն մաքուր լեզուն խօսին, և իրենց զաւակացը սորվեցընեն : Ուրիշ քերականութի և գրաբառ լեզուն ան աշխատ սորվին, և ածաշունչ և այլ օգ

...is well known to skilled linguists. Therefore, when the youths of our nation devote themselves to the love of learning, and learn well grammar and the classical tongue [*Grabar*], at that time they shall understand of themselves and bear witness to the precious excellence of our Armenian language. Now, let them only reflect well upon this: how detrimental it is to profit and earnings not to know the Armenian tongue, and to speak a foreign language in commerce [when conveying] necessary or confidential matters. And truly, not only doth it bring harm to profit and earnings, but it is also dangerous in social conduct, and casteth the incautious man into peril, as hath often occurred. Wherefore the patriot, knowing full well that it is exceedingly necessary and profitable for the nation to speak unadulterated and pure Armenian, causeth that tongue to be taught unto the children in the schools, and desireth that all men speak that same pure language, and teach [it] unto their offspring; so that they may learn grammar and the classical tongue without labor, and [read] the Holy Scriptures and other useful...

TEXT

տակար և իմաստալից գրքեր կարդան և Հասկընան . և գիտուն
 և առաքինի և ջերմեռանդ քրիստոնեայ ըլլան : Ժա . | Երջապէս՝
 ճշմարիտ ազգա_ սէրը ամեննին չը թույնար և ձեռքը չը քաշեր
 ազգօգուտ գործքերէն, երբ որ ոմանք նախանձոտ կամ
 ապերախտ մար_ դիք՝ իր ըրած բարերարութիւն չը ճանչ նալով,
 կամ իր Հայրենասիրութիւն և բարի անուանը նախանձաբեկ
 ըլլալով՝ զինքը յանիրաւի կը բամբասեն, կամ ըրածնէ_ րուն
 չարաչար մեկնութի կու տան : Այլ մանաւանդ Հասարակաց
 օգուտը նայելով՝ ազգասիրութե Հոգւով ևս ա_ ռաւել կը վառվի .
 արծաթոյն և ծախ_ քին չը խնայէր՝ դպրատունները կընո_ թողէ ,
 նբ եկեղեցիները կը պայծառա_ ցընէ . և ձեռքէն եկած բարին իր
 ազ _ գին կընէ : Եւ այսպէս իր բարի անու_ նը և յիշատակը
 յաւիտեան անմահ կը նէ աշխարհի վրայ . և իր բարերարութե
 փոխարէն վարձքը յայ կառնու՝ թէ աստ և թէ ՚ի Հանդերձեալն :
 11 5 զի յս քն բարեգութ ածն մեր, որ մէկ մարդու մը իր սիրուն
 Համար

[...that they may] read and comprehend [useful] and meaningful books, and
 become learned, virtuous, and devout Christians. 11. Finally, the true patriot
 never weakens, nor does he withdraw his hand from nation-benefiting works
 when certain envious or ungrateful persons—failing to recognize the
 benefaction he has wrought, or being stricken with envy at his patriotism and
 good name—slander him unjustly, or put an evil interpretation upon his deeds.
 But rather, looking to the common good, he is all the more inflamed with the
 spirit of patriotism; sparing neither silver nor expense, he renovates the
 schools, adorns the holy churches, and does for his nation all the good that lies
 within his power. And in this manner, he makes his good name and memory
 immortal forever upon the earth; and in return for his benefaction, he receives

his reward from God, both here and in the world to come. For this is Christ, our merciful God, who, for the sake of His love for a single man...

EAP180-1-2-163_070L.jpg

NOTE

136

NOTE: 136

TEXT

բաժակ մը ջուր խմցընօղը՝ վարձատրել կը խոստանայ իր անսուտ բերանովը • ապա միլէօնաւոր ազգի մը բարի ընօղը՝ որչափ առաւել մեծամեծ վարձուց ար_ ժանի պիտի ընէ . ինչպէս նբ աւետա_ ղանին մէջը ըսաւ բարերարութի ընօղ ներուն . թէ * | արձք ձեր բազում են յերկինս : | | մատ . ե . 12 : 1] ա զի մարդուս մէկ բարի գործը՝ որչափ և փոքր ըլլայ, տակաւին ոչ ինչ չըլլար, այլ իր փոխարէն վարձքը ունի ինչպէս նոյն տրը վկայեց, թէ * Ս՝ազ մի ՚ի գլխոյ ձերմէ ոչ կորիցէ: | | դո- • իա • 18:

He promiseth with His unfalsifying mouth to reward him who giveth [but] a cup of water to drink; how much more, then, shall He render worthy of exceeding great rewards one who doeth good unto a nation of millions? As He said in the Holy Gospel unto them that work beneficence: **“Great is your reward in heaven”** (Matt. 5:12). For even a single good deed of a man, however small it may be, is nevertheless not [accounted] as naught, but hath its recompense in return; even as the same Lord testified, saying: **“There shall not an hair of your head perish”** (Luke 21:18).

EAP180-1-2-163_070R.jpg

NOTE

137

NOTE: 137

HEAD

Վ Ե Ր Զ Ա Բ Ա Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

CONCLUSION

Լ ուր առաքինի՝ զայս խրատ վերջին, և լեր երջանիկ՝ ՚ի կեանս
յերկոսին : կամակար սիրով՝ Հատո արար չին, որ ինչ է արժան՝
մեծութե նորին : Մի լինիր ընկեր՝ վատաբարոյ ին, այլ ընդ
խոհեմին՝ և ընդ Համեստին : Մի գոռոզանար՝ վասն տաղան
ղին, զոր ՚ի բնութէ՝ ունիս անդս տին : Յարմարեա զքեզ՝
դատման ընկե ըին, առ անեղծ մնալ՝ սիրոյ պայմա նին : Տեղի
տուր բանից՝ Հակառակո ղին, մերթ յետս կացեալ՝ յիրաւանց
քոյին : Նախապէս խորհեաց՝ պարագայս իրին, և ապա մատո՝
ձեռն ՚ի գործ նորին : Ո՛ւնկն դիր բանից՝ որ ինչ քեզ ասին, գուցէ
օգուտ քեզ՝ գտցես ՚ի նոսին : Մի երբէք ցուցցես՝ արտաքոյ
կարգին, խորագիտութի՝ և Հանճար նրբին : Մի խօսիր զիրաց՝
ընդ ումէք անձին, որ են բարձրագոյն՝ քան զկար նորին : Լ եր
ճշմարտախօս՝ յամենայն մասին, մինչ առնց երդման՝ բնք քո
ընկալցին: Մի ինչ խոստանար՝ անխոհ ՚ի մտին, մի ժխտեր
խոստմանդ՝ կաց Հատրիմ:

Hear, O virtuous [one], this final counsel, and be happy in both lives. With a
willing love, render unto the Creator that which is worthy of His greatness. Be
not a companion unto the ill-mannered, but [walk] with the prudent and the
modest. Grow not proud on account of the talent which thou hast possessed
from nature from the very beginning. Adapt thyself unto the judgment of [thy]
companion, that the covenant of love may remain uncorrupted. Give place unto
the words of an adversary, sometimes relinquishing thine own rights. Consider
beforehand the circumstances of a matter, and only then set [thy] hand to the
execution thereof. Incline thine ear unto the words which are spoken unto thee,
lest [perchance] thou find profit in them. Never display, beyond [due] measure,
deep knowledge and subtle genius. Speak not with any person of matters which
are higher than his capacity. Be truthful in every respect, so that thy words may
be accepted without an oath. Promise nothing imprudently in [thy] mind; deny
not thy promise, [but] remain faithful.

TEXT

Լե՛ր քաղցրաբարոյ՝ ընդ անծանօթին, գթած բարերար՝ առ ազգ
մարդկային: Տո՛յց զղէմս քո՝ միշտ զուարթա գին, առ ո և իցէ՝
մարդ կանանցա ծին: Մի՛ Հատցես վճիռ՝ զիրաց բնա լին,
առանց լինելոյ՝ քա՛ջ Հետաքըն նին: Սիրեա՛ գմարդիկ՝ առանց
քո օգ տին, թո՛ղ զսխալանս՝ քեզ յանցաւորին: Լե՛ր զգուշաւոր՝ և
մանրազըն նին, յընտրել բարեկամ՝ միշտ քեզ մտերիմ:
Բարեկամութի՛ պահեա՛ ընդ լաւ ին, սէր և քաղցրութի՛ ընդ ամենե
սին: Ներողամիտ լեր՝ քո բարեկա մին, ընդ պակասութի՛ նորա
մարդկային: Մի՛ դատիցիս զոք՝ ըստ պատուիրանին, զի մի և
մարդիկ՝ զքեզ դատի ցին: Մի՛ Հետաքրքիր՝ լինիր օտա ռին, թէ
որպէս արդեօք՝ կենցաղավարին: Մի՛ պատմեր այլոց՝ զգործս
քոյ ին, որ ՚ի գովութի՛ անձին քո Հայ ին: Բարեշնորհութի՛ ՚ի
վարձուց մասին, ընտրութե տացես՝ արժանաւորին: ՚Ի
բարեվիճակ՝ յաջողուած բաղ դին, մի՛ երբէք լինիր՝ անճանաչ
ան ձին: Կարեկից ցաւոց՝ լե՛ր տարաբաղ դին,

Be sweet-tempered toward the stranger, [and] a compassionate benefactor
toward mankind. Show thy countenance ever cheerful unto whatsoever man
born of woman. Pronounce not a judgment concerning any matter whatsoever
without having been a thorough investigator. Love men without [regard to]
thine own profit; forgive the errors of him that trespasseth against thee. Be
circumspect and searching in choosing a friend [who shall be] ever intimate
unto thee. Maintain friendship with the good, [and] love and sweetness toward
all. Be forbearing toward thy friend regarding his human failing. Judge not
anyone, according to the commandment, that men also judge thee not. Be not
inquisitive concerning the stranger, as to how he may conduct his life. Recount
not unto others thine own deeds which look unto the praise of thine own self.
Beneficence, in the matter of rewards, shalt thou bestow with discernment unto

the worthy. In the prosperous success of fortune, be thou never unmindful of thine own self. Be a fellow-sufferer in the afflictions of the unfortunate,

EAP180-1-2-163_071R.jpg

NOTE

139

NOTE: 139

TEXT

նպաստամատոյց՝ կարօտ տնան կին : Յաղթեա քաջութիւն՝
ձախող վիճակին, մի ընկճիր իսպառ՝ յարկածից չարին : Լե՛ր
խաղաղասէր՝ Հաճոյ բոլո ըին, Հաշտարար միջնորդ՝ ՚ի մէջ
ընկերին : Մի խնդրեր վրէժ՝ քեզ վնասո դին, բայց թէ զբարիս՝
առնելով նը մին : Յանդիմանեցես՝ զընկերդ առանձին, սակայն
քաղցրութ՝ և մի խստագին : Մի անգոսներ զոք՝ ՚ի սրտի քոյ ին,
պատուեա զմարդիկ՝ ըստ աստիճանին : Մի տար ՚ի դէմքս՝
զարարեալ բարին, յիրաց քոց գաղտնեց՝ թուեա ՚ի կարգին :
Տնանկ և կարօտ՝ քո բարեկա մին, առատաձեռնեա՝ ըստ
կարեաց քոյին : Սանձեա զբարկուն՝ կիրքդ նորածին, մի տուր
բռնանալ՝ ՚ի քեզ զայրագին : Մի խօսիր զայլ ինչ՝ վասն օտա
րին, բայց եթէ զբարի՝ ը իւր պատշաճին : Լե՛ր երախտագէտ՝
քում բարերարին, յապերախտուեց՝ խորշիջիր ուժգին : Ցնծա
մինչ առնես՝ ումեք զբա ըին, անշոալաբար՝ շնորհեա կարօ
տին : Խորհեաց ընդ երկար՝ նախ և առաջին, և ապա խօսեաց՝
ուր դէպք ինչ լիցին :

[Be] helpful to the needy and destitute. Overcome adversity with courage; be not utterly cast down by evil misfortunes. Be peaceable, pleasing unto all, [and] a reconciling mediator among [thy] companions. Seek not vengeance upon him that harmeth thee, but rather do good unto him. Reprove thy friend in private, yet with gentleness and not harshly. Scorn no one in thine heart; honor men according to [their] station. Cast not [thy] good deeds in the teeth [of others]; count them among thy secret affairs. Unto thy poor and needy friend

be generous, according to thine ability. Bridle the nascent passion of thy wrath; suffer not fury to overpower thee. Speak naught else of the stranger save that which is good, as is fitting for him. Be grateful unto thy benefactor; shrink vehemently from ingratitude. Rejoice when thou doest good unto anyone; grant [aid] unto the needy without ostentation. Deliberate at length first and foremost, and only then speak, as the occasion may require.

EAP180-1-2-163_072L.jpg

NOTE

140

NOTE: 140

TEXT

Մի շաղակրատեր՝ ըստ սնապար ծին, սակաւ խօսեսցի՝ր՝ բանք քո յարգեսցին: Միշտ մեծ ինչ վարկջի՝ր՝ զձիր շնորհին, որ յօժարամիտ՝ առ քեզ ընծային: Օ գո՛յշ լեր յաւետ՝ ՚ի կեանս քոյին, մի՛ ումեք առնել՝ վնաս բնաւին: Մի՛ տար նեղութի՝ քո պարտականին, որում ստացուած՝ չիք ամենեւին: Մի՛ թողուր անվարձ՝ վարձուց արժ-նին, աննախանձ կամօք՝ Հատո լիո վին: Լե՛ր դու ջանասեր՝ ուսի՛ր զկարեւ լին, ՚ի Հեղգութե՝ փախի՛ր գլխո վին: Քաղաքավարեա՛ց՝ օրինօք բաւին, մի՛ լինիր անկիրթ՝ որպ վայրեւնին: Յարբեցութե՝ խորշեսցի՛ր ինքնին, մի՛ քեզ տիրեսցե՛ կիրք ինչ մոլեգին: Լե՛ր Հայրենասեր՝ մինչ ցօր վախճանին, ջանացօղ բարոյ՝ սեպՀական ազգին: Թէ յաւելուն քեզ՝ յաջողուածք բաղդին, միշտ զգաստութ՝ վարեաց ՚ի նոսին: Բնդ յաջողութի՝ բարեաց օտաւին, դու մի՛ ՚ի նախանձ՝ բերիր մահած-ին: Մի՛ գոք գովեսցես՝ բանիւք անչափին, որ չէ արարել՝ բայց գործ-ինչ չնչին: Մի՛ ումեք յայտներ՝ զգաղտնիս քոյին, և այր կատարեալ՝ լինիս դու նովին:

Prattle not after the manner of the vainglorious; speak little, [that] thy words may be held in honor. Ever deem of great worth the gift of grace, which [others] willingly bestow upon thee. Be thou ever watchful in thy life, to work

harm unto none at all. Bring not distress upon thy debtor, who hath no substance whatsoever. Leave not unrewarded him who is worthy of hire; repay [him] fully with an ungrudging will. Be thou diligent; learn that which is needful; flee utterly from sloth. Conduct thyself urbanely, according to the laws of reason; be not ill-bred like a savage. Shrink thou from drunkenness of thine own accord; let no frantic passion hold sway over thee. Be a lover of thy fatherland unto the day of [thy] end, striving for the good of thine own nation. If the strokes of fortune increase for thee, conduct thyself ever with sobriety among them. At the prosperity of a stranger's goods, be not thou brought unto deadly envy. Praise no man with immoderate words, who hath done naught but some trifling deed. Reveal not thy secrets unto anyone, and thereby shalt thou be a perfect man.

EAP180-1-2-163_072R.jpg

NOTE

141

NOTE: 141

HEAD

Յ Ա Ն Կ Գ Լ Խ Ո Ց:

TABLE OF CONTENTS:

TEXT

Երես կանոն դարատուն գացող մանկանց 12 կանոն անկողինէն
ելլալու 17 կանոն քալելու 19 կանոն նստելու կանգնելու 21
կանոն կերակուր ուտելու 23 կանոն կենցաղավարութե 30
կանոն այցելութի երթալու 34 կանոն Հիվանդի այցելութե 37
կանոն այցելութի եկողի 38 կանոն ժողովի 40 կանոն
խօսակցութե 43 կանոն շնորքով խօսելու 48 կանոն ծնօղաց Հետ
կենցաղավարուե 53 կանոն թագաւորաց կամ իշխանաց Հետ
կենցաղավարութե 57 կանոն Հոգևոր Հովուաց Հետ կեն_
ցաղավարութեան 60 կանոն քարոզութիւն լսելու 63 կանոն
վարժապետի Հետ կենցաղա_ վարութեան 65 կանոն եղբօր Հետ
կենցաղավարուե 68

Page: Rules for children going to school, 12; Rules for rising from bed, 17; Rules for walking, 19; Rules for sitting [and] standing, 21; Rules for eating food, 23; Rules for conduct, 30; Rules for going on a visit, 34; Rules for visiting the sick, 37; Rules for one who receives a visit, 38; Rules for an assembly, 40; Rules for conversation, 43; Rules for speaking with grace, 48; Rules for conduct with parents, 53; Rules for conduct with kings or princes, 57; Rules for conduct with spiritual pastors, 60; Rules for listening to a sermon, 63; Rules for conduct with a schoolmaster, 65; Rules for conduct with a brother, 68.

EAP180-1-2-163_073L.jpg

NOTE

142

[Note:] 142

TEXT

կանոն բարեկամի Հետ կենցաղավա_ րութեան 70
Ուսումնասիրութիւն 77 Աշխատասիրութիւն 80
Ծմարտախօսութիւն 83 Խոնարհութիւն 85 Համբերութիւն 89
Հնազանդութիւն 93 Խաղաղասիրութիւն 97 Պարկեշտութիւն 101
Նախանձաւորութիւն 105 Ազգասիրութիւն 122

Rule of conduct with a friend 70 Studiousness 77 Industriousness 80
Truthfulness 83 Humility 85 Patience 89 Obedience 93 Love of peace 97
Modesty [and propriety] 101 Zeal 105 Love of [one's] nation 122